

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Environmentální peacebuilding: možnosti a limity – případová studie
afrických říčních pánví**

Jitka Kantová

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická
Katedra politologie a mezinárodních vztahů
Studijní program Politologie
Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

**Environmentální peacebuilding: možnosti a limity – případová studie
afrických říčních pánví**
Jitka Kantová

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Šárka Cabadová Waisová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....

Na tomto místě bych ráda poděkovala Doc. PhDr. Šárce Cabadové Waisové, Ph.D. Velmi si vážím času, který mi jako vedoucí práce věnovala a také jejích odborných rad, bez kterých by tato práce nevznikla.

Paní docentko, děkuji.

OBSAH

1. ÚVOD	1
1.1. Limity práce.....	7
2. PEACEBUILDING	9
2.1. Historický vývoj peacebuildingu.....	9
2.2. Podoby a priority peacebuildingu.....	15
2.3. Organizační zajištění peacebuildingu.....	18
3. ENVIRONMENTÁLNÍ BEZPEČNOST	20
3.1. Přírodní zdroje - cesta ke konfliktu nebo trvalému míru?.....	22
3.2. Přírodní zdroje jako nástroj spolupráce.....	25
3.3. Voda jako konfliktní komodita či jednotící prvek?.....	27
3.3.1. Význam vody při budování míru	27
3.3.2. Management vodních zdrojů	29
4. ENVIRONMENTÁLNÍ PEACEBUILDING	33
4.1. Podstata environmentálního peacebuildingu.....	35
4.2. Institucionální zázemí environmentálního peacebuildingu.....	35
4.3. Možnosti a limity environmentálního peacebuildingu.....	37
5. AFRICKÉ VODNÍ ZDROJE	39
5.1. Říční toky a pánve	40
6. PŘÍPADOVÉ STUDIE AFRICKÝCH ŘÍČNÍCH PÁNÍ.....	42
6.1. KONŽSKÁ ŘÍČNÍ PÁNEV	44
6.1.1. Institucionální zázemí konžské říční pánve	46
6.1.2. Bezpečnostní situace v konžské říční pánvi	48
6.1.3. Dílčí shrnutí situace v konžské říční pánvi.....	51
6.2. NIGERSKÁ ŘÍČNÍ PÁNEV.....	53
6.2.1. Institucionální zázemí nigerské říční pánve	54
6.2.2. Bezpečnostní situace v nigerské říční pánvi.....	57
6.2.3. Dílčí shrnutí situace v nigerské říční pánvi	59
6.3. NILSKÁ ŘÍČNÍ PÁNEV	61
6.3.1. Institucionální zázemí nilské říční pánve	63
6.3.2. Bezpečnostní situace v nilské říční pánvi.....	64

6.3.3.	Dílčí shrnutí situace v nilské říční pánvi	70
6.4.	ZAMBEZSKÁ ŘÍČNÍ PÁNEV	71
6.4.1.	Institucionální zázemí zambezské říční pánve	72
6.4.2.	Bezpečnostní situace v zambezské říční pánvi.....	75
6.4.3.	Dílčí shrnutí situace v zambezské říční pánvi	77
7.	ZÁVĚR	78
8.	SEZNAM LITERATURY	84
8.1.	Literatura	84
8.2.	Prameny	92
9.	RESUMÉ	101
10.	PŘÍLOHY	103

SEZNAM ZKRATEK

CFA	<i>Cooperative Framework Agreement</i> – Rámcová úmluva o spolupráci
CICOS	<i>La Commission Internationale du Bassin Congo-Oubangui-Sanga</i> – Mezinárodní komise pro říční pánev Congo-Oubangui-Sangha
CT	<i>Conflict Transformation</i>
ECOWAS	<i>Economic Community of West African States</i> – Hospodářské společenství západoafrických států
GIZ	<i>Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit</i> – Německá společnost pro mezinárodní spolupráci
HIK	<i>Heidelberger Institut für Internationale Konfliktforschung</i> – Heidelberský institut pro výzkum konfliktů
IWRM	<i>Integrated Water Resources Management</i> – Integrovaná správa vodní vodních zdrojů
JAR	Jihoafrická republika
LRA	<i>Lord's Resistance Army</i> – Armáda božího odporu
M23	<i>The March 23 Movement</i> – rebelská skupina (Konžská revoluční armáda)
MMF	Mezinárodní měnový fond
MONUSCO	<i>United Nations Organization Stabilization Mission in the DR Congo</i> – Mírová mise OSN v DR Kongu
MSD	Mezinárodní soudní dvůr
NBA	<i>Niger Basin Authority</i> – Nigerský říční úřad
NBD	<i>Nile Basin Discourse</i> – Platforma pro spolupráci občanské společnosti v NBI
NBI	<i>Nile Basin Initiative</i> – Nilská říční iniciativa
OSN	Organizace spojených národů
SADC	<i>Southern African Development Community</i> – Jihoafrické rozvojové společenství
SDAP	<i>Action Plan for the Sustainable Development of the Niger</i> – Akční plán udržitelného rozvoje řeky Niger

SIDA	<i>Swedish International Development Cooperation Agency</i> – Švédská agentura pro rozvoj
UNDP	<i>United Nations Development Programme</i> – Rozvojový program OSN
UNEP	<i>United Nations Environment Programme</i> – Program OSN pro životní prostředí
UNITA	<i>The National Union for the Total Independence of Angola</i> – Národní svaz za úplnou nezávislost Angoly
UNMEE	<i>United Nations Mission in Ethiopia and Eritrea</i> – Mise OSN v Etiopii a Eritrei
ZACPLAN	<i>Zambezi River System Action Plan</i> – Zambezský akční plán
ZAMCOM	<i>Zambezi Watercourse Commission</i> – Zambezská říční komise
ZRI	<i>Zambezi River Authority</i> – Zambezský říční úřad

1. ÚVOD

Otázka spojení životního prostředí a konfliktů není v mezinárodních vztazích nová. Již od 70. let prosazoval agendu životního prostředí Program OSN pro životní prostředí (UNEP). S proměnou mezinárodního systému na počátku 90. let přišly nové bezpečnostní hrozby a mezinárodní společenství na ně muselo adekvátně odpovědět. A právě v této době si problematiku životního prostředí osvojily i další mezinárodní organizace. Přírodní zdroje a životního prostředí mohou v rámci konfliktu hrát různou roli, od jeho spouštěče (např. závislost na určité komoditě), přes možnost financování konfliktu penězi z prodeje zdrojů, až po ohrožení budování míru skupinami, které se bojí, že přijdou o svou moc ve správě zdrojů. Degradace životního prostředí byla uznána jako jedna z možných příčin vzniku (mezinárodního) konfliktu, nicméně životnímu prostředí jako způsobu a prostředku k budování míru a důvěry prozatím tolik pozornosti věnováno nebylo. Koncept environmentálního peacebuildingu, jenž je ústředním tématem této práce, se vyvinul z praxe a do popředí zájmu v mezinárodní diskusi se dostal až na přelomu tisíciletí. V současnosti se jedná o dynamickou oblast, která je diskutována na politické scéně a jež skýtá nemalý potenciál pro mírovou budoucnost.

Environmentální peacebuilding je tedy relativně novým fenoménem. Vyvinul se z praxe a potřeby reflektovat správu přírodních zdrojů při řešení konfliktů, resp. budování míru. Základní myšlenkou environmentálního peacebuildingu je, že spolupráce v oblasti životního prostředí a přírodních zdrojů může významně přispět k mírovému procesu. Výhody této spolupráce spočívají v tom, že příroda nerespektuje politické hranice, a proto je třeba hledat řešení environmentálních problémů i napříč znesvářenými stranami (komunitami či státy). Způsob, jakým jsou přírodní zdroje a životní prostředí spravovány zásadním způsobem ovlivňuje mír a bezpečnost, protože jejich špatná správa může přispět ke znovuoobnovení konfliktu. Často totiž přehlízíme možnosti, které nám příroda nabízí a ochuzujeme se tak o efektivní vyjednávací nástroj. Z tohoto důvodu je nutné, aby se environmentální otázky staly nepostradatelnou součástí

peacebuildingu a nebyly řešeny izolovaně. Dialog v sektoru životního prostředí může posloužit jako „odrazový můstek“ pro spolupráci i v dalších oblastech.

Je potřeba se zamyslet nad tím, zda není lepší účelně pracovat s tím, co příroda sama utváří a co nezbytně potřebujeme ke svému životu, než vytvářet umělé koncepty a s nimi se snažit o mírovou budoucnost. Environmentální peacebuilding vytváří syntézu mezi dvěma proměnnými (životním prostředím a mírem) a využívá kooperativní snahy ve správě přírodních zdrojů s cílem udržet trvale mírové vztahy.

Afrika byla pro analýzu vybrána záměrně, patří totiž mezi kontinenty, jež si dlouhodobě drží nálepku válkami zmítaného prostředí, plného chudoby a minimální spolupráce. Mezinárodní organizace se zde často snaží mírové vztahy obnovit, ale současná situace ukazuje, že k harmonickému soužití má tento kontinent ještě daleko. Afrika je regionem bohatým na nerosty a právě nerostné zdroje a jejich špatná správa zde často vedou ke konfliktním situacím. Proto je nezbytně nutné zahrnout přírodní zdroje a otázku životního prostředí do peacemakingových a peacebuildingových aktivit. Spravedlivé rozdělení zdrojů a zisků je v této fázi budování míru zcela klíčové.

V této práci se ale zaměříme na spolupráci v oblasti vody, které byla opakovaně věnována pozornost právě díky její výjimečnosti a povaze, které z ní činí základní zdroj pro lidské živobytí, přírodu i ekonomiku. Voda je naprosto klíčovým přírodním zdrojem, protože ji nelze ničím nahradit a tvoří základ potravinové bezpečnosti většiny afrických států. Na rozdíl od jiných komodit nepatří mezi ty snadno obchodovatelné a nedá se ani jednoduše převážet. Voda je tedy nenahraditelným zdrojem, jenž kolísá v čase i svém objemu. Zdrojů vody je během historie stále přibližně stejně, ale populace a tlak na spotřebu roste. V souvislosti s tím byla vodě věnována zvýšená pozornost a o vodě se hovořilo jako o komoditě, o níž se bude válčit. Realita ale naznačuje, že kooperace značně převažuje nad spory o vodu. Diskuse se v 90. letech otočila směrem k managementu vodních zdrojů a také se začala rozvíjet otázka mírového potenciálu, který voda nabízí.

V Africe se nachází 54 států a 64 říčních pánví, což znamená, že řeky či vodní zdroje jsou zpravidla sdílené mezi dvěma až čtyřmi státy, ale nacházejí se zde říční pánve sdílející minimálně osm států (Kongo, Nile, Niger či Zambezi). Očekává se, že během 25 let se africká populace v říčních pánvích zdvojnásobí, a tím tlak na dostupnost vodních zdrojů významně poroste.¹ Navíc v důsledku internacionalizace národních vodních zdrojů počet dohod v rámci říčních pánví stále roste.

Cílem práce je analýza konceptu environmentálního peacebuildingu ve vybraných říčních pánvích v Africe během desetiletého časového horizontu (2002-2012). V rámci analýzy budeme testovat tezi, zda přeshraniční spolupráce a management vodních zdrojů posilují spolupráci mezi zúčastněnými státy a zda tato kooperace pozitivně ovlivňuje vývoj počtu mezistátních konfliktů. Vycházíme z předpokladu, že trvalý mír není možné udržet ve špatných environmentálních podmínkách, zvláště v případě špatné správy životně důležité komodity vody. Dohody a instituce v transhraničních říčních pánvích se jeví jako vhodný nástroj pro budování důvěry a také jako katalyzátor spolupráce i mezi znesvářenými stranami. Důležité je, aby v rámci peacebuildingu nebylo životní prostředí řešeno odděleně od ostatních aktivit, což si i OSN začíná pomalu uvědomovat (např. v roce 2008 v rámci UNEP vznikla Expertní poradní skupina pro životní prostředí, konflikt a peacebuilding).

V rámci práce se soustředíme na případové studie čtyř největších afrických říčních pánví: Kongo, Niger, Nil a Zambezi. Zároveň analýza environmentálního peacebuildingu právě v těchto pánvích poskytne obrázek o procesu spolupráce na pozadí probíhajících mezistátních konfliktů v různých regionech Afriky. V Africe je obtížné činit nějaká komplexní hodnocení, protože se jedná o rozlehlý a zároveň velmi historicky, kulturně i ekonomicky rozmanitý kontinent. Z toho důvodu jsou vybrány největší africké říční pánve (čítající vždy minimálně osm států), abychom v závěru mohli přistoupit alespoň k určité

¹ Hydropolitical Vulnerability and Resilience in International River Basins. Africa. UNEP. Dostupné na http://www.transboundarywaters.orst.edu/research/UNEP_Atlas/Hydropolitical_Vulnerability_%20Resilience_Africa.pdf, 17. 11. 2013.

generalizaci a odpovědět na otázku, zda environmentální peacebuilding v Africe funguje, a také se zde pokusím odpovědět, jestli není potenciál životního prostředí v rámci budování míru přeceňován. Z analýzy vyplyne, zda tento koncept v africkém prostředí funguje, zda vůbec funguje či případně za jakých okolností. Dále také posoudíme, zda se jedná o skutečně efektivní nástroj, jak přivést zneprátelené strany (státy) k dialogu a budovat tak v Africe mírové prostředí.

Práce je v základu strukturována na dvě části. První část se zaměří na podstatu environmentální bezpečnosti a environmentálního budování míru. Jak již samotný název napovídá, základy můžeme hledat u peacebuildingu jako takového, proto mu zde bude mj. věnována pozornost (teoretické koncepce Johana Galtunga či Jana Paula Lederacha). Peacebuilding je dlouhý, komplexní a náročný proces, do nějž je zapojeno mnoho aktérů. Jeho hlavním cílem je podpořit konsolidaci míru nebo alespoň co nejvíce minimalizovat možnost znovu vypuknutí násilí. V rámci peacebuildingu se provádí syntéza řešení sociálních, politických, ekonomických či lidsko-právních elementů. Životní prostředí je často chápáno až jako druhořadý prvek, což je ale chyba, která může bránit dosažení trvalého míru. Pokusíme se tedy nastínit jak se peacebuilding vyvíjel, jak se do jeho struktur dostalo životní prostředí a jak je s ním nakládáno. Představíme různá úskalí spojení peacebuildingu se životním prostředím a budeme se snažit ukázat, jak je důležité v době křehké stability upravit právě otázku správy vodních zdrojů. Taktéž zhodnotíme, jak se mění přístup k peacebuildingu a jak stanovování priorit v rámci něj vede k větší efektivitě a konkrétně zda v našem případě má spolupráce v oblasti vody v rámci peacebuildingových aktivit naději vybudovat v Africe mírové prostředí. Je nutné si uvědomit, že environmentální peacebuilding, stejně jako klasický peacebuilding, není lineární proces vedoucí vždy k úspěchu.

Dosavadní literatura věnuje pozornost zpravidla životnímu prostředí či přírodním zdrojům jako příčině konfliktů či životní prostředí přestavuje jako referenční objekt bezpečnosti. První ucelenější dílo zaobírající se vztahem životního prostředí a budováním míru je sborník Concy a Dabelka

Environmental peacemaking z roku 2002. V posledních letech se objevují nové publikace na toto téma, zpravidla se jedná o případové studie, které ovšem nenabízejí univerzálně platná pravidla a podmínky úspěšnosti environmentálního peacebuildingu. V českém prostředí je environmentální peacebuilding oblastí, jíž se badatelé věnují minimálně. První text v českém jazyce, který analyzuje úroveň spolupráce s ohledem na množství environmentálních zdrojů, je text docentky Waisové *Od hrozby k příležitosti: Vede nedostatek environmentálních zdrojů ke spolupráci?* z roku 2013.

Druhá část je věnována případovým studiím výše zmíněných čtyř afrických říčních pánví. Zde budu postupovat pomocí metody „mřížky“ environmentální spolupráce, rozpadlých států a mezistátních konfliktů. Zejména budu sledovat, jak se snížil, narostl či zůstal konstantní počet mezistátních konfliktů a jejich intenzita za přispění dané říční instituce (iniciativy, komise apod.), a to v rámci sledovaného časového období v rozmezí mezi lety 2002-2012. Úroveň konfliktů budu sledovat pomocí databáze *Conflict Barometr* Heidelberského institutu pro výzkum konfliktů (HIIK).

Při volbě mezi „měřiči“ konfliktů jsem stála před volbou mezi Uppsalským a Heidelberským institutem a Global Peace Indexem. Nakonec jsem se přiklonila k využití Heidelberského *Conflict Barometru*, který nabízí větší citlivost při rozlišování mezi jednotlivými intenzitami konfliktů v pětistupňové škále. Uppsalská databáze konfliktů nezaznamenává konflikty nižší intenzity, a proto jej pro potřeby této práce nebudeme používat. Global Peace Index zase sleduje konflikty teprve od roku 2008 a jeho metodologie je možná ještě zcela „neusazená“.² Oproti tomu metodologie HIIK se od roku 2002 ustálila, tudíž by srovnání sledovaných dat mělo být relevantní. V práci ale nebudeme rozlišovat mezi příčinami konfliktů, soustředít se budeme na kooperativní potenciál, který životní prostředí, v tomto případě voda, poskytuje. Tudíž nehledě na zdroje konfliktu budeme sledovat, jak instituce vytvořené v rámci vybraných říčních pánví (ne)pomáhají budovat mír.

² Vision of Humanity. Global Peace Index. Dostupné na <http://www.visionofhumanity.org/#/page/indexes/global-peace-index> (30. 3. 2014).

Dalším analytickým nástrojem bude *Failed State Index*, jež doplní data z *Conflict Barometru* Heidelberského institutu. Tento index vydávaný od roku 2005 a vytvořený skupinou The Fund for Peace, se zaměřuje na příčiny vnitřní nestability a slabosti států. Data z *Failed State Indexu* jsou sledována v období od r. 2005 do r. 2012. Pro potřeby naší práce nás nezajímají veškerá data zpracovávaná v rámci indexu. Z tohoto důvodu se zaměříme konkrétně jen na dva ukazatele v rámci indexu, a to ukazatel chudoby a ekonomické kondice a ukazatel nutnosti externí intervence. Ten první nám pomůže odhalit, jak se ve vybraných zemích říční pánve zlepšila či zhoršila celková ekonomická situace (ukazatel sleduje data vztahující se k ekonomickému deficitu, nezaměstnanosti, růstu HDP, inflaci apod.). Ekonomická situace a bezpečnost jsou dvě úzce spojené proměnné, tudíž v rámci sledování vývoje míru nám tato čísla mohou pomoci získat komplexnější přehled o situaci. Samozřejmě nelze předpokládat, že spolupráce mezi členy organizace říční pánve automaticky zlepší ekonomickou situaci. Nicméně ekonomický rozvoj je jedním z vedlejších efektů environmentálního peacebuildingu, a proto nám tento ukazatel poskytne dílčí obrázek o jeho úspěšnosti.

Druhý doplňkový a sledovaný ukazatel mapuje schopnosti státu dostát svým mezinárodním i vnitrostátním závazkům (ukazatel sleduje např. zahraniční vojenskou intervenci, přítomnost peacekeepingových jednotek a misí OSN, zahraniční pomoc, sankce apod.). Tedy takové informace, které naznačují, zda je stát schopen zajistit mír a základní služby obyvatelstvu či zda do vnitřních záležitostí státu musí zasáhnout externí aktér, který je zajistí.³

Pro environmentální peacebuilding jsou důležité i silné vládní struktury, které zajistí rovnost mezi aktéry a zároveň dokážou zabránit konfliktu. Zároveň je vhodné, pokud jsou projekty implementovány do širšího politického a ekonomického kontextu. Mnoho afrických států je členem více říčních institucí najednou a mohou tak sdílet své zkušenosti. Instituce říčních pánví zajišťují výměnu informací o životním prostředí a ta následně slouží jako platforma pro další spolupráci. Tyto instituce často nenazývají své aktivity budováním míru

³ FFP. Failed State Index. Indicators. Dostupné na <http://ffp.statesindex.org/indicators> (3. 3. 2014).

a oficiálně se zaštiťují pouze činností v oblasti životního prostředí. To vše s cílem aby se vyhnuly kontroverzím a nevoli některých členů při implementaci.

1.1. Limity práce

Při analyzování environmentálního peacebuildingu autoři musí čelit mnohým omezením. *Obecně testování environmentálního peacebuildingu je problematické, zejména kvůli jeho obtížné kvantifikovatelnosti a dlouhodobému časovému horizontu projektů.* Aby se tvůrci projektů vyhnuli případným kontroverzím, často své aktivity záměrně nenazývají jako mírotvorné. Existují sice případové studie, které ukazují, že tento koncept funguje (např. mezi Izraelem a Palestinou), ovšem prozatím neexistuje žádné zobecňující pravidlo aplikovatelné na všechny případy.

Dalším zcela zásadním omezením této práce je *sledování konfliktů výhradně mezi státy. V Africe probíhá spousta konfliktů na substátní či lokální úrovni, ovšem jejich vysoký počet, roztržitost a častá proměna bojujících stran, je činí obtížně dlouhodobě sledovatelné. Právě kvůli této nepřehlednosti nejsme schopni situace v daných regionech testovat jiným způsobem.* I když jsou určití nestátní aktéři očividně podporováni státem (př. M23 v DR Kongo podporované Rwandou či Ugandou), nebudeme je sledovat. Environmentální peacebuilding nepochybně nabízí potenciál pro budování důvěry a míru i mezi komunitami nebo rebelskými skupinami, ale s ohledem na rozsah a přehlednost této práce zůstaneme u sledování mezistátních sporů. Úspěšnost environmentálního peacebuildingu tedy budeme analyzovat mezi jednotlivými státy dané říční pánve, zejména pak mezi těmi, které se sdružily do dané říční instituce.

Limitem při sledování konfliktů je i výběr pouze ze tří databází monitorujících konflikty, nicméně z výše zmíněných důvodů jsou použita data HIIK. Omezením je i časový horizont deseti let, který by ale měl zároveň poskytnout dost prostoru pro analýzu vývoje konfliktů i environmentální spolupráce.

Spolupráce států v rámci environmentálního peacebuildingu je sledována výhradně na základě oficiálních dokumentů, dostupné literatury a webových

stránek institucí. Terénní výzkum by v tomto případě byl obtížně realizovatelný a navíc by celé analýze příliš nepomohl. Zmapování každé vybrané říční pánve by vydalo na samostatnou práci, proto se zde nesnažíme o hloubkovou analýzu každé pánve, ale zaměřujeme se pouze na základní charakteristiky, institucionální spolupráci a bezpečnostní situaci.

Mírové vztahy mezi státy ovlivňuje nespočet faktorů a proměnných a není v možnostech žádného badatele je vždy všechny zachytit. Nicméně i přes uvedené limity a složitou ne/uchopitelnost konceptu environmentálního peacebuildingu bychom kombinací různých indikátorů a indexů s různými metodologiemi měli získat komplexní obrázek o tom, zda environmentální peacebuilding v oblasti říčních pánví v Africe funguje.

2. PEACEBUILDING

2.1. Historický vývoj peacebuildingu

Environmentální peacebuilding, ačkoli se jedná o relativně nový fenomén, vychází z podstaty „klasického“ konceptu peacebuildingu, a proto si nejprve představíme vývoj a proměnu tohoto konceptu. Můžeme předeslat, že se jedná o velmi komplexní proces, jenž byl podrobován zkoumání různými směry bezpečnostních studií. Z toho plynou i různé přístupy, které se během let směrem k peacebuildingu vyvinuly. Tato práce se nevěnuje primárně peacebuildingu, a proto zde ani není prostor pro jeho hloubkovou analýzu se všemi alternativními pohledy. Na následujících řádcích si představíme základní historická a teoretická východiska peacebuildingu a také jejich transformaci a organizační strukturu v praxi.

Termín peacebuilding neboli budování míru je historicky spojován se jménem Johana Galtunga, který jej již v roce 1975 rozpracoval ve své práci „*Three approaches to peace: peacemaking, peacekeeping a peacebuilding.*“ Peacebuilding zde popisuje jako asociativní přístup, který se pokouší vybudovat mír mezi národy. Na mysli má takový způsob míru, který odstraní příčiny války a vytvoří skutečnou alternativu k válce, zvláště v situacích, kdy reálně hrozí její vypuknutí. Dosažení takového míru pochopitelně vyžaduje zapojení různých úrovní institucí a zabudování mechanismu řešení konfliktů do samotné struktury systému. Galtung zdůrazňuje potřebu sociální změny, jelikož mír není možné budovat na nepřátelských vztazích mezi zúčastněnými (Galtung dle Fischer 1993: 249-250).⁴ Johan Galtung patří mezi významné teoretiky přístupu tzv. *conflict transformation (CT)*.⁵ Je to směr, který se snaží reflektovat konflikty

⁴ Originální Galtungův text *Three approaches to peace: peacemaking, peacekeeping and peacebuilding* (1975) bohužel není dostupný.

⁵ Terminologie: *Conflict Prevention*: aktivity zabraňující vyeskalování sporu do násilí. *Conflict Management*: aktivity, které se snaží zastavit, zmírnit či zabránit další eskalaci násilí a vytvořit tak podmínky pro dohodu, může zahrnovat peacekeeping, budování důvěry či humanitární intervenci. *Conflict Settlement*: aktivity usilující o odhalení, identifikaci a vyřešení skrytých příčin konfliktu, může zahrnovat př. workshopy. *Conflict Transformation*: aktivity snažící se změnit podmínky, z kterých pramení konflikt, zahrnuje to snahu zabránit vypuknutí násilí a transformaci prostředí zvyklého na konflikt v prostředí mírové, patří sem široká škála aktivit cílených na systémovou změnu. Institute for Multi-Track Diplomacy. Dostupné na <http://www.imtd.org/index.php/about/84-about/84-conflict-resolution-terminology> (20. 2. 2014).

v globalizovaném světě a snaží se hledat adekvátní cestu k jejich řešení. Důraz klade na sociální, regionální i mezinárodní kontext každého konfliktu. Současné konflikty vnímá jako asymetrické, často vleklé a doprovázené mocenskými nerovnostmi. Autoři CT upozorňují, že tyto komplexní situace jsou v kontrastu se zpravidla jednoduchými teoriemi řešení konfliktů (*conflict resolution*), vycházející ze sporu mezi dvěma stranami a nabízející výhodné řešení pro všechny (Miall 2001: 2-3). Takový charakter ovšem současné spory nemají, a proto se myslitelé CT snaží svá východiska více přiblížit realitě a snaží se adresovat i otázky rehabilitace, přesídlení, rekonstrukce či usmíření.

Galtung také definoval dva druhy míru, tzv. „negativní mír“ znamená absenci násilí, resp. války, zatímco „pozitivní mír“ značí budování harmonie, kooperace a integrace, zkrátka lepších vztahů (Galtung 1985: 145). Budování míru tedy usiluje nejen o eliminaci konfliktu jako takového, ale také o budování vztahů spolupráce, které by do budoucna zabránily vzniku dalšího sporu. Zde můžeme spatřovat liberální základy budování míru a tendence k vytvoření liberálního míru, jehož základem je vytvoření stabilní společnosti, společně s podporou demokracie, vlády práva, dobrého vládnutí či podpory lidských práv. V současnosti je v literatuře o peacebuildingu dominantní právě liberální diskurs a liberální mír je podporován mezinárodním společenstvím (Lemay-Hébert 2013: 242).

Počátek 90. let byl nadějným obdobím, kdy se OSN snažila dát budování míru a tzv. *conflict transformation* jasnější obrysy. Zásadním momentem v historii praxe budování míru, kterým se termín „peacebuilding“ etabloval na půdě OSN, byla zpráva generálního tajemníka OSN Butruse Butruse-Ghálího *Agenda pro mír* z roku 1992. Zpráva hodnotí novou mezinárodně politickou situaci a načrtává výzvy pro budování a udržení míru. K tomu nabízí především prevenci konfliktů a diplomatická řešení. Pro případy, že se nepodaří konfliktům zabránit, jsou zde nastíněny nástroje, které mají mírové uspořádání opět nastolit. Jedná se o preventivní diplomacii, peacemaking, peacekeeping a postkonfliktní peacebuilding. Pro pochopení rozdílů mezi jednotlivými koncepty, využijeme

definice, které Agenda pro mír poskytuje. Generální tajemník v ní zároveň poukazuje na potřebu propojit tyto zmíněné nástroje:⁶

- *preventivní diplomacie* – činnost zabraňující vzniku sporů mezi stranami či jejich eskalaci do konfliktu;
- *peacemaking* – činnost, která má znesvářené strany přivést k dohodě prostřednictvím mírových prostředků (dle kapitoly VI Charty OSN);
- *peacekeeping* – rozmístění jednotek OSN se souhlasem zúčastněných stran, zahrnující vojenské i civilní pracovníky; je to technika, která rozšiřuje možnosti prevence i vytváření míru;
- *postkonfliktní peacebuilding* – činnost podporující struktury k upevnění a posílení míru s cílem zabránit znovu vypuknutí konfliktu.

Jednotná a všeobjímající definice peacebuildingu neexistuje, ale definice dle Agendy pro mír může sloužit jako dobré základní vodítko. Peacebuilding není v Chartě OSN explicitně upraven a jeho mandát je zajišťován zpravidla Radou bezpečnosti. Peacebuilding je často nazýván jako „postkonfliktní“ nástroj, ale na rozdíl od poskonfliktní rekonstrukce jej lze aplikovat i před ukončením bojů. Poté, co peacekeeping má za cíl zabránit demonstraci násilí, peacemaking urovnává politické a strategické zájmy, tak peacebuilding se snaží zaměřit na strukturální příčiny konfliktu a podporuje tak činnost předchozích mírotvorných nástrojů. V rámci peacebuildingu dochází k budování důvěry mezi nepřáteli, zlepšení komunikace, asistence při rozvoji sociálních a ekonomických vztahů a celkovému posílení spolupráce a mírového soužití (Harbottle dle Fischer 1993: 250). Butrus Butrus-Ghálí představil peacebuilding jako postkonfliktní či preventivní nástroj a stejně jako další výzkum z této doby potvrdil, že peacebuilding nemůže být omezen jen na postkonfliktní fázi, ani pouze na situace směřující k odvrácení znovu vypuknutí konfliktu. Toto restriktivní pojetí by paradoxně oslabilo vyhlídky na trvalý mír.⁷

⁶ An Agenda for Peace: Preventive diplomacy, peacemaking and peacekeeping 1992. Čl. 20-22. Dostupné na http://www.unrol.org/files/A_47_277.pdf (18. 1. 2014).

⁷ Peacebuilding Initiative. Operationalizing Peacebuilding. Dostupné na <http://www.peacebuildinginitiative.org/index.cfm?pageId=1765> (8. 2. 2014).

Situace po skončení konfliktu sice přitahuje větší pozornost kvůli své rizikovosti a z důvodu možného znovu vypuknutí sporu, peacebuilding ovšem nesleduje pouze krátkodobé cíle následující po konci bojů. Vybudování trvalého míru vyžaduje vytvoření prostředí bez použití násilných řešení, což je často mnohaletý závazek neomezující se na období bezprostředně po konfliktu.⁸

Agenda pro mír je v roce 1995 doplněna *Dodatkem Agendy pro mír*, který s termínem peacebuildingu dále pracuje, uznává jej jako doplňující a podpůrný nástroj preventivní diplomacie. Zmiňuje také početnost a různorodost peacebuildingových nástrojů, rovněž ale připomíná možnou problematiku a komplikovanou implementaci postkonfliktního peacebuildingu. Vždy je nutné vytvořit struktury pro institucionalizaci míru, a to v případech, kdy je ale i není předtím využita peacekeepingová operace. Pokud již OSN na místě působí s peacekeepingovou misí, následná peacebuildingová činnost již má připravenou půdu pro své úkoly. Mnoho dílčích úkolů v rámci peacebuildingu je též přeneseno na další orgány OSN (programy, fondy, agentury atd.).⁹ Organizačnímu zajištění peacebuildingu se budeme věnovat později.

Na Agendu pro mír navazuje na půdě OSN pracovní skupina Lakhdara Brahimiho. Ta vydala v roce 2000 tzv. *Brahimiho zprávu*, která se zabývala reformou peacekeepingových operací, ale také jsou zde pasáže věnované peacebuildingu. Ve zprávě je peacebuilding definován jako „*aktivita prováděné na odvrácené straně konfliktu s cílem znovu obnovit základy míru a zajistit tak nástroje pro budování na těchto základech a vytvořit něco víc než jen absenci války*“.¹⁰ To zahrnuje mj. začlenění bývalých bojovníků do společnosti, vládu práva, technickou podporu demokratického rozvoje, ale také např. podporu boje proti korupci. Pracovní skupina Lakhdara Brahimiho zdůrazňuje, že efektivní peacebuilding vyžaduje aktivní zapojení lokálních struktur a zapojení těchto

⁸ Peacebuilding Initiative. Operationalizing Peacebuilding. Dostupné na <http://www.peacebuildinginitiative.org/index.cfm?pageId=1765> (8. 2. 2014).

⁹ Supplement to an Agenda for peace: Position paper of the Secretary-general on the occasion of the fiftieth anniversary of the United Nations 1995. Čl. 47-53. Dostupné na <http://www.un.org/documents/ga/docs/50/plenary/a50-60.htm> (18. 1. 2014.)

¹⁰ Comprehensive review of the whole question of peacekeeping operations in all their aspects (2000). No. A/55/305-S/2000/809. Dostupné na <http://www.un.org/documents/ga/docs/55/a55305.pdf> (20. 1. 2014). Čl. 13.

aktérů by mělo být multidimenzionální. V souvislosti se zapojením mnoha aktérů je logicky nutná účinná koordinace jednotlivých aktivit.¹¹

V 90. letech do debaty o podobě peacebuildingu promluvili autoři zastávající koncept *multi-track diplomacy*. S tímto termínem přišel již v roce 1982 Joseph Montville, ale více jej na počátku 90. let rozpracovali až autoři Louise Diamond a John McDonald. Principem multi-track diplomacy se myslí současná spolupráce na různých úrovních institucí, oficiálních i neoficiálních.¹² Tito autoři v základu také vycházejí z *conflict transformation*, jejich pojetí peacebuildingu je ale mírně odlišné od toho definovaného Butrusem-Ghálím. Zaměřují se více na sociální systém (nejen na mocenskou stránku konfliktu) a vychází z představy, že aktivity peacebuildingu se neomezují pouze na události týkající se násilí a mohou být aplikovatelné v jakékoli fázi. Efektivní peacebuilding vyžaduje zapojení co nejvíce jednotlivých úrovní, které autoři pojmají jako celek, kde žádná úroveň nemá výsadní postavení ani není opomíjená. Každá úroveň má své zdroje, hodnoty a přístupy a teprve jejich spojení a dobrá koordinace vytvoří prostor pro transformaci systému do mírové podoby.¹³

Na teorii *conflict transformation* a *multi-track diplomacy* poté navazuje i John Paul Lederach, významný teoretik v oblasti mírových studií. Ten, zejména v 90. letech, navazuje na dosavadní poznatky v oblasti studia míru a peacebuildingu (mj. např. na Johana Galtunga či Agendu pro mír) a doplňuje je o svá zjištění i praktické zkušenosti z terénu. Dle Lederacha je peacebuilding více než pouhá rekonstrukce po uzavření dohody. Chápe jej jako „komplexní

¹¹ Comprehensive review of the whole question of peacekeeping operations in all their aspects (2000). No. A/55/305–S/2000/809. Dostupné na <http://www.un.org/documents/ga/docs/55/a55305.pdf> (20. 1. 2014). Čl. 13, 37, 44.

¹² Diamond a McDonald identifikovali 9 úrovní (tracks): vlády, profesní organizace, obchodní a náboženské organizace, média, občané, vzdělávací instituce, aktivisté, sponzoři a veřejné mínění/komunikace.

Notter, James; Diamond, Louise (1996): Building peace and transforming conflict: multi-track diplomacy in practice. Institute for Multi-Track Diplomacy. Dostupné na <http://www.imtd.org/index.php/publications/papers-and-articles/81-publications/144-occasional-paper-building-peace-and-transforming-conflict-multi-track-diplomacy-in-practice> (22. 2. 2014).

¹³ Notter, James; Diamond, Louise (1996): Building peace and transforming conflict: multi-track diplomacy in practice. Institute for Multi-Track Diplomacy. Dostupné na <http://www.imtd.org/index.php/publications/papers-and-articles/81-publications/144-occasional-paper-building-peace-and-transforming-conflict-multi-track-diplomacy-in-practice> (22. 2. 2014).

koncept, který zahrnuje, generuje a udržuje celou řadu procesů, přístupů a etap potřebných k transformaci konfliktu směrem k udržitelným mírovým vztahům“ (Lederach 1997: 20). Termín následně zahrnuje širokou škálu aktivit a funkcí, které předchází nebo následují mírové dohody. Lederach mír vnímá jako dynamický sociální konstrukt, nejen jako určitou podmínku či časovou etapu. Tato jeho konceptualizace vyžaduje proces budování, zahrnující investice, materiál, koordinaci pracovní síly atd. (Lederach 1997: 20). Také Lederach se podobně jako jeho předchůdci ztotožňuje s názorem, že peacebuilding zahrnuje více než jen ukončení bojů či vedení vyjednávání a opět zdůrazňuje rozmanitost aktivit potřebných k dosažení míru. Kromě toho přikládá význam usmíření založenému na pravdě a spravedlnosti. Poukazuje také na dynamičnost peacebuildingového procesu a potřebu stálé, ale zároveň adaptabilní formy aplikovatelné za různých okolností, např. i při environmentálních změnách (Lederach 1997: 71, 84).

Od 90. let do současnosti peacebuilding získal na popularitě a stala se z něj integrální součást mnoha misí OSN a to hned z několika důvodů. Jednak vztah mezi slabými státy a mírem získal pozornost teoretiků mezinárodních vztahů. Dalším faktorem byly zkušenosti z občanských válek na počátku devadesátých let, které ukázaly „cenu“ za selhání při budování míru, ale také ukázaly potřebu reformovat mezinárodní aktivitu v tomto směru. Ukázalo se, že státy, které prošly konfliktem a nepodařilo se zde plně konsolidovat mír (pomocí peacebuildingu), jsou velmi náchylné k opětovnému vypuknutí konfliktu (Call – Cousens 2008: 1-2). Jako třetí faktor popularity peacebuildingu můžeme uvést silný zájem ze strany mezinárodních i domácích aktérů pomoci státům zotavujícím se z války. Mezinárodní hráči shledávají peacebuilding jako nástroj širší humanitární a mírově-bezpečnostní agendy a to, že se do něj zapojují, jim poskytuje prostor pro demonstraci jejich trvajících významu. Nicméně odlišné interpretace ohledně operacionalizace peacebuildingu vedou k neshodám v otázce vhodných strategií a priorit. Ve výsledku různé organizace kladou důraz na různé aspekty, což při velkém počtu zapojených aktérů vyžaduje

již dříve zmíněnou efektivní koordinaci (Barnett – Kim – O'Donnell – Sieta 2007: 43-44).

V poslední době se objevují také kritické názory, že je potřeba překonat liberální pojetí peacebuildingu. Kritické hlasy zní např. od autorů Olivera Richmonda, Michaela Barnetta či Michaela Pughy. Richmond mezinárodním společenstvím prosazovaný liberální mír nazývá „*peacebuildingovým konsensem*“ a společně s ostatními tvrdí, že „liberální mír“ může podkopat konsolidaci míru ve společnostech zotavujících se z konfliktu.¹⁴

Richmond argumentuje tím, že nedávné zkušenosti s budováním míru pomocí liberálního paradigmatu ukázaly nedostatky toho konceptu. Jeho kritika směřuje mj. ke konceptům jako *Responsibility to protect* či „*do no harm*“, které jsou údajně příliš mezinárodně zaměřené a v lokálním měřítku nedokážou reflektovat každodenní potřeby. Liberálnímu pojetí vyčítá, že se pozornost přestala soustředit na lokální kontext a komunitní život. Z tohoto důvodu Richmond navrhuje, aby se další generace peacebuildingu místo na konstrukci liberálního státu zaměřila na emancipaci a sociální spravedlnost za hranicemi státu (Richmond 2010: 665-667).

2.2. Podoby a priority peacebuildingu

Hned v úvodu můžeme uvést, že podoba peacebuildingu od svého uvedení v polovině 70. let prodělala velkou proměnu, nejvíce pak v 90. letech. Během 90. let se lineární pohled OSN (z dob studené války) na přechod od války k míru změnil na integrovaný přístup prevence konfliktů, managementu konfliktů a peacebuildingu. OSN po konci studené války ještě nebyla připravena řešit různorodé a komplexní výzvy postkonfliktní rekonstrukce, a proto také výsledky nebyly vždy uspokojivé. Postupně se do peacebuildingu začali zapojovat externí aktéři a rostoucí zájem o peacebuilding se projevil v literatuře zpracovávající toto téma. Charakter konfliktů se proměnil směrem k vnitrostátním sporům uvnitř suverénních států. Jak ale ukázal příklad Rwandy, občanská válka může mít

¹⁴ Peacebuilding Initiative. Debates. Dostupné na <http://www.peacebuildinginitiative.org/index.cfm?pageId=1766#two> (22. 2. 2014).

negativní dopad na bezpečnostní i ekonomickou situaci v celém regionu (Doyle – Sambanis 2006: 3).

Peacebuilding do sebe potřeboval zahrnout vojenské, politické, humanitární, lidsko-právní či socioekonomické kapacity. V souvislosti s tím, jak se do široké agendy zapojilo mnoho aktérů s různými mandáty, se i peacebuildingové operace staly více propojené s těmi peacekeepingovými. Tyto okolnosti 90. let stočily pozornost badatelů k otázkám vztahu rozvoje a bezpečnosti, tzv. *security-development nexus*. Tento přístup je dalším alternativním přístupem ke studiu peacebuildingu, nicméně kořeny tohoto spojení opět stojí u liberálního míru, jak jsme jej zmiňovali již u Galtunga. V rámci prevence konfliktů a budování míru došlo k navázání dříve oddělených sfér, aktérů a agentur a vytváření integrovaných strategií v rámci bezpečnosti a rozvoje (Lemay-Hébert 2013: 242).

Nejdůležitějšími faktory, které ovlivnily praxi budování míru, a které se zároveň odráží v práci Johna Paula Lederacha, byly *conflict transformation* a liberální přístup. Ačkoli se pravidelně objevují různé alternativní přístupy, nejvlivnější a nejuznávanější teorií zůstává ta z dílny J. P. Lederacha. Jeho přístup k peacebuildingu jako strukturálnímu procesu společně s důrazem na správné načasování zapojení všech aktérů majících vliv na situaci (od vůdců země, přes představitele sociální a náboženských organizací, novináře až po komunitu na lokální úrovni) se stal základem pro vybudování trvalého míru.¹⁵ Lederachův model dokázal širěji pojmout problematiku konfliktu a konfliktních stran a najít prostor pro zapojení více vrstev společnosti (Miall 2001: 7).

Realizátoři peacebuildingových misí si osvojili zejména princip budování míru odspoda (tzv. *grassroot level* či *bottom up approach*) a zapojení nevládní organizací v dlouhodobém časovém horizontu. Princip *grassroot* znamená intenzivní zapojení lokálních institucí, jež dobře znají místní situaci i každodenní problémy. Zároveň disponují určitým respektem v rámci dané komunity a mají

¹⁵ Lederach přichází s modelem pyramidy, na němž znázorňuje tři typy aktérů podílejících se na peacebuildingu. Základnu pyramidy tvoří tzv. *grassroot*, tedy lokální úroveň, nad ní stojí střední úroveň lídrů respektovaných v rámci určité skupiny (např. náboženské, etnické či akademické). Na vrcholu pyramidy s nejužším (ale ne zanedbatelným) podílem na budování míru jsou vojenské, politické a náboženské špičky (Lederach 1997: 39).

kontakty na lokální politické i vojenské špičky. Lederach vnímal roli externích aktérů jako omezenou, soustředěnou spíše na podporu domácích aktérů, koordinaci zahraniční pomoci, a to celé za předpokladu respektování lokálních specifik a kultur a dlouhodobého angažmá (Paffenholz 2013: 5). Tyto tendence a charakteristiky je možné sledovat i v praxi OSN při budování míru.

Po 11. září 2001 se peacebuilding začal soustředit více na slabé a rozpadlé státy a s tím také přišel nový diskurs v otázce budování státu, změny režimu, stabilizaci a rekonstrukci. Pokrok, který peacebuilding v „experimentální“ dekádě do roku 2001 učinil, nestačil pro jeho dostatečnou konsolidaci a byl nahrazen novými mezinárodními prioritami mocných států. Cílem bylo vyvarovat se negativních dopadů, které plynou ze selhání státu a tím také byla narušena premisa peacebuildingu, že mír, bezpečnost a stabilita nemohou být dosazeny zvenčí, ale je třeba je budovat trpělivě a společně s národními prioritami a v daném státním kontextu (zde vidíme opět paralelu s Lederachovou teorií). Problém se ovšem skrývá v až přílišné „romantizaci“ lokálních aktérů, kteří jsou vnímáni jako a priori dobrá a homogenní entita. Podpora často putuje k apolitickým neziskovým organizacím a zbylá občanská společnost zůstává vyloučena z peacebuildingové strategie. Tento přístup, který ignoruje skutečné mocenské vztahy, podkope původní dobrou myšlenku zapojení lokálních aktérů a může tím narušit celý proces mírové transformace (Paffenholz 2013: 15-16).

Peacebuilding je jakousi mozaikou aktivit a pro lepší představu o komplexnosti tohoto procesu si na následujících řádcích představíme jednotlivé dimenze, jak je uvádí Barnett – Kim – O’Donnell – Sieta (2007):

První oblastí (dimenzí) je snaha obnovit stabilitu a odradit bývalé bojovníky vrátit se do války, to znamená provést jejich odzbrojení, demobilizaci a reintegraci, a to vyžaduje zajištění alternativních zdrojů obživy pro tyto osoby a jejich sociální uznání.

Druhá dimenze obsahuje pomoc s budováním státních kapacit, zajištění základních funkcí státu a jeho legitimacy. Často peacebuilding dočasně nahrazuje nefungující stát či s ním spolupracuje s cílem zajistit obyvatelům základní potřeby (vzdělání, infrastrukturu, zdravotnictví, atd.)

Třetí dimenze představuje budování nejen státu, ale také společnosti, aby byla schopna se po konfliktu opět rozvíjet. Patří sem např. usmíření, komunitní dialog či posílení občanské společnosti, ale také např. podpora povědomí o stavu životního prostředí. Cílem je vytvořit silný třetí sektor, který by měl kapacitu reprezentovat rozličné společenské zájmy a zároveň redukovat moc státu (Barnett – Kim – O'Donnell – Sieta 2007: 49-50).

V souvislosti s peacebuildingem je dobré zmínit jeho obtížnou měřitelnost. V posledních letech, i kvůli tlaku dárcovských zemí, se objevují snahy vytvořit měřicí mechanismy. Ale stále existují spory v otázce, jak objektivně měřit komplexní standardy na konkrétních projektech a také, jak změřit tak ambivalentní věci jako mír či slabost státu. Výsledky peacebuildingu a jejich prezentace mohou být ovlivněny také politickými faktory. Formální ambice peacebuildingových operací jsou často motivovány politickými tlaky spíše než skutečným kontextem reality (Stave 2011: 1-2; 5). Přes určitý progres v této oblasti zůstává měření úspěšnosti peacebuildingu kontroverzní otázkou.

2.3. Organizační zajištění peacebuildingu

OSN byla od počátku institucí založenou k udržení míru ve světě, nicméně během studené války a rozdělení sfér vlivu nebylo možné ji z důvodu zablokování Rady bezpečnosti využívat, natož více rozvinout nástroje budování míru. Až 90. léta přinesla proměnu mezinárodního prostředí i charakteru konfliktů směrem k vnitrostátním sporům a společně s tím se změnil i pohled na potřebnost budování míru či jeho vynucení. S rostoucím počtem literatury věnující se bezpečnosti, rozvoji a budování míru, se změnil i přístup mezinárodních organizací a donorů. Struktury vytvořené během studené války bylo potřeba přizpůsobit novým okolnostem.

O snahách reformovat instituce či fungování OSN toho bylo řečeno i napsáno mnoho a trvalo velmi dlouho, než se nějaké reformy opravdu uskutečnily. V rámci reformy peacebuildingu bylo největších změn dosaženo zřízením tří zastřešujících organizací: *Komise pro budování míru* (Peacebuilding Commission), *Fondu pro budování míru* (Peacebuilding Fund) a *Podpůrného*

úřadu pro budování míru (Peacebuilding Support Office). Jejich vznik byl za prvé výsledkem potřeby adekvátně reagovat na globální problémy a stabilizovat situaci v oblasti peacebuildingu, zejména po 11. 9. 2001. Za druhé zde byla motivace vytvořit pro peacebuilding zastřešující organizaci, která by zajistila institucionální zázemí, získala určitou důvěru a přitáhla pozornost v dlouhodobém horizontu. Jak již bylo uvedeno výše, peacebuilding je dlouhodobá a finančně náročná aktivita a právě krátkodobý zájem mezinárodního společenství byl častým problémem při budování míru (Bellamy 2010: 209).

Komise pro budování míru byla založena v roce 2006 rozhodnutím Rady bezpečnosti OSN jako mezivládní poradní orgán, jehož Organizační výbor čítá 31 států. Její činnost je podporována Podpůrným úřadem pro budování míru, který např. radí Radě bezpečnosti v otázkách efektivní strategie peacebuildingu, a dále Fondem pro budování míru. Jelikož se jedná o poradní orgán, nedisponuje žádnými donucovacími prostředky. Svou činnost Komise zasvěcuje pomoci zemím v procesu transformace a reintegrace k trvale udržitelnému míru a pomoci jim položit základy pro trvale udržitelný rozvoj (Berdal 2008: 356-357).

OSN se snaží své aktivity v rámci peacebuildingu pojímat komplexně tak, že v podstatě pokrývá všechny oblasti aktivit. Nicméně existují odlišnosti mezi prioritami jednotlivých agentur, každá organizace logicky dává důraz na „svoji“ oblast zájmu. UNDP zdůrazňuje socioekonomické oblasti, Světová banka a MMF ekonomický rozvoj či technickou asistenci a např. UNEP zase klade důraz na potřebu správy přírodních zdrojů. Peacebuilding se v mezinárodním prostředí stává čím dál více institucionalizovaný. Většina mezinárodních organizací, států i neziskových organizací si tento termín osvojila či pracuje s alternativními koncepty, jejichž aktivity se s peacebuildingem prolínají. Institucionalizace ovšem vyžaduje i dostatečnou zdrojovou základnu. Barnett – Kim – O’Donnell – Sieta ale také zdůrazňují, že peacebuilding nebude pouze technickou záležitostí, ale zejména politickou otázkou. Odlišné pohledy, operacionalizace termínu a strategie budou pro svou koordinaci vyžadovat byrokratickou a politickou moc, jejímž reprezentantem má být právě Komise pro budování míru (Barnett – Kim – O’Donnell – Sieta 2007: 52-53).

3. ENVIRONMENTÁLNÍ BEZPEČNOST

Myšlenka spojení životního prostředí a bezpečnosti historicky sahá do 60. a 70. let minulého století. Nejprve ropné šoky, poté autoři tzv. Římského klubu upozornili na rizika spojená s omezenými přírodními zdroji a zhoršující se kvalitu životního prostředí. Následovala je zpráva „*Limity růstu*“ manželů Meadowsových. Ti poukázali na spojitost mezi socioekonomickými problémy, zejména v rozvíjejících se zemích (růst populace apod.) a hrozbou vypuknutí násilného konfliktu.¹⁶ Jejich sympatizanti se řadí k tzv. neo-malthusiáncům. Roku 1972 se také uskutečnila první Konference OSN o životním prostředí stimulující veřejný zájem o environmentální problematiku.

Celkově 70. a 80. léta byla ve znamení pozornosti věnované životnímu prostředí v kontextu bezpečnosti nebo rozvoje. V 80. letech byl významným příspěvkem k tématu environmentální bezpečnosti text Richarda Ullmana „*Redefining Security*“. Autor v něm uvádí, že je velkou chybou soustředit bezpečnost státu pouze na vojenské hrozby, protože nevojenské hrozby mohou často představovat ještě větší riziko. „*(...) hrozba může přijít od válek v zahraničí, rebelií, blokád, bojkotů dodávek materiálu a devastujících „přírodních“ pohrom jako jsou ničivé epidemie, katastrofické záplavy či masivní a vytrvalá sucha*“ (Ullman 1983: 129, 133). Dalším důležitým příspěvkem do diskuse o tématu byla v roce 1987 zpráva Světové komise pro životní prostředí a rozvoj „*Our common future*“, vedená norskou ministerskou předsedkyní Gro Harlem Bruntlandovou. Zde byl poprvé explicitně spojen problém degradace životního prostředí a konfliktu a s tím spojená otázka udržitelného rozvoje. Bruntlandová byla přesvědčená, že tradiční pojetí bezpečnosti musí být rozšířeno o možné dopady rostoucího environmentálního tlaku, a to na všech úrovních mezinárodního systému.¹⁷

V 90. letech se zvýšilo veřejné povědomí o životním prostředí a současně se zvýšila i potřeba v rámci politiky více reflektovat environmentální aspekty

¹⁶ Fiksel, Joseph; Hecht, Alan (2012): Environment and Security. Dostupné na <http://www.environmentandsecurity.org/view/article/167611/> (20. 1. 2014).

¹⁷ Fiksel, Joseph; Hecht, Alan (2012): Environment and Security. Dostupné na <http://www.environmentandsecurity.org/view/article/167611/> (20. 1. 2014).

bezpečnosti. Mezi významnými autory z toho období můžeme jmenovat Normana Myerse či Thomase Homer-Dixona. Myers také zmiňuje nedostatek zdrojů a environmentální problémy jako jednu z možných příčin konfliktu, nicméně pro vypuknutí konfliktu se musí zpravidla přidat ještě další proměnné, např. slabá ekonomika, represivní vláda nebo jiné národně destabilizační faktory. Zkrátka životní prostředí dokáže ovlivnit či zhoršit příčiny konfliktu, ale stále je pouze jedním z faktorů, které ohrožují bezpečnost (Myers 2004: 3-4).

Homer-Dixon, představitel tzv. Torontské školy, nahlíží na životní prostředí vojensko-politickým prizmatem. Nastiňuje jak nedostatek přírodních zdrojů společně s rostoucí populací, tzv. *environmentální tíseň* (environmental scarcity) může způsobit násilný konflikt. Na mysli má zdroje jako vodu, obdělavatelnou půdu, lesy nebo ryby. Dodává, že chudé společnosti (státy) již nyní (v roce 1994) trpí environmentální tísní a tudíž jsou více zranitelné a zároveň predikuje, že v následujících dekádách se situace bude zhoršovat (Homer-Dixon 1994: 5, 6, 39). Podobně Homer-Dixon argumentuje a dále rozpracovává své myšlenky ve své pozdější knize *Environment, Scarcity and Violence* (1999).

Autorem, který svým textem „*Coming Anarchy*“ (1994) dokázal přitáhnout pozornost amerických státníků k problematice bezpečnosti a životního prostředí, byl Robert D. Kaplan. Autor čtivou formou upozorňuje mj. na rostoucí populaci, zejména v rozvojovém světě, vysokou kriminalitu i šíření nemocí. Tvrdí, že je na čase uznat životní prostředí jako národně-bezpečnostní otázku 21. století, s ohledem na problémy, které mohou následovat (masová migrace, znečištění vzduchu, odlesňování či růst hladin moří). Také varuje před nedostatkem vody a z toho plynoucími „vodními válkami“ (Kaplan 1994: 5-6).¹⁸

V neposlední řadě v rámci environmentální bezpečnosti můžeme zmínit autory vycházející z pozic tzv. Kodaňské školy, teda Barryho Buzana, Jaapa de Wildeho a Ole Waevera. Kodaňská škola se vymezuje vůči čistě realistickému vnímání hrozeb a přichází s tzv. širším konceptem bezpečnosti, kde do své teorie

¹⁸ Podrobněji o „vodních válkách“ v kapitole 3.3. Voda jako konfliktní komodita či jednotlicí prvek?

kromě vojenských hrozeb zahrnuje i ty environmentální, sociální, ekonomické a politické. Její představitelé environmentální agendu definují na základě tří typů vztahů. Za první se jedná o existenční hrozby nezpůsobené lidským přičiněním (např. přírodní katastrofy), za druhé jde o hrozby způsobené lidskou aktivitou (nadměrné zatěžování přírody nad rámec únosnosti ekosystému) a za třetí hrozby vzešlé z lidské aktivity a postihující přírodní systémy (vyčerpávání zdrojů), (Buzan – Wilde – Weaver 1998: 97). Poslední ze jmenovaných hrozeb díky technologickému pokroku údajně nepředstavuje existenční hrozbu pro civilizaci, nicméně například pro africké státy, často existenčně závislé na vývozu nějaké komodity, mohou mít i tyto hrozby zcela fatální dopad na celou společnost.

Mezi důležité autory z přelomu tisíciletí můžeme uvést Jona Barnetta a jeho knihu „*The Meaning of Environmental Security: Ecological Politics and Policy in the New Security Era*“ (2001), ve které degradaci životního prostředí představuje jako bezpečnostní hrozbu pro obyvatele státu. Tento výčet autorů samozřejmě není absolutní, vybraní autoři mají spíše nastínit různé pohledy teoretiků té doby. Většina autorů se ovšem pohybuje mezi dvěma definičními póly. Buď životní prostředí ve smyslu jeho degradace či nedostatek zdrojů charakterizují jako hrozbu pro národní bezpečnost státu a druhá skupina považuje za referenční objekt životní prostředí jako takové. Existuje ještě další skupina autorů, jako např. zmiňovaný Homer-Dixon, kteří považují životní prostředí a nedostatek zdrojů jako možnou příčinu vypuknutí konfliktu. Výše uvedené příklady potvrzují skutečnost, že doposud se teoretici bezpečnosti a řešení konfliktů zabývali spíše kauzálním vztahem mezi životním prostředím a vznikem a trváním konfliktu či ochraně přírodních zdrojů. Životnímu prostředí a přírodním zdrojům jako možnému nástroji pro budování míru prozatím tolik pozornosti věnováno nebylo.

3.1. Přírodní zdroje - cesta ke konfliktu nebo trvalému míru?

Debata o environmentální bezpečnosti se v druhé polovině 90. let a zejména v novém tisíciletí posunula i do oblasti řešení konfliktů a teoretici se začali více zajímat o to, jak přírodní zdroje ovlivňují vznik, průběh či skončení

konfliktu a jestli také neskýtají potenciál pro spolupráci. Trochu problematický je nejednotný postoj teoretiků v pohledu na to, jakým způsobem přírodní zdroje konflikt ovlivňují. Většinou se autoři shodnou, že v rámci korelace přírodní zdroje a občanská válka je zapotřebí zpravidla další proměnné, např. slabé vlády práva, pro vypuknutí násilí (Ross 2004: 35-36). Někteří autoři (př. Carius – Dabelko) považovali výzkum environmentální a bezpečnostní politiky za značně fragmentovaný a postrádali podporu interdisciplinárních mechanismů. Jejich kritika směřovala také k nedostatečnému finančnímu zázemí výzkumů, jež se tak pro vědce z rozvíjejících se zemí staly obtížně dostupnými. S tím souvisí i skutečnost, že výzkumu (a z toho plynoucím teoriím a metodologiím) dominuje severský (euroatlantický) diskurs (Carius – Dabelko 2004: 23). Od vydání tohoto textu ovšem uplynulo bezmála deset let, a za toto období můžeme vidět jisté pokroky minimálně v institucionální a interdisciplinární spolupráci.

Na tomto místě by také bylo vhodné představit si určitou klasifikaci přírodních zdrojů, nicméně i zde narazíme na terminologickou nejednotu a pojmový zmatek. „*Přírodní zdroje je obtížné definovat přesně, neboť definice je ovlivněna kontextem jejich využití*“ (Waisová 2013: 36).

Přírodní zdroje můžeme velmi obecně rozdělit na obnovitelné a neobnovitelné, ale často se k tomuto dělení ještě přidává možnost vydrancování a zpeněžení daného zdroje („*lootability*“). Obnovitelnými zdroji se myslí takové, které jsou schopné se při rozumné spotřebě samy obnovovat a zařadit sem můžeme např. sluneční a větrnou energii, vodní zdroje, lesy apod. Neobnovitelné (nebo také omezené) zdroje se nedokážou přírodními procesy znovu obnovit a patří sem např. uhlí, diamanty či ropa. Le Billon dělí přírodní zdroje ještě na legálně a nelegálně zpeněžitelné a legálně nezpeněžitelné, kam řadí mj. vodní díla (Le Billon 2009: 19). Tato práce je zaměřena na spolupráci v oblasti říčních pánví, a proto nás zajímá především zařazení a klasifikace vodních zdrojů. Waisová ve svém textu „*Od hrozby k příležitosti: Vede nedostatek environmentálních zdrojů ke spolupráci?*“ pracuje s jednotlivými pojmy a v základu je dělí na environmentální zdroje, přírodní zdroje a nerostné suroviny. Přičemž vodu zde popisuje jako obtížně obchodovatelnou a omezeně

mobilní a řadí ji do kategorie environmentálních zdrojů (Waisová 2013: 37). Závěrem uvedeme ještě klasifikaci, která byla používána na konferenci v Rio v roce 2012 (Rio+20). Zde bylo použito členění na přírodní zdroje, které lze vytěžit (ropa, plyn, zlato či diamanty), dále vodu a půdu jako samostatné kategorie a poslední kategorii představovaly ostatní obnovitelné zdroje (dřevo či ryby), (Bruch a kol. 2012: 46). Na následujících řádcích, kde se budeme zabývat vztahem spolupráce a životního prostředí (zdrojů), si vystačíme s termínem přírodní zdroje.

Voda je sice obvykle považována za obnovitelný přírodní zdroj, ale její omezení spočívá v stálých, izolovaných a lokálních zásobárnách vody, jejichž zdroje mohou být spotřebovány rychleji, než je jejich obnovovací schopnost. Tento stav může být dále zhoršen klimatickými změnami. Palaniappan – Gleick (2008 – 2009) v souvislosti s tímto hovoří o tzv. *vodním vrcholu* (peak water) a srovnává jej s omezenými a vyčerpátnými zdroji ropy (peak oil). Zatímco ropa je neobnovitelným zdrojem, jehož produkce bude v budoucnu omezená, voda je v rámci své obnovitelnosti použitelná „donekonečna“. Jednou z nevýhod oproti ropě je neschopnost transportovat vodu na delší vzdálenosti a tím je její spotřeba více omezena na lokální charakter. Druhou nevýhodou je neexistence jakéhokoli alternativního zdroje k vodě. Některé regiony již svým neobežretným přístupem k vodním zdrojům dospěly do situace, že další využívání vody se neobejde bez výrazné degradace životního prostředí (Palaniappan – Gleick 2008 – 2009: 14-15).

OSN si, zejména díky UNEP, uvědomila, že přírodní zdroje (jakéhokoli charakteru) jsou velmi rizikovým faktorem. Zvláště pokud jejich správa není efektivně upravena, mohou přispět k opětovnému vypuknutí konfliktu. UNEP dokládá, že během posledních 60 let nejméně 40 % vnitrostátních konfliktů mělo nějakou návaznost na přírodní zdroje a od roku 1990 nejméně 18 násilných konfliktů bylo financováno zneužíváním přírodních zdrojů. Navíc konflikty, jež byly nějakým způsobem navázané na přírodní zdroje, mají v pěti letech

od podpisu mírové dohody větší pravděpodobnost znovu vypuknutí sporu.¹⁹ I přes tyto skutečnosti ale členské státy OSN zůstávají rozdělené v otázce jak přírodní zdroje (a životního prostředí) a konflikty řešit.

UNEP vztah přírodních zdrojů a konfliktu chápe jako komplexní a multidimenzionální a vytyčuje tři základní oblasti tohoto vztahu: 1. přírodní zdroje a životní prostředí jako přispěvatel vypuknutí konfliktu (pokusy kontrolovat vybrané suroviny či nerovná distribuce zisků z přírodních zdrojů), 2. financování a udržování konfliktu prostřednictvím zisku z přírodních zdrojů a 3. podkopávání mírových snah (strach jedinců či skupin z absence zisků), (Halle 2009: 8).

3.2. Přírodní zdroje jako nástroj spolupráce

Mezinárodní propojení a komplexnost dnešních konfliktů a současně zvýšená poptávka po přírodních zdrojích učinily management řešení konfliktů i jejich prevenci náročnější. Podobně jako byly přírodní zdroje a životní prostředí uznány jako jedny z možných příčin konfliktu, bylo následně nutné zohlednit i jejich potenciál jako prostředku ke stabilizaci, kooperaci a konsolidaci míru ve válkami zkoušených státech. Zatímco špatná správa nedostatkového (či omezeného) zdroje může prokazatelně vést ke konfliktu, existuje také kooperativní potenciál takového omezeného zdroje, a to zvláště v případě závislosti více subjektů na jednom zdroji.

Životní prostředí nebo přírodní zdroje nejsou obvykle chápány jako nejdůležitější problém ve válce či konfliktu. Přednost proto dostávají nástroje na ekonomickou obnovu, humanitární zajištění, bezpečnost a politické usmíření. Jak ale ukazují akademické i empirické studie, nereflexivní a zanedbávání environmentálních otázek může celý proces budování míru velmi zkomplikovat. Naruší to proces usmíření, politickou institucionalizaci i ekonomický rozvoj. Toto opomíjení následně v krátkodobém měřítku může vést k většímu lidskému strádání či může zvýšit riziko přírodní katastrofy. V dlouhodobém měřítku to

¹⁹ United Nations Environment Programme. Conflict Prevention, Peacebuilding and Natural Resources. Dostupné na <http://www.unep.org/disastersandconflicts/Introduction/ECP/ConflictPrevention/tabid/105989/Default.aspx> (25. 1. 2014).

ohrožuje efektivní fungování vlády a ostatních institucí zajišťujících stabilní mír (Conca – Wallace 2009: 485-486). Jinými slovy, trvalý mír nemůže být udržen ve špatných environmentálních podmínkách.

Přítom spolupráce právě v oblasti životního prostředí či přírodních zdrojů může představovat „odrazový můstek“ pro spolupráci v dalších oblastech. Ali pro kooperaci v environmentální oblasti používá termín katalyzátor „*trvalé shody*“ (sustainable consensus), tedy jakýsi kontrakt mezi bývalými protivníky. Tato spolupráce dokonce může být řešením pro dlouhé a vleklé roztržky. Pokud jsou totiž zneprátené strany schopny přemýšlet o budoucích environmentálních dopadech jejich současného počínání, je pravděpodobné, že budou ochotni diskutovat i o jiných aspektech jejich sporu (Ali 2003: 165, 168). Dohody v oblasti životního prostředí či zdrojů jsou zpravidla dlouhodobějšího charakteru a smluvní strany svým podpisem potvrdí určitou předvídatelnost svých kroků. Nicméně jak si ještě ukážeme později, dohody či iniciativy často postrádají sankční a vynucovací mechanismus, tudíž jejich fungování je z velké části závislé na dobré vůli svých členů.

Jelikož přírodní zdroje a životní prostředí ignorují politické hranice, jejich správa v podstatě nemůže fungovat unilaterálně a zároveň bezkonfliktně. Zúčastněné strany musí spolupracovat, aby minimalizovaly případné negativní dopady. Zásaditosti environmentálního charakteru jsou také vhodné pro rozvoj občanské společnosti a celkovou modernizaci státu. Zájem lidí o budoucnost země zpravidla přispěje i k jejich zájmu o životní prostředí. Optimální je, pokud otázky životního prostředí prostupují všemi úrovněmi politiky („*low*“ i „*high*“ politics), (Dabelko 2006: 2). Často ale vlády států environmentální problematiku, včetně té týkající se vody, zařazují do kategorie „*low politics*“ a převažuje u nich přesvědčení, že se jedná o „luxusní“ agendu, jež nepatří mezi základní potřeby populace. Přítom environmentální řešení jsou zcela klíčová pro zajištění základních lidských potřeb, ubytování, jídla a pití (Ali 2003: 169). Existují ale i autoři (př. Gleick), kteří argumentují opačně a dávají příklady, kdy voda je začleněna do „*high politics*“. Gleick uvádí příklad střední a jižní Asie a Blízkého východu jako oblastí, v nichž je voda nedostatkovým zdrojem, ale zároveň je

velmi důležitá pro ekonomiku a zemědělství. Z tohoto důvodu zde agenda vody patří mezi politické priority, což ovšem následně zvyšuje možnost nesouladu a riziko vypuknutí sporu o tento zdroj (Gleick 1993: 80). Oba extrémní zařazení environmentálních témat do „*low*“ či „*high politics*“ se mohou ukázat problémové. Zatímco v „*low politics*“ není otázkám životního prostředí věnována dostatečná pozornost, v „*high politics*“ to zase může znamenat přílišné zpolitizování tématu a jeho zablokování při vyjednávání.

3.3. Voda jako konfliktní komodita či jednotící prvek?

3.3.1. Význam vody při budování míru

Voda je naprosto klíčovým zdrojem pro lidské živobytí, zemědělství, průmysl a ekonomiku celkově.²⁰ Jedná se o komoditu, jak již bylo zmíněno, která je obtížně obchodovatelná a transportovatelná. Zároveň ji nelze nahradit jiným podobným zdrojem, což jen podtrhuje její výjimečnost a exkluzivitu. Největší podíl spotřeby sladké vody připadá na zemědělství, ale v mnoha státech je voda i hlavním zdrojem příjmů a základním komponentem venkovského života a potravinové bezpečnosti. V tomto případě může být např. zavlažování spornou otázkou, protože pěstitelé jsou obviňováni z plýtvání, ale na druhou stranu omezení spotřeby vody může vyvolat sociální nepokoje (Odenwälder 2010: 6). Voda má také pro komunity svou emoční a symbolickou hodnotu, proto je třeba k její správě přistupovat citlivě.

Podobně jako jiné přírodní zdroje voda nerespektuje administrativní hranice a říční toky často protékají hned několika státy. Z tohoto důvodu je úprava a management vodních zdrojů zpravidla nevyhnutelný, a proto také může sloužit jako nástroj k dialogu, který je následně základem pro efektivní peacebuilding a budování důvěry.

Vodních zdrojů je v průběhu historie přibližně stejné množství, ale populační růst a klimatické změny vytváří tlak na dostupnost i kvalitu vodních zdrojů. Z vody se stalo politické téma a o vodě se často hovoří jako

²⁰ OSN definuje přístup k dostatku čisté vody (pro pití, hygienu a domácí potřeby) jako jedno ze základních lidských práv a voda tedy musí být dostupná i pro nejchudší obyvatele. UN. Right to water. Dostupné na <http://www.un.org/events/water/TheRighttoWater.pdf> (29. 1. 2013).

o nedostatkovém zdroji, o něž se má válčit (tzv. *vodní války*).²¹ V souvislosti s tématem vody a konfliktu můžeme uvést významného autora Petera H. Gleicka, spoluzakladatele Pacifického institutu, který monitoruje konflikty o vodní zdroje a provádí interdisciplinární výzkum. Gleick se zabývá vztahem mezi vodou a případným násilným konfliktem, ale otázku vodních válek považuje za irelevantní. Shledává ji spíše pouze jako způsob jak média mohou přitáhnout pozornost. Otázka má znít, zda existuje nějaké spojení mezi vodou a násilným konfliktem a pokud ano, je potřeba hledat konkrétní kroky ke zlepšení. Spojení mezi vodou a konfliktem existuje a je historicky doložené. Gleick tedy nepochybuje o konfliktním potenciálu přírodních zdrojů, ale přiznává, že je obtížné rozlišit tyto faktory od ostatních kauzalit konfliktu.²²

Dle jeho argumentace nerovná distribuce vodních zdrojů a nedostatek vody v určitých lokalitách zvyšuje pravděpodobnost konfliktu, zejména v případech, kdy voda je otázkou národní bezpečnosti. Jako rizikovou oblast shledává také sub-národní úroveň. Nicméně i přes výše uvedené, některé sporné situace při správě vodních zdrojů mohou vyústit v jednání, diskusi či nenásilné řešení. (Gleick 1993: 79-80; 84).

Navzdory nedostatku vody a debatovanému konfliktnímu potenciálu vodních zdrojů ale historicky převažují vztahy spolupráce. Je zaznamenáno 507 sporných oproti 1 228 kooperativním událostem (Wolf dle Giordano – Wolf 2003: 165). Nutno ještě dodat, že většina konfliktních situací v oblasti vody je vyřešena mírově. Voda je tak významnou komoditou, že si státy v podstatě nemůžou dovolit o ni válčit. V případě prohry by totiž mohly zcela ztratit přístup k vodnímu zdroji, což by mělo fatální následky. Voda tedy prohlubuje vzájemnou závislost, ale např. na rozdíl od té ekonomické je závislost na vodě

²¹ Bývalý viceprezident Ismail Serageldin Světové banky v roce 1995 pronesl: „Jestliže jsme v tomto století válčili o ropu, války toho dalšího století budou o vodu – minimálně do té doby než změníme náš přístup ke správě tohoto vzácného a životně důležitého zdroje“. Ismail Serageldin. Dostupné na <http://www.serageldin.com/Water.htm> (29. 1. 2014).

²² Montenegro, Maywa (14. 5. 2009): Seven experts debate the past and present existence of water wars, consider the difficulty of owning a fluid resource, and examine the hot spot of future conflict. Seedmagazine. Dostupné na http://seedmagazine.com/content/article/the_truth_about_water_wars/ (22. 2. 2014).

téměř neměnná. Ekonomicky stát může posílit i jiným způsobem, ale nalezení alternativního zdroje vody je nepravděpodobné.

Na počátku nového tisíciletí se voda pomalu začala zbavovat nálepků konfliktní komodity a začalo se o ní více hovořit jako o nástroji spolupráce. Environmentální spolupráce v oblasti vody bývá považována za dobrý způsob posilování důvěry díky její menší kontroverznosti než u jiných témat jako vzdělání, otázky rovnosti lidských práv apod. (Carius – Dabelko 2004: 29).

Navzdory snahám OSN a jejích Miléniových cílů tisíciletí žije bez přístupu k pitné vodě v současnosti stále 768 milionů lidí, přičemž 40 % se jich nachází v subsaharské Africe.²³ Jak můžeme vidět na mapě v příloze č. 1, ze všech světových kontinentů je situace s dostupností vody v obydlích nejhorší právě v Africe. Lidé jsou často odkázáni na zdroje několik kilometrů vzdálené. Častá období sucha a nerovnoměrné rozložení vodních zdrojů jsou jen dalším symbolem, že je nutné v Africe zlepšit a zefektivnit správu vodních zdrojů a učinit je tak dostupnější i pro běžné obyvatele.

3.3.2. Management vodních zdrojů

Pro představu na světě existuje přibližně 263 mezinárodních říčních pánví sdílených mezi 145 státy, které pokrývají přes 45 % světového povrchu a ve kterých žije přibližně 40 % světové populace (Wolf a kol. 2006: 2). Využívání společného toku znamená, že úprava vody jednoho státu může ovlivnit situaci jiného, až stovky kilometrů vzdáleného státu. Přičemž unilaterální chování pouze zvyšuje tenze a pravděpodobnost konfliktu. S ohledem na výše zmíněné skutečnosti růstu populace, klimatických změn a limitovaných vodních zdrojích, je nutné, aby se management vodních zdrojů do budoucna zefektivnil. Současně je potřeba aby se eliminovala mezera mezi akademickou rovinou a společností a prohloubila se mezinárodní spolupráce v oblasti „vodní bezpečnosti“.²⁴

²³ Welcome to the United Nations. Millenium Development Goals. Dostupné na <http://www.un.org/millenniumgoals/enviro.html> (25. 1. 2014).

²⁴ Jiménez-Cisneros, Blanca; Demuth, Siegfried; Mishra, Anil. UN Chronicle (23. 4. 2013): Water Cooperation to Cope with Twenty-First Century Challenges. Dostupné na

Management mezinárodních vodních zdrojů se za poslední desetiletí značně proměnil. První snahy o úpravu vodního sektoru se zaměřovaly především na fyzicko-geologické aspekty, např. přehrady a zásobárny vody lokálního charakteru. V minulosti byla správa vodních zdrojů spíše lokální záležitostí, ale na konci 20. století se postupně začala aplikovat komplexní a mezinárodní úprava. Již v roce 1977 se v Argentině uskutečnila Konference OSN o vodě, která byla prvním koordinovaným pokusem o vytvoření integrované správy vodních zdrojů (Integrated Water Resources Management – IWRM).²⁵ Byly zde diskutovány různé aspekty vodního managementu a konference byla hodnocena úspěšně i díky aktivnímu zapojení rozvojových zemí (Rahaman – Varis 2005: 16).

Nicméně v druhé polovině 70. let a v 80. letech bylo téma vody v zapomnění a diskuse o správě mezinárodních vod se v podstatě nikam neposunula. Důvodem byla zejména otázka národní suverenity, sledování výhradně vlastních národních zájmů a neochota hledat kompromisy či přenést pravomoci na jinou instituci. Většina přeshraničních vodních děl nebyla upravena žádnou smlouvou a mezinárodní organizace se (až na výjimky) v rámci těchto diskusí také neangažovaly. Státy si až postupně začaly uvědomovat, že je potřeba upravit správu společných vod a současně dali přednost multilaterální či bilaterální spolupráci před úpravou zprostředkovanou nějakou cizí institucí. Státy chtěly mít správu ve „svých rukou“ a nechtěly být ve svých záměrech omezovány cizím tělesem (Biswas 2008: 8-9).

S 90. lety se změnil i přístup ke správě vodních zdrojů a téma začalo být diskutováno na akademickém i politickém poli. V roce 1992 byla uspořádána v Dublinu další mezinárodní konference o vodě a životním prostředí, jež byla jakousi přípravou na následnou konferenci o životním prostředí a rozvoji v Riu de Janeiru. Na dublinské konferenci byla vyzdvížena potřeba integrované správy

<http://www.update.un.org/wcm/content/site/chronicle/home/archive/issues2013/water/watercooperationtocopewithtwentyfirstcenturychallenges> (12. 2. 2014).

²⁵ IWRM byl oficiálně definován až na Světovém summitu o udržitelném rozvoji v Johannesburgu v roce 2002. IWRM byl charakterizován jako „proces, který podporuje koordinovaný rozvoj a management vody, půdy a příbuzných zdrojů s cílem maximalizovat následný ekonomický a sociální blahobyt, a to spravedlivým způsobem, bez zásahu do udržitelnosti živých ekosystémů“ (Rahaman – Varis 2005: 15).

vodních zdrojů a aktivního zapojení všech aktérů, od vládních špiček až po lokální komunity, včetně nezastupitelné role žen. Kritici této konferenci vyčítali, že se jí účastnili pouze experti a ne vládní zástupci, a také, že nenavázala na dosavadní poznatky z minulé konference. Výtky směřovaly též ke skutečnosti, že na setkání tentokrát chyběli zástupci třetího světa. I přes tuto kritiku byla některá doporučení následně implementována do Agendy 21, jež byla výstupem konference v Riu de Janeiru v roce 1992 (Rahaman – Varis 2005: 16). Na půdě OSN následně v roce 1997 vznikla Konvence Organizace spojených národů o právech a nenavigačním využití mezinárodních vodních toků (*UN Convention on the Law of the Non-Navigational Uses of International Watercourses*). Konvence měla vytvořit základní právní rámec pro spravedlivé využívání vodních zdrojů, nikdy ale nebyla ratifikována dostatečným počtem států a stala se pouze součástí zvykového práva.

V 90. letech společně s rozvíjením tématu integrované správy, začalo také převládat přesvědčení, že pouze technická stránka a infrastruktura nejsou pro vodní management dostatečné. V tomto období do diskuse o managementu vodních zdrojů výrazněji promluvila i Světová banka. Její přístup vycházel z potřeby reflektovat nové výzvy té doby, zejména otázky dostupnosti vody v rozvojových zemích s rychle rostoucími populacemi a urbanizačními trendy. V základě navazuje na závěry dublinské konference, zasazuje se o komplexní politický rámec a chápání vody jako ekonomického statku, společně s důrazem na decentralizaci, cenovou politiku vody a plné zapojení zainteresovaných aktérů. Světová banka ale zároveň dbá na specifika jednotlivých zemí, kterým je třeba každý projekt přizpůsobit (World Bank 1993: 10). Ze Světové banky se stal jeden z největších externích finančních donorů a zajišťovatelů technické podpory projektů vodního managementu.

Zvýšený zájem o management vodních zdrojů od 90. let se v posledních dvou dekádách odráží i na narůstajícím počtu deklarácí, dohod, iniciativ a organizací upravujících správu společných vodních zdrojů. Je to výsledek internacionalizace říčních pánví a politické proměny od počátku 90. let (rozpad SSSR a vznik nových států). Oblastí spolupráce států je nyní široká škála,

od managementu, kvality a kvantity vody, přes infrastrukturu, hydroenergetiku až po ekonomický rozvoj. Na přelomu tisíciletí se i na půdě OSN o krizi vodní správy začalo hovořit jako krizi vládní, jež ke svému vyřešení potřebuje především efektivní vládní politiku v oblasti vody (Cooley a kol. 2014: 1-2). Od roku 2000 se uskutečnilo hned několik mezinárodních konferencí zabývajících se otázkou aktuální správy vody, ale také se na nich řešily otázky budoucího využívání a udržitelného rozvoje.

V rámci globální správy vodních zdrojů vznikla na půdě OSN v roce 2003 agentura *UN Water*, fungující jako koordinační mechanismus mezi OSN a ostatními regionálními organizacemi a dalšími aktéry podílejícími se na správě vody (neziskové organizace, občanská společnost atd.). Nicméně spolupráce mezi různými institucemi stále nefunguje příliš efektivně, protože dochází k překrývání agend či naopak k mezerám v určitých agendách, které nejsou dobře pokryty. *UN Water* se potýká také s nedostatečným finančním i personálním zázemím. Agentury spolupracující jen na bilaterální bázi (např. Německá společnost pro mezinárodní spolupráci – GIZ, či USAID) jsou oproti OSN při prosazování svých priorit efektivnější (Cooley a kol. 2014: 7).

Instituce vytvořené, i mezi jinak znesvářenými stranami, se mohou ukázat jako velmi stabilní. Tato kooperace v oblasti vody zpravidla dokáže obstát i v situacích, kdy jiné vztahy zůstávají chladné (Giordano – Wolf 2003: 165-166). Častým předmětem dohod v říční pánvi je koordinace zájmů aktérů z horního a dolního toku, jejichž představy o správě toku mohou být diametrálně odlišné. Samotná výměna informací ani mezinárodní dohody sice mír nezajistí, ale může posloužit jako pomyslný „odrazový můstek“ pro postupnou spolupráci i v dalších oblastech a v konečném důsledku lze dojít až k mírovému vztahu. Jako příklad kooperace v období regionální rivality můžeme uvést dohodu zprostředkovanou Světovou bankou ohledně správy řeky Indus mezi Indií a Pákistánem již v roce 1960 či sérii úmluv o říčních tocích v jižní Africe v době apartheidu v JAR v 70. a 80. letech. Poté, co na počátku 90. let padl režim apartheidu, byla oblast spolupráce v oblasti vody právě tím stupínkem, na kterém

se dala budovat další spolupráce a rozvoj regionu (Turton dle Odenwälder 2010: 13).

Častým nedostatkem smluv v říčních pánvích je jejich malá či nulová flexibilita. Smlouvy zpravidla počítají s neměnným stavem kvality i kvantity vody a nezahrnují ani možné klimatické změny. Správa vodních zdrojů je také značně náchylná ke korupčnímu prostředí. Zejména z důvodu velkého počtu zainteresovaných institucí, včetně neformálních či ilegálních aktérů, ale též z důvodu velkých finančních obrátů při realizaci projektů (Cooley a kol. 2014: 12, 13, 15).

Wolf a kol. (2006) udávají několik doporučení, jež by měl management vodních zdrojů usilující o mírové vztahy obsahovat:

- podpora vyjednávání přes zprostředkovatele, třetí a neutrální stranu (př. Světovou banku)
- nutnost dlouhodobých projektů, i když nemusí ihned přinášet měřitelné a kvantifikovatelné výsledky
- potřeba zahrnout všechny zúčastněné, nevykloučovat určité skupiny a respektovat zájmy všech a také přizvat je pokaždé na jednání
- posílení budování kapacit (instituce, nevládní organizace, skupiny vlastníků, náboženské skupiny apod.), (Wolf a kol. 2006: 4-5).

4. ENVIRONMENTÁLNÍ PEACEBUILDING

Změna geopolitického uspořádání a proměna bezpečnostního smýšlení společně s otevřením otázky lidské bezpečnosti po konci studené války si vyžádala i odpovídající transformaci pojetí peacebuildingu. To znamená, že pro efektivní budování míru se peacebuilding musí neustále modernizovat a přizpůsobovat měnícím se okolnostem a zároveň je nutné zohledňovat dopady lidské činnosti na životní prostředí. Environmentální peacebuilding staví na myšlence, že přírodní zdroje a životní prostředí mohou významným způsobem přispět k budování spolupráce, důvěry a také k transformaci a konsolidaci míru. Mimo toto dále přispívají k ekonomickému rozvoji či vytváření pracovních míst.

Ignorovat přírodní zdroje znamená ochudit se o skvělou příležitost přivést k dialogu bývalé protivníky. UNEP integraci správy přírodních zdrojů do peacebuildingu nebere jako možnost, ale chápe ji přímo jako bezpečnostní imperativ (Halle 2009: 6).

Výčet autorů věnujících se environmentálnímu budování míru není zdaleka tak obsáhlý jako v případě teoretiků píšících o vztahu přírodních zdrojů a konfliktu, ať již z pohledu nedostatku zdrojů či jejich velkému množství a neschopnosti je spravovat. Conca – Dabelko patří mezi autory, kteří vyzdvihují potenciál vazby sociálních vztahů a životního prostředí pro peacebuilding. Jejich sborník „*Environmental Peacemaking*“ z roku 2002 je jakýmsi teoretickým i praktickým základem environmentálního budování míru a zároveň první ucelenější publikací na toto téma (Conca – Dabelko 2002: *passim*).

V posledních letech už se ale objevují i další publikace věnující se environmentálnímu peacebuildingu v jeho různých podobách. Např. *High-Value Natural Resources and Post-Conflict Peacebuilding* (Lujala – Rustad 2012); *Assessing and Restoring Natural Resources in Post-Conflict Peacebuilding* (Jensen – Lonergan 2013) či pro nás zajímavá a v letošním roce vycházející kniha *Water and Post-Conflict Peacebuilding* (Weinthal – Troell – Nakayama 2014) a další publikace.²⁶ Ze seznamu publikací dostupného na stránkách *Environmental Peacebuilding.org* je patrné, že se badatelé začínají soustředit nejen na budování míru v souvislosti se zpeněžitelnými (obchodovatelnými) komoditami, jako jsou diamanty či kovy, ale svoji pozornost přesouvají i na neobchodovatelné (či obtížně obchodovatelné) přírodní zdroje jako je voda nebo půda. Základem těchto sborníků jsou zpravidla případové studie z různých částí světa.

Navzdory rostoucímu počtu publikací stále chybí hlubší systematická analýza, jakým způsobem environmentální spolupráce přispívá k budování míru. Podobně vznikají další a další iniciativy environmentální spolupráce (říční dohody, přeshraniční environmentální spolupráce, regionální námořní dohody

²⁶ Výčet publikací, včetně těch teprve čekajících na své vydání lze nalézt na stránkách *Environmental Peacebuilding*. Dostupné na <http://www.environmentalpeacebuilding.org/publications/books/> (27. 1. 2014).

apod.), ale stále není dobře zmapováno, za jakých podmínek tyto iniciativy nejlépe fungují, jakým výzvám a překážkám musí čelit a za jakých podmínek je možné je implementovat do širšího politického rámce (Carius 2007: 59).

4.1. Podstata environmentálního peacebuildingu

Přírodní zdroje nejsou historicky součástí peacebuildingových aktivit, přitom jejich správa je zcela klíčová pro udržení trvalého míru. Environmentální peacebuilding se vyvinul z praxe jako reakce na potřebu upravit využívání přírodních zdrojů, zvláště těch obchodovatelných, např. diamantů. Tím se dostáváme ke skutečnosti, že ne všechny přírodní zdroje jsou si „rovny“. Různé zdroje slouží různým cílům a pro jejich management při budování míru je nutné znát regionální i mezinárodní poptávku po dotčených zdrojích, včetně jejich poptávky např. na černém trhu. Z toho vyplývá, že s ohledem na komplexnost a místní specifickou nelze vytvořit jednotný způsob správy zdrojů aplikovatelný při každém peacebuildingu (Bruch a kol. 2012: 48).

Ale nejen obchodovatelné zdroje v sobě skrývají mírový potenciál. Environmentální peacebuilding staví na agendě sdílených zájmů, jinými slovy to můžeme nazvat environmentální závislostí, tedy stavem kdy více aktérů je určitým způsobem závislých na společném přírodním zdroji. Vzájemná spolupráce na jeho správě se jeví výhodnější než boj o jeho unilaterální správu. Peacebuilding k tomu ze své podstaty dodává princip posilování důvěry, prohlubování vazeb a rekonstrukci sdílených identit. Environmentální peacebuilding je tedy aplikovatelný i na konflikty bez environmentálních příčin. Pokud politické a diplomatické vyjednávání selže, v této chvíli je životní prostředí často schůdným tématem k diskusi. Např., i když nedostatek vody není hlavní příčinou konfliktu mezi Izraelem a Palestinou, úprava sdílených vodních zdrojů v rámci Dohod z Osla I a II je pro trvalý mír nezbytná (Carius 2007: 62).

4.2. Institucionální zázemí environmentálního peacebuildingu

Jak už jsme nastínili výše, řešení environmentálního peacebuildingu vyžaduje dlouhodobou a mezinárodní perspektivu. Zapojení všech úrovní, od občanské společnosti, neziskových organizací, regionálních organizací

až po vládní struktury zase pomáhá budovat ekonomické, sociální i administrativní kapacity (Carius 2007: 63). Nicméně stěžejní a zastřešující organizací environmentálního peacebuildingu je OSN a její přidružené organizace (zejména UNEP). Již od počátku 90. let se hovořilo o potřebě vytvořit institucionální rámec pro budování míru, ale trvalo ještě velmi dlouho, než došlo ke koordinaci environmentálních a bezpečnostních organizací. Dvě dekády se oba sektory vyvíjely v podstatě izolovaně. Institucionální mezery a přesunutí pozornosti i na environmentální problematiku se začaly zaplňovat zejména až v novém tisíciletí. Zájem OSN o životní prostředí se projevuje i mezi Rozvojovými cíli tisíciletí, mezi něž patří mj. zajištění udržitelného environmentálního rozvoje. V jeho rámci se snaží integrovat principy udržitelného rozvoje do politik států, zlepšit správu přírodních zdrojů, podporovat biodiverzitu či zmenšit na polovinu podíl lidí bez přístupu k pitné vodě.²⁷

OSN ve snaze propojit bezpečnostní a environmentální otázky inkorporovala do agendy Komise pro budování míru udržitelný rozvoj a v rámci UNEP bylo v roce 2001 zřízeno oddělení pro postkonfliktní a katastrofický management (*Post-Conflict and Disaster Management Branch*) a od roku 2008 také funguje Expertní poradní skupina pro konflikty a peacebuilding (*Expert Advisory Group on Conflict and Peacebuilding*), jež zahrnuje akademiky, think tanky a nevládní organizace se zkušenostmi z konfliktních oblastí. UNEP tak na základě svých expertíz dává doporučení Podpůrnému úřadu pro budování míru. OSN spolupracuje v oblasti přírodních zdrojů i s dalšími organizacemi, např. EU.²⁸

Stále se ale ozývají názory, že OSN dostatečně neinkorporovala environmentální otázky do peacebuildingových aktivit. UNEP tvrdí, že priority peacebuildingových intervencí tkví ve vypořádání se s humanitárními potřebami, odzbrojením, demobilizací, reintegrací či obnovením ekonomiky

²⁷ Welcome to the United Nations. Millenium Development Goals. Dostupné na <http://www.un.org/millenniumgoals/enviro.html> (25. 1. 2014).

²⁸ UNEP. Disasters and Conflict. Dostupné na <http://www.unep.org/disastersandconflicts/Introduction/EnvironmentalCooperationforPeacebuilding/OtherECPActivities/tabid/54647/Default.aspx> (25. 1. 2014).

a environmentální agenda zůstává odsunuta až na pozdější fáze. To je ale velkou chybou, protože problémy životního prostředí a přírodních zdrojů by rozhodně neměly být řešeny izolovaně, ale měly by být integrální součástí aktivit budování míru (Halle 2009: 19). Generální tajemník OSN ve své zprávě o peacebuildingu z roku 2012 potvrzuje význam přírodních zdrojů jako možného spouštěče konfliktu, přičemž udává, že jistý pokrok ve zvýšení zájmu o tuto problematiku byl učiněn. Zmiňuje zde partnerství s Evropskou unií a dále vyzývá složky OSN ke zvýšené kooperaci při managementu přírodních zdrojů a také apeluje na soukromý sektor a aktéry budování míru, aby prohloubili své interakce.²⁹ Z toho je patrné, že OSN environmentální agendu neignoruje a snaží se ji reflektovat.

4.3. Možnosti a limity environmentálního peacebuildingu

Jak již bylo naznačeno, environmentální peacebuilding je (stejně jako „klasický“ peacebuilding) komplexní proces a často i politicky citlivé téma. Z tohoto důvodu mívají environmentální projekty vágní či velmi obecné cíle, aby byly akceptovatelné pro všechny strany. Vytvořit model, z něž by profitovali všichni, je obtížné, ne-li nemožné. Často se tvůrci projektů vyhýbají explicitnímu nazývání akcí jako peacebuildingových, protože opět hrozí jejich politické zablokování (Carius 2007: 71). Vágní vymezení projektů pochopitelně následně komplikuje jejich vyhodnocení a špatné evaluační výsledky poté mohou demotivovat případné donory.

Limitem, na který může environmentální peacebuilding zejména v Africe narazit, jsou slabé vlády. Proces budování míru vyžaduje trpělivé a dostatečně profesionálně a finančně zajištěné zázemí. Smělé cíle také vyžadují dlouhodobé závazky, jež nebudou ohroženy každoročním státním převratem. Dlouhodobost je myšlena minimálně pět let, nicméně grantové projekty často počítají s ročním až dvouletým horizontem. Proto je vhodné stanovit si realistické cíle, aby jejich naplnění bylo materiálně udržitelné a vyhodnotitelné (Scribner a kol. 2010: 113-

²⁹ Report of the Secretary-General (2012): Peacebuilding in the aftermath of conflict. No. A/67/499–S/2012/746. Dostupné na <http://www.un.org/en/peacebuilding/pbso/pdf/SG%20report%20PB%202012.pdf> (28. 1. 2014). Čl. 16.

114). S ohledem na dlouhodobost, komplexnost a absenci evaluačního mechanismu v projektech je následný efekt environmentálního peacebuildingu těžko měřitelný. Navíc je třeba mít na paměti, že se nejedná se o lineární proces se zaručeným úspěchem na svém konci.

Spojení environmentálního peacebuildingu a vodních zdrojů v sobě snoubí výhody obou jmenovaných. Environmentální peacebuilding vychází z představy vzájemné správy přírodních zdrojů, která přispívá k budování důvěry a celkově lepších a stabilnějších vztahů. Na druhou stranu výjimečnost a nepostradatelnost vody jako přírodního zdroje z ní činí výborný prostředek ke sbližování a rozvoji. Integrovaný management vodních zdrojů a vytváření komplexních institucí mohou být tou správnou cestou k mírové budoucnosti.

5. AFRICKÉ VODNÍ ZDROJE

Afrika je druhým nejsušším kontinentem světa (po Austrálii), a proto je zde efektivní správa vody důležitější než jinde. Rozložení vodních zdrojů i srážkové úhrny jsou regionálně značně diverzifikované. Afrika disponuje pouze 9 % světových zásob sladké vody, ale obydluje ji 15 % světové populace (viz tabulka č. 1). Společně s populačním nárůstem a klimatickými výkyvy jsou to výzvy, s nimiž se Afrika musí vypořádat, zvláště pokud si chce udržet mírovou budoucnost a zároveň se vypořádat s palčivými problémy jako hladovění obyvatelstva či špatné hygieny a z ní plynoucích nemocí. Zavedení integrované správy vodních zdrojů, jež posílí komunity a pomůže jim s péčí o jejich vodní zdroje, se nabízí jako řešení pro Afriku.

Tabulka č. 1: Tabulka srovnání sladkovodních zdrojů podle kontinentu/regionu

Kontinent/region	Roční úhrn (km³)	Procentuální podíl světových zdrojů sladké vody	Podíl na osobu (m³/rok) (2008)
Svět	43 802	100,0	6 498
Afrika	3 931	9,0	4 008
Asie	12 393	28,3	3 037
Jižní Amerika	12 380	28,3	32 165
Střední Amerika a Karibik	781	1,8	9 645
Severní Amerika	6 877	15,7	15 166
Oceánie	892	2,0	32 366
Evropa	6 548	14,9	8 941

Zdroj: UNEP 2010: 14, vlastní zvýraznění.

Nerovnoměrné rozložení vodních zdrojů můžeme vidět na mapě v příloze č. 2. Vodní zdroje jsou koncentrovány spíše v centrální oblasti, Konžská říční pánev obsahuje až 50 % všech vodních zdrojů Afriky. V této oblasti se také nachází největší srážkové úhrny. Africké vodní zdroje se postupně zhoršují v kvantitě i kvalitě, a to v důsledku mj. desertifikace a migrace obyvatelstva

(urbanizaci) a toho plynoucího většího tlaku na dostupnost vody. Afrika se zároveň potýká s nedostatečnými finančními i lidskými kapacitami pro meteorologické sledování a shromažďování kvalitních informací o stavu vodních zdrojů (Donkor – Wolde 1999: 3). Výsledkem tohoto nedostatku informací je neschopnost připravit se na případné výkyvy počasí a neschopnost lépe koordinovat sdílené informace s ostatními institucemi. Dlouhodobě byl sektor správy vodních zdrojů zanedbáván a mnoho států jej vnímalo jako jakýsi „luxus“ a otázky životního prostředí, včetně vody byly upozaděny či se pozornost soustředila spíše na hydroenergetiku a výrobu energie. Trvalo velmi dlouho, než si vlády uvědomily problém udržitelnosti jejich environmentální politiky a potřebu komplexních řešení. Nicméně ani zvýšený zájem o správu vodních zdrojů v poslední době (snaha o vybudování integrované správy), nárůst iniciativ a modernizace zatím nedokážou držet krok s rostoucí populací a zvýšenou poptávkou po vodě.

5.1. Říční toky a pánve

Většina vody je koncentrována v řekách, nádržích a jezerech, významným zdrojem je i podzemní voda. V Africe se nachází 63 mezinárodních říčních pánví (mapa viz příloha č. 3), jež zabírají 64 % povrchu kontinentu a pojímají 93 % vodních zdrojů. V těchto říčních pánvích žije 77 % africké populace. Většina říčních pánví je sdílena mezi třemi a více státy, což je více než jinde na světě. Každá země má minimálně jednu mezinárodní řeku (UNEP 2010: 38-39; 133). Největšími africkými toky jsou Kongo, Nil, Niger a Zambezi, jejichž srovnání si můžeme prohlédnout v následující tabulce (tabulka č. 2):

Tabulka č. 2: Charakteristiky čtyř největších afrických pánví

Řeka	Rozloha pánve (10³ km²)	Délka (km)	Průměrný roční průtok (10³ m³)
Kongo	3 699	4 700	1 260
Nil	3 110	6 850	84
Niger	2 274	4 100	177
Zambezi	1 388	2 650	94

Zdroj: UNEP 2010: 19, upraveno.

Mezinárodní management říčních pánví je obtížný i kvůli značné rozdílnosti vyspělosti států sdílejících řeku. Africké státy jsou stále velmi ekonomicky, politicky i sociálně rozdílné a z toho vyplývají i jejich odlišné potřeby a představy o využití vody. Přesto v Africe existuje již více než 94 dohod upravujících společnou správu vodních toků. V příloze č. 5 můžeme vidět grafické znázornění počtu úmluv v jednotlivých afrických říčních pánvích. Častým problémem organizací říčních pánví je nízká efektivita, špatná reflexe okolní reality a potřeb lidí či potýkání se se syndromem „ne vynalezeno tady“ (*not-invented-here*) odkazujícím na nelibost k modelům, jež nepochází z afrického prostředí (UNEP 2010: 135).

Na velkých afrických tocích, ale i na těch menších, roste také počet vystavěných přehrad s elektrárnami a stovky jsou jich ještě v plánu k výstavbě. Nicméně vzniknuvší přehrady prozatím nezlepšily sociální situaci obyvatel, ani dostupnost elektrické energie. Místo toho často dochází k trvalému poškození životního prostředí, ale též k ekonomickým a sociálním škodám. Některé státy se staly vysoce závislé na dodávkách elektřiny z hydroenergetických zdrojů, a jakékoli výpadky ve výrobě z důvodu změny klimatu a výkyvu počasí je významným způsobem postihnou. Na mapce v příloze č. 4 můžeme vidět opravdu velký počet států závislých z více než 70% na vodních zdrojích.³⁰

Závislost na těchto zdrojích a koordinace dalších plánovaných projektů je opět jen důkazem potřeby intenzivní společné správy. Koordinace a efektivita je

³⁰ International Rivers (9. 9. 2010): Hydrodependency in Africa: Risky Business. Dostupné na <http://www.internationalrivers.org/resources/hydrodependency-in-africa-risky-business-3447> (2. 2. 2014).

znovu brzděna prostředím chudoby, korupce a slabými vládami. Africké země pomalu, ale a než vždy jistě rozvíjejí mezinárodní management vodních zdrojů, a stále zbývá ještě hodně prostoru pro zlepšení. Voda pomáhá otevřít prostor pro spolupráci a větší důvěru mezi státy a současně pomáhá prevenci konfliktů v znesvářených říčních pánvích. Do jaké míry skutečně správa vodních zdrojů pomáhá budovat mírové prostředí, budeme zkoumat v následující části práce.

6. PŘÍPADOVÉ STUDIE AFRICKÝCH ŘÍČNÍCH PÁNVÍ

Následující strany práce budou věnovány konkrétním případovým studiím vybraných největších říční pánví Kongo, Niger, Nil a Zambezi. Nejprve si představíme používanou metodu a postup při sledování intenzity konfliktů a následně si v tomto pořadí představíme jednotlivé říční pánve. V úvodu nastíníme obecné charakteristiky dané pánve, dále konkrétní instituce vybudované na správu společných vodních zdrojů, jejich funkce a záměry a pak přehled o bezpečnostní situaci v regionu. Závěrem každé této podkapitoly bude dílčí shrnutí získaných informací. V rámci této analýzy se budu snažit odpovědět na hypotézu z úvodu, tedy zda přeshraniční spolupráce a management v říčních pánvích opravdu posilují spolupráci mezi státy a tím přispívají k budování míru. V rámci toho budu sledovat, zda dané instituce disponují nástroji na podporu míru či zda obsahují nějaké mechanismy k prevenci konfliktů nebo zda se těmto tématům raději vyhýbají.

Při početnosti vybraných říčních pánví a vysokému počtu konfliktů v Africe, není v kapacitách této práce ani jejím cílem provést komplexní bezpečnostní analýzu vybraných oblastí. Soustředit se budeme především na vývoj počtu a intenzity konfliktů mezi státy. Sledovaným časovým obdobím je deset let, od roku 2002 do roku 2012. Jak už jsme uvedli v úvodu, úroveň konfliktů budu sledovat pomocí databáze *Conflict barometr* Heidelberského institutu pro výzkum konfliktů (HIIK). Od roku 2002 se metodologie HIIK ustálila, tudíž by srovnání sledovaných dat mělo být relevantní.

HIIK definuje pět úrovní intenzity konfliktu (v závorce pojmenování uváděné do roku 2011):³¹

1. *spor* (latentní konflikt) – odlišný pohled na hodnoty národního významu, přičemž tento pohled byl již jednou stranou artikulován a druhá strana jej vzala na vědomí;
2. *nenásilná krize* (manifestace konfliktu) – manifestace konfliktu, která zahrnuje užití nástrojů předcházejících těm používaným v násilné fázi (př. verbální nátlak či ekonomické sankce);
3. *násilná krize* (krize) – napjatá situace, ve které alespoň jedna strana ojedinele používá násilí
4. *omezená válka* (vážná krize) – násilí je používáno často a organizovaně
5. *válka* – násilí je používáno kontinuálně, organizovaně a systematicky a následná zkáza je masivního a dlouhodobého charakteru.

Dalším analytickým nástrojem v této části práce je *Failed State Index*. Jak jsme již uvedli v úvodu, zaměříme se jen na dva ukazatele v rámci indexu, a to ukazatel chudoby a ekonomické kondice a ukazatel externí intervence. Úroveň ekonomické kondice státu a bezpečnostní situace jsou dvě spojené proměnné. I bez rozřešení, jaká proměnná je prvotní, tedy zda ekonomický rozvoj předchází lepší bezpečnostní situaci či zda prostředí bez konfliktu přispívá dobré ekonomické situaci, je neoddiskutovatelné, že tyto dva faktory jsou vzájemně závislé. Druhý doplňkový a sledovaný ukazatel mapuje schopnosti státu dostát svým mezinárodním i vnitrostátním závazkům (ukazatel sleduje např. zahraniční vojenskou intervenci, přítomnost peacekeepingových jednotek a misí OSN, zahraniční pomoc, sankce apod.). Tedy takové informace, které naznačují, zda je stát schopen zajistit mír a základní služby obyvatelstvu či zda do vnitřních záležitostí státu musí zasáhnout externí aktér, který je zajistí.³²

³¹ HIIK. Methodological Approach. Dostupné na <http://www.hiik.de/en/methodik/index.html> (1. 3. 2014).

³² FFP. Failed State Index. Indicators. Dostupné na <http://ffp.statesindex.org/indicators> (3. 3. 2014).

Oba tyto ukazatele nám pomohou analyzovat bezpečnostní situaci států jednotlivých říčních pánví.

6.1. KONŽSKÁ ŘÍČNÍ PÁNEV

Konžská říční pánev je v rámci rozlohy a průtoku řeky největší africkou pánví. Ve světovém měřítku je po Amazonce druhou největší (někdy také po amazonském dětském pralese nazývána jako druhé „plíce“ světa). Konžskou říční pánev protíná rovník, ale zároveň se v ní nachází největší africké srážkové úhrny. Na africké poměry se tedy jedná o oblast relativně bohatou na vodní zdroje. Celkově pojímá více než 30 % afrických zásob vody a řeka Kongo je nejdůležitějším africkým vnitrozemským vodním systémem. Tuto pánev sdílí devět států: Angola, Burundi, DR Kongo, Kamerun, Republika Kongo, Rwanda, Středoafrická republika, Tanzanie a Zambie. Můžeme se ovšem setkat i s materiály, které uvádí jedenáct či dvanáct zemí (včetně Gabonu, Malawi a Jižního Súdánu či Rovníkové Guineje, Svatého Tomáše a Princova ostrovu a Čadu), v závislosti na tom, jaké všechny přítoky zahrnují či nakolik dané státy svým územím ne/zasahují do říční pánve.³³ Největší podíl sdílené říční plochy (62%) zabírá DR Kongo, jejíž rozlohu tím pánev zabírá z 98% (UNEP 2011: 10). Nejvýznamnějšími přítoky řeky Kongo jsou Oubangui, Sangha a Kasai. Konžská říční pánev je velmi bohatá na faunu i floru a je domovem pro nespočet přírodních druhů.

Tuto hustě obydlenou pánevní oblast obývá přibližně sto milionů obyvatel, z nichž tři čtvrtiny žijí v DR Kongu. Rostoucí populace v regionu vytváří tlak na kvantitu i kvalitu vody. Kvalita vody trpí především negativními důsledky těžby a transportem. A to mj. i z důvodu, že těžba je jedinou činností, která v DR Kongu podléhá environmentálnímu hodnocení (UNEP 2010: 42). Oblast Velkých jezer, jež se s konžskou říční pánví z velké části překrývá, je ohromně nerostně bohatá a celá oblast je na přírodních zdrojích (minerálech,

³³ Srovnej SIWI. Transboundary Water Management Database. Dostupné na <http://www.swedishwaterhouse.se/transboundarywaters/?basin=136> (2. 3. 2014); UNEP (2010): 41; IRIN News (15. 3. 2006): CENTRAL AFRICA: Desertification threat in the Congo River Basin. Dostupné na <http://www.irinnews.org/report/58429/central-africa-desertification-threat-in-the-congo-river-basin> (2. 3. 2014).

vodě i půdě) ekonomicky i existenčně závislá. Z této vzájemné závislosti následně plynou tenze o dané zdroje. Zneužívání přírodních zdrojů k financování konfliktu není v tomto regionu výjimkou.

Konžská říční pánev má výborné hydroenergetické a zavlažovací předpoklady a dotčené státy si to začínají uvědomovat. Hydroenergetický potenciál řeky Kongo patří k těm největším na světě (až dvojnásobek výkonu největší světové hydroelektrárny Tři soutěsky v Číně), nicméně prozatím jsou využita pouhá 2 %. Přitom dostupnost elektrické energie v regionu je tristní a představuje tak velkou překážku při dosažení Miléniových cílů tisíciletí i rozvoje celkově (UNESCO 2009: 21). Mírné klima, dobrá půda a dostatek srážek vytváří vhodné podmínky pro zemědělství, jehož produkty by dokázaly nasytit spousty hladovějících Afričanů. Navzdory tomuto potenciálu zůstává jen malá část půdy obdělávaná a př. DR Kongo se drží na nelichotivých předních příčkách dětské podvýživy.³⁴

Státy sdílející konžskou říční pánev trápí podobné problémy. Ačkoli jsou zdejší státy zpravidla bohaté na vodní zdroje, dostupnost pitné vody (ve venkovských oblastech zejména) je špatná, často méně než 50 %. Většina států se snaží tuto dostupnost zlepšovat, ovšem například v Tanzanii či DR Kongo, se dostupnost pitné vody od 90. let ještě snížila (UNEP 2010: 228, 288).³⁵ Toto je úzce svázáno s dalším velkým nedostatkem, kterým je nekvalitní infrastruktura pro transport vody, často poškozená vleklými konflikty. Ovšem situace se silnicemi je v regionu také žalostná, společně s omezenými železničními cestami a drahou leteckou dopravou, je doprava po vodě nejlepším způsobem jak zvládnout regionální logistiku. Mnoho regionů je dostupných výhradně po vodě a navíc přes řeku je jen málo funkčních mostů. Základním socio-ekonomickým využitím řeky Kongo je tedy plavba, dále hydroenergetika, zásobárny vody a zavlažování.

³⁴ Tampa, Vava (28. 8. 2013): Congo, beyond the conflict: Six reasons why it matters. CNN. Dostupné na <http://edition.cnn.com/2013/08/28/opinion/congo-beyond-the-conflict/> (10. 3. 2014).

³⁵ V DR Kongo je průměrná dostupnost pitné vody pouze 26 %, přičemž průměr v subsaharské Africe je 60 % (UNEP 2011: 27).

Dlouhodobá politická nestabilita v regionu bránila ekonomickému rozvoji říčních států a vodní cesty a infrastruktura se z válečné devastace vzpamatovávají jen velmi pomalu. Mnoho přístavů je v katastrofálním stavu, řeka postrádá navigační systém, tudíž často dochází k haváriím lodí a celková slabá regulace říční dopravy vede nelegálnímu výběru poplatků, což následně brání volnému pohybu zboží v regionu (UNESCO 2009: 21). Mezi další výzvy, s nimiž se konžská říční pánev musí vypořádat, patří nadměrné využívání lesních porostů a z toho plynoucí deforestace, dále nevhodná zemědělská praxe či nekontrolovaný rozvoj měst. Velkou výzvou představuje i již zmíněná těžba a z ní plynoucí znečištění, společně s nadměrným rybolovem a pytláctvím.³⁶

6.1.1. Institucionální zázemí konžské říční pánve

Potřeba reflektovat chaotickou situaci a upravit správu společného říčního toku, zejména v oblasti plavby, vyústila v roce 1999 v uzavření dohody o zřízení Mezinárodní komise pro říční pánev Congo-Oubangui-Sangha (CICOS). Komise ale sdružuje pouze čtyři státy DR Kongo, Kamerun, Republiku Kongo a Středoafričskou republiku. Až později (od roku 2007) Angola získala pozorovatelský status.³⁷ Ve vybraných říčních pánvích rozhodně nepatří konžské institucionální zázemí k těm nejsilnějším, a i v rámci literatury patří k těm méně zmapovaným. Navzdory skutečnosti, že CICOS se neobejde bez intenzivní zahraniční spolupráce, existují paralelně dvojce webové stránky komise, přičemž nejsou příliš obsáhlé ani aktualizované a navíc dostupné pouze ve francouzštině.

Organizační strukturu komise CICOS tvoří:

- Výbor ministrů – je rozhodovacím orgánem odpovědným za hospodaření a vytváření rozvojové politiky pro vodní zdroje;
- Výkonný výbor – skládá se ze zástupců států, jeho cílem je především poradenská činnost;
- Generální sekretariát – v čele stojí generální tajemník, kterého doplňují čtyři ředitelé a třináct dalších pracovníků. Sekretariát je odpovědný za realizaci

³⁶ CICOS. Commission Internationale du Bassin Congo-Oubangui-Sangha. Dostupné na <http://www.cicos.info/siteweb/index.php?id=461> (3. 3. 2014).

³⁷ CICOS. Commission Internationale du Bassin Congo-Oubangui-Sangha. Dostupné na <http://www.cicos.info/siteweb/index.php?id=461> (3. 3. 2014).

rozhodnutí a provádění opatření na zajištění bezpečnosti plavby a ochrany životního prostředí.³⁸

Původní agenda CICOS se zaměřovala spíše na technickou regulaci říční plavby a až dodatek smlouvy z roku 2007 rozšířil agendu o snahu vybudovat v konžské říční pánvi integrovaný management vodních zdrojů (IWRM). Ve stejném roce byl přijat Strategický akční plán a spektrum aktivit se rozrostlo, přičemž priorita je kladena na zlepšení plavebních podmínek. V současnosti do agendy dále patří např. plavební tréninkové centrum, eliminace fyzických i byrokratických bariér, omezení ekologického rizika a humanitární katastrofy či rekonstrukce vodní infrastruktury (přístavů apod.) (UNESCO 2009: 21-22).

Mnoho projektů je uskutečňováno za pomoci zahraničních partnerů. V tomto směru se zde nejvíce angažují Evropská unie, Africká unie, Světová banka či německá společnost pro mezinárodní spolupráci GIZ (dříve GTZ). Základem efektivního managementu je dostatek kvalitních informací, proto CICOS společně s GIZ usilují o vytvoření informační databáze (do roku 2015), na níž by se všechny státy aktivně podílely. Rozloha pánve je velká a proto dostupnost relevantních satelitních i lokálních dat je zcela klíčová. Spolupráce na nadnárodní úrovni je chápána jako nejlepší způsob jak zlepšit využití vodních zdrojů z konžské říční pánve.³⁹ Mezi aktivitami a cíli komise se nevyskytuje zmínka o bezpečnosti, řešení konfliktů či budování míru. V rámci zmíněného projektu, na němž CICOS spolupracuje s GIZ je uvedeno, že společný rozvoj konžské říční pánve představuje šanci, jak konfliktní region přivést ke spolupráci a dialogu. Zároveň to má být způsob navázání osobních vztahů na různých úrovních politické i environmentální sféry. Nicméně mimo těchto obecných proklamací se v rámci dostupných zdrojů nedočteme o konkrétních krocích na podporu budování míru. V neposlední řadě je třeba dodat, že bez zahraniční investice by se mnohé projekty v konžské říční pánvi stěží uskutečnily.

³⁸ CICOS. Dostupné na <http://www.cicos.info/siteweb/index.php?id=183&L=kdiyaajvla> (4. 3. 2014).

³⁹ CICOS. GETRACO. Dostupné na http://www.cicos.info/typo3/fileadmin/documents/GTZ/080121_TS_TBWM_CONGOBAsE_RZ.pdf (3. 3. 2014).

Vedle vyjmenovaných partnerů CICOS v DR Kongo také působí UNEP, který zde spolupracuje s padesátkou dalších institucí, vládními agenturami, neziskovými či rozvojovými organizacemi, univerzitami i s peacekeepingovou misí MONUSCO. Cílem UNEPu je pomoci s postkonfliktní obnovou, udržitelným rozvojem a záchranou přírodního bohatství.⁴⁰ UNEP poskytuje podporu i v oblasti správy vodních zdrojů, konkrétně např. snahu zavést integrovaný management vodních zdrojů (IWRM) v Kinshase na řece Lukaya.⁴¹

6.1.2. Bezpečnostní situace v konžské říční pánvi

Region střední Afriky, zejména v oblasti Velkých jezer patří již od dob dekolonizace k vysoce konfliktním oblastem. Zdejší konflikty jsou charakteristické střety různých ozbrojených skupin a rebelů a přeléváním mezi státními hranicemi. Tato vysoká konfliktní provázanost regionu konžské říční pánve, společně s vysokým počtem uprchlíků, vnitřně vysídlených osob i zabitých civilistů jsou dalšími typickými znaky zdejších konfliktů. Studená válka a zástupné konflikty problémy vyvřelé po dekolonizaci rozhodně nevyřešily, spíše je zamrazily a následně na počátku 90. let opět vypluly napovrch. Rwandská genocida z počátku 90. let byla v podstatě katalyzátorem dlouhodobé konžské nestability a DR Kongo se se svou obrovskou rozlohou, strategickou polohou, přírodními zdroji a nefunkčním státem stalo hlavním hybatelem regionálních konfliktů. Na konci 90. let se zde rozhořela druhá konžská válka, někdy také nazývaná africká světová válka, jež opět celý region uvrhla do válečného marasmu. Tato válka také zamíchala vztahy společenství a přátelství mezi státy.⁴²

V příloze č. 6, jež zaznamenává vývoj mezistátních konfliktů v konžské říční pánvi, můžeme vysledovat zajímavý fakt, že pouze minimum konfliktů v regionu se odehrává mezi státy. Ačkoli je region stále zmítán konflikty, jedná

⁴⁰ UNEP. DR Congo. Dostupné na <http://www.unep.org/drcongo/> (13. 3. 2014).

⁴¹ UNEP (nedatováno): UNEP launches pioneering water initiative in DRC to protect the supply of safe water to Kinshasa. Dostupné na <http://www.unep.org/disastersandconflicts/CountryOperations/DR Congo/News/DRCWaterProject/tabid/105709/Default.aspx> (12. 3. 2014).

⁴² Druhá konžská válka probíhala mezi lety 1998-2003. BBC (11. 3. 2014): Democratic Republic of Congo profile. Dostupné na <http://www.bbc.com/news/world-africa-13283212> (14. 3. 2014).

se o spory zejména na substátní úrovni, do nichž jsou zapojeny rebelské či opoziční skupiny. Jediným konfliktem mezi státy sdruženými v CICOS a jež byl započat během námi sledovaného období (2002-2012) je spor DR Kongo a Angoly o teritorium a přístup ke zdrojům, v tomto případě k ropě. Přičemž Angola je v rámci této komise pouze pozorovatelským státem. Angola a DR Kongo byly ještě během druhé konžské války spojenci, přičemž motivací Angoly bylo eliminovat hnutí UNITA, které fungovalo i v sousední DR Kongo. DR Kongo ovšem během této války ztratila své spojence, nejdříve Rwandu a Ugandu a později i Angolu.

Od konce druhé konžské války zůstaly vztahy s většinou států v rámci konžské říční pánve chladné. DR Kongo nelibě nesla, že Angola ve velkém vyhošťovala konžské uprchlíky a objevily se i případy znásilňování žen v oblasti hranic. Pomyslný olej do ohně přilil konžský prezident Kabila, když se v roce 2009 dokázal dohodnout se svými dřívějšími nepřáteli Rwandou a Ugandou, aby zažehnal hrozby podél východních hranic. Tento akt ovšem Angola vnímala jako zradu a vzájemné vztahy se ještě zhoršily.⁴³ Spor vygradoval v roce 2009, když DR Kongo vzneslo požadavek na velkou část pobřeží bohatého na zdroje ropy. Pokud by se DR Kongo této oblasti zmocnila, Angola by přišla o 30 % svých zdrojů i o status druhého největšího afrického vývozce ropy (po Nigérii).⁴⁴ Tento konflikt prozatím zůstává nízké intenzity, omezuje se spíše slovní soupeření, přičemž v tabulce můžeme vidět, že v roce 2012 intenzita dokonce klesla z druhého stupně (nenásilné krize) na první stupeň (spor).

Během sledovaného období vznikl také konflikt mezi DR Kongo a Rwandou, který probíhá do současnosti. Konflikt mezi těmito státy je od poloviny 90. let ovlivňován periodickými rwandskými intervencemi či podporou rebelských skupin (M23) na východě DR Konga, ale také ekonomickými zájmy Rwandy na konžském nerostném bohatství a jeho ilegálním zobchodování. Přítomnost rwandské armády na východě DR Konga měla zcela zásadní dopad na konflikt, ale také na životní podmínky zdejších

⁴³ The Economist (6. 9. 2011): Angola and Congo. Bad neighbours. Dostupné na <http://www.economist.com/node/21525451> (12. 3. 2014).

⁴⁴ tamtéž.

obyvatel.⁴⁵ Od roku 2002 mezi těmito státy probíhá spor, který se až do roku 2011 držel na nízké intenzitě, ovšem v roce 2012 dosáhl již třetího stupně, tedy násilné krize. V tabulce můžeme vidět, že se v této říční pánvi jedná o konflikt s největší intenzitou. V rámci sledování konfliktů můžeme ještě uvést spor Burundi a Rwandy, ovšem zde se jedná dlouhodobě o nízkou intenzitu konfliktu a navíc tyto státy nejsou členy CICOS.

Tabulka č. 3 nabízí přehled sledovaných dat z *Failed State Indexu* a můžeme si v ní povšimnout poměrně nepříznivého hodnocení. V rámci ukazatele chudoby a ekonomického úpadku se tři členské státy (včetně Angoly) umístily hůře a dva lépe. Oproti tomu ukazatel nutnosti externí intervence nabízí stejný poměr lepšího a horšího umístění. Jediným státem, který získal v obou ukazatelích horší bodování, je Kamerun a např. v případě Středoafričké republiky se ukazatel intervence zhoršil zejména v souvislosti vnitrostátní nestability v poslední době. Nejvyšší bodové hodnocení, tedy nejhorší umístění můžeme vidět u DR Kongo, která tradičně zaujímá přední pozice ve *Failed State Indexu* celkově. Pokud zprůměrujeme výsledné změny postavení u států CICOS z tabulky, získáme mírně negativní hodnocení, což napovídá skutečnosti, že se zdejší situace, minimálně v tomto směru, nelepší.

⁴⁵ Prendergast, John; Lezhnev, Sasha (1. 11. 2013): Rwanda the key to Congo's peace. CNN. Dostupné na <http://edition.cnn.com/2013/11/01/opinion/lezhnev-prendergast-congo-rwanda/> (12. 3. 2014).

Tabulka č. 3: Státy konžské říční pánve a vývoj jejich umístění ve Failed State Indexu (v rámci ukazatele chudoby a ekonomického úpadku a ukazatele nutnosti externí intervence):⁴⁶

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Změna ⁴⁷
Angola	4,4 ⁴⁸	4,9	4,2	4,0	4,5	5,0	4,5	4,8	↘
	8,8 ⁴⁹	7,6	7,6	7,2	7,2	6,7	6,7	6,4	↗
Burundi	7,8	7,8	8,2	8,0	8,0	8,2	8,5	8,8	↘
	10,0	10,0	9,0	8,6	8,9	8,7	9,0	9,0	↗
DR Kongo	8,0	8,1	8,0	8,3	8,3	8,7	8,7	8,8	↘
	10,0	10,0	9,6	9,4	9,6	9,7	9,5	9,6	↗
Kamerun	4,2	6,0	6,1	6,1	6,9	7,0	7,0	6,5	↘
	5,0	6,7	7,0	7,2	7,1	7,0	6,8	6,5	↘
Republika Kongo			8,3	8,0	8,0	7,8	7,3	7,5	↗
			7,4	7,4	7,6	7,4	8,2	7,9	↘
Rwanda	9,2	8,0	7,5	7,3	7,5	7,0	7,0	6,8	↗
	8,2	6,8	6,6	6,5	7,0	7,5	8,0	7,7	↗
Středoafriická republika	9,0	8,1	8,4	8,4	8,4	8,4	8,1	8,0	↗
	7,0	8,5	9,0	9,0	9,1	9,6	9,6	9,3	↘
Tanzanie	4,5	7,0	7,4	7,2	7,5	7,2	7,4	6,9	↘
	7,1	7,0	7,0	7,0	6,8	7,0	7,4	7,4	↘
Zambie		7,6	7,9	8,1	8,5	8,0	7,7	8,1	↘
		6,1	6,1	6,5	7,5	7,3	7,3	7,0	↘

Zdroj: data převzata z FFP. Failed State Index. Dostupné na <http://ffp.statesindex.org/rankings-2005-sortable> (2. 3. 2014).

6.1.3. Dílčí shrnutí situace v konžské říční pánvi

Na základě získaných dat můžeme přistoupit k dílčímu zhodnocení, zda environmentální peacebuilding na principu spolupráce v oblasti vody v konžské říční pánvi funguje. Analyzovat vztahy před a po vzniku říční instituce CICOS je obtížné, protože komise vznikla v roce 1999, tedy během druhé konžské války, což byl možná i důvod, proč se do komise dokázaly sdružit pouze čtyři státy. Ovšem ani mnoho let po konci tohoto konfliktu zde nevznikla instituce, která zapojila do spolupráce i další říční státy. Slabé institucionální zázemí CICOS je do jisté míry dáno slabostí států v ní uskupených. Pokud se pravidelně rozpadá

⁴⁶ U každého ukazatele je desetibodová stupnice, čím vyšší číslo, tím horší umístění v indexu. Tučně zvýrazněné jsou členské státy CICOS, vč. pozorovatelské Angoly.

⁴⁷ ↗ výsledné lepší umístění v indexu; ↘ výsledné horší umístění v indexu; • po osmi letech na stejném místě v indexu.

⁴⁸ Ukazatel chudoby a ekonomického úpadku.

⁴⁹ Ukazatel nutnosti externí intervence.

státní moc, jako v případě DR Konga či Středoafričké republiky, těžko lze očekávat vznik nějaké silnější nadnárodní struktury. Z dostupných informací nelze jasně říci na kolik vznik této říční komise a spolupráce v oblasti vodních zdrojů přispěly k ukončení války či jako prevence dalších sporů. Další válka rozsahu druhé konžské války zde od té doby nevypukla, ale konfliktů na substátní úrovni probíhá stále mnoho (HIIK 2002-2012).

Za námi sledované období mezi státy konžské říční pánve vypukly dva nové konflikty (mezi Angolou a DR Kongo a dále mezi DR Kongo a Rwandou). Výsledky *Failed State Indexu* také naznačují, že situace v regionu se prozatím příliš nelepší. Státy v konžské říční pánvi splňují jen minimum z předpokladů nutných pro efektivní rozvoj environmentálního peacebuildingu. Závislost na společném vodním zdroji a vysoká přeshraniční provázanost bezpečnostní situace jsou sice dobrým základem, ovšem samostatně zcela nedostatečným. Jak jsme si uvedli v úvodu práce, environmentální peacebuilding vyžaduje silné vládní struktury a zapojení spolupráce v oblasti vody do širšího politického a ekonomického kontextu. Politická nestabilita a ekonomická slabost většiny sdružených států tvoří první větší překážku. Stejně tak zapojení lokálních struktur či tzv. *grassroot* systém není zcela aktuální otázkou.

Silné personální, technické i finanční zázemí je dalším základním kamenem environmentálního peacebuildingu, ale zároveň tvoří další významnou překážku rozvoje v konžské říční pánvi. Bez zahraniční podpory by se regionální rozvoj rozpochoval jen velmi obtížně. Projekt na výměnu informací o vodních zdrojích a životním prostředí, který by mohl posloužit jako platforma pro další spolupráci, v současnosti probíhá, tudíž činit nějaké soudy by bylo předčasné. V regionu to ale není pouze otázka vody, kterou je potřeba v rámci životního prostředí vyřešit, jsou to také přírodní zdroje a správa nerostných surovin, jejíž úprava je pro místní vlády z ekonomického hlediska mnohem zajímavější. Správa nerostných surovin je též z jednou z oblastí, na něž se UNEP v rámci postkonfliktní spolupráce zaměřuje.⁵⁰ Management vodních zdrojů v konžské říční pánvi je zatím spíše ve svých počátcích a se zahraniční podporou se to

⁵⁰ UNEP. DR Congo. Dostupné na <http://www.unep.org/drcongo/> (13. 3. 2014).

pomalu začíná měnit. S ohledem na slabost členských států ale zřejmě ještě potrvá dlouho, než se podaří zvrátit paradox kdy region je obdařen dostatkem vody, ale kvůli její špatné správě se jedná o vysoce nedostatkovou komoditu. Úspěšnost environmentálního peacebuildingu jakožto přeshraniční spolupráce v oblasti vody v tomto případě nemůžeme potvrdit. Důvodem jsou dva nově vzniklé konflikty mezi říčními státy a převážně negativní bilance sledovaných ukazatelů ve *Failed State Indexu*. Integrovaná správa vodních zdrojů se v regionu teprve rozbíhá, a proto je třeba dát zde tomuto konceptu prostor a šanci, aby se stal nástrojem, který zabrání opakování krvavé historie.

6.2. NIGERSKÁ ŘÍČNÍ PÁNEV

Řeka Niger je třetí nejdelší řekou afrického kontinentu a její říční pánev prochází územím devíti států: Benin, Burkina Faso, Čad, Guinea, Kamerun, Mali, Niger, Nigérie a Pobřeží Slonoviny. Svou rozlohou zabírá přes 2,2 milionu km², přičemž 76 % z této plochy zabírají státy Mali, Niger a Nigérie. Pobřeží Slonoviny, Čad a Burkina Faso mají v pánvi minimální podíl a tudíž jsou i minimálně dotčeny využíváním a vodním managementem řeky Niger. V nigerské říční pánvi žije přibližně 100 milionů obyvatel a populační přírůstek činí v průměru 3 % ročně. Nejsilněji je populačně zastoupena Nigérie s 67 miliony obyvatel (UNEP 2010: 61). Nigerská říční pánev představuje geograficky i klimaticky rozmanitou oblast, což hraje důležitou roli při dostupnosti vodních zdrojů. Migrační trendy ze severu na jih a zejména do měst, společně s klimatickými výkyvy (sucha a povodně) taktéž ovlivňují otázku dostupnosti vody. Řeka Niger ovšem není pouze zdrojem životadárné tekutiny, ale je také zdrojem identity, obchodní a migrační trasou, zdrojem potenciálního konfliktu a katalyzátorem spolupráce (World Bank 2005: vii).

Využívání vody z řeky Nigeru má dlouhé historické kořeny, již v 11. století byla řeka využívána k přepravě zlata a soli. Během koloniálních dob si region řeky Nigeru rozdělily koloniální mocnosti Francie, Německo a Velká Británie a na konci 19. století byly uzavřeny první smlouvy upravující svobodnou plavbu založenou na rovnosti mezi koloniálními státy (World Bank

2005: 8). Ovšem během let se intenzivní využívání říční vody podepsalo i na její kvalitě. Ta trpí především znečištěním způsobeným nekvalitním či přímo nepřítomným odpadním systémem, zemědělskými hnojivy, ale také ropnou produkcí (zejména v deltě Nigeru). Dostupnost pitné vody je problémem zejména ve venkovských oblastech a obecně hygienické zázemí v zemích nigerské říční pánve není na dobré úrovni. Např. v Nigérii je pitná voda dostupná jen 58 % obyvatelstva. Aby nigerijská vláda splnila do roku 2015 miléniový cíl tisíciletí, potřebuje zvýšit dostupnost o 17 %, což představuje nesnadný úkol zejména s ohledem na stále rostoucí populaci a neuvážené rozložení financí.⁵¹ Problém dostupnosti pitné vody je spojen s celým regionem řeky Nigeru, podobně jako eroze půdy. Ačkoli primární živností obyvatel říční pánve je zemědělství, oblast se potýká s úbytkem obdělavitelné půdy. Navíc těžba ropy v deltě Nigeru společně s intenzivním používáním insekticidů neznečišťují pouze vodu, ale silně také ovzduší (Musah 2009: 4).

6.2.1. Institucionální zázemí nigerské říční pánve

Jak jsme již naznačili výše, společné využívání řeky Niger sahá hluboko do historie. První mezivládní organizace Nigerská říční komise (Niger River Commission) vznikla po dekolonizaci již v roce 1964 a patří tak mezi nejstarší organizace tohoto typu v Africe. Jejím cílem bylo minimalizovat rizika plynoucí z unilaterální správy, posílit spolupráci mezi členskými státy a pokusit se o udržitelný rozvoj nigerské říční pánve. Již tehdy se podařilo do organizace sdružit všech devět států sdílejících říční pánev. Jelikož komise nebyla příliš efektivní a nepřinášela valné výsledky, byla v roce 1980 transformována do Nigerského říčního úřadu (Niger Basin Authority – NBA). Tento úřad rozšířil agendu zděděnou po Nigerské říční komisi a jako své hlavní cíle si stanovil především posílení spolupráce mezi členskými státy. Mezi další činnosti patří zajištění integrovaného rozvoje říční pánve v oblasti energetiky, rybolovu,

⁵¹ Akpe, Ameto (31. 3. 2012): Nigeria: President Promises Water, Slashes Budget. Pulitzer Center on Crisis Reporting. Dostupné na <http://pulitzercenter.org/reporting/nigeria-water-sanitation-millennium-development-goals-budget-cuts-president-goodluck-jonathan> (20. 3. 2014).

zemědělství, vodních zdrojů, dopravy či průmyslu, ale také koordinace národních politik a management finančních prostředků pro výzkum a další činnosti.⁵²

Ovšem ani proměna instituce a nový finanční mechanismus nepřinesly viditelné zlepšení efektivity a operační soběstačnosti, což společně s nízkou finanční angažovaností členských států způsobilo postupnou ztrátu důvěryhodnosti a následně i ztrátu některých rozvojových partnerů. Tato situace trvala téměř do konce 90. let a až po přelomu tisíciletí začaly závazky států v Nigerském říčním úřadě dostávat jasnější podobu. V roce 2002 členské státy přijaly „*Společnou vizi*“ (Shared Vision) a Akční plán udržitelného rozvoje (SDAP). Iniciativa „*Společné vize*“ získala podporu členských států i zahraničních partnerů. Základem celé této nové strategie Akčního plánu bylo komplexní hodnocení hydrologických, meteorologických a socioekonomických dat, které umožní vytvořit reálné plány do budoucna. Významné bylo posouzení hydroenergetického potenciálu, možností a dopadů v nigerské říční pánvi.⁵³ Reformní snahy vygradovaly v roce 2008 přijetím „*vodní charty*“ (Water Charter), jež má zajistit spravedlivé a uvážené rozdělení zdrojů z řeky Niger. Charta stanovuje základní principy rovného členství a také ukládá určité povinnosti členským státům, např. zakazuje poškozovat jiné státy, povinnost přijímat preventivní opatření či povinnost platit za případné znečištění.⁵⁴

Organizační struktura NBA je poměrně propracovaná a skládá se z:

- Summitu představitelů členských států – nejvyšší rozhodovací orgán, jeho rozhodnutí jsou závazná, pravidelně se schází každé dva roky;
- Rady ministrů – má funkci kontrolního orgánu, monitoruje aktivity Výkonného sekretariátu a připravuje setkání Summitu;
- Technické expertní komise – sestává se ze zástupců států, připravuje podklady pro jednání Rady ministrů a činí doporučení;

⁵² Autorité du Bassin du Niger. Dostupné na

http://www.abn.ne/index.php?option=com_content&view=frontpage&Itemid=1&lang=en (19. 3. 2014).

⁵³ GIZ. Supporting the Niger Basin Authority. Dostupné na <http://www.giz.de/en/worldwide/14938.html> (20. 3. 2014).

⁵⁴ International Waters Governance. Niger Basin. Dostupné na <http://www.internationalwatersgovernance.com/niger-basin.html> (20. 3. 2014).

- Výkonného sekretariátu – zodpovídá za každodenní administrativu.⁵⁵

Mimo jiných procedurálních a environmentální otázek Charta upravuje i prevenci konfliktů a řešení sporů mezi státy NBA. Charta stanovuje, že spor by měl být řešen především mírovými prostředky, např. s pomocí institucí NBA. Pokud se nedaří nalézt řešení prostřednictvím nižších úředních instancí, spor je předán Technické expertní komisi, která s Výkonným sekretariátem předloží návrh řešení Radě ministrů a Summitu představitelů členských států. Pokud ani tehdy není nalezen smír, spor může být postoupen komisi usmíření Africké unie a jako závěrečná instance funguje Mezinárodní soudní dvůr. V každé fázi konfliktu lze aplikovat mírové prostředky stanovené v Chartě (NBA nedatováno). Intenzivní sběr dat a jejich sdílení funguje jako prevence konfliktů. V minulosti došlo k řadě nedorozumění mezi říčními státy z důvodu klimatických změn, využívání přehrad a odlišných představ o vodním zdroji. Společné projekty nejrůznějšího typu a sdílení informací mají těmto sporům předejít, každý stát může vodní rozvojové plány komentovat a připomínkovat a tím se minimalizují neshody plynoucí z unilaterálních rozhodnutí (Goulden – Few 2011: 21). Jako prevence sporů slouží i pravidelná setkání členských států, na nichž často zaznívají slova jako rodina, komunita či bratrství a z toho lze usuzovat, že tyto státy opravdu cítí vzájemné pouto a potřebují efektivně spravovat vzácný společný vodní zdroj.⁵⁶

Nutno dodat, že nigerská říční pánev má jeden z nejlepších a nejsofistikovanějších hydrologických monitorovacích systémů v Africe. Rozvoj v rámci pánvi je, podobně jako jinde v Africe, možný díky podpoře ze zahraniční. Největším partnerem NBA je Africká rozvojová banka, mezi další významné partnery patří Islámská rozvojová banka, Světová banka, Evropská unie, německé ministerstvo rozvoje, potažmo GIZ a Kanada či Francie.⁵⁷

⁵⁵ Autorité du Bassin du Niger. Dostupné na

http://www.abn.ne/index.php?option=com_content&view=frontpage&Itemid=1&lang=en (19. 3. 2014).

⁵⁶ Talbi, Amal (20. 3. 2013): 1 River Basin, 9 Countries, 1 Vision. The Water Blog. Dostupné na <https://blogs.worldbank.org/water/1-river-basin-9-countries-1-vision> (27. 3. 2014).

⁵⁷ International Waters Governance. Niger Basin. Dostupné na <http://www.internationalwatersgovernance.com/niger-basin.html> (20. 3. 2014).

6.2.2. Bezpečnostní situace v nigerské říční pánvi

Regionální bezpečnostní dynamika západní Afriky je ovlivněna zejména velkým nerostným bohatstvím a neuváženým hospodařením s ním, pašováním drog, dále vnitřní nestabilitou zdejších států a v neposlední řadě regionálním hegemonem Nigérií. Nigérii k její dominanci předurčuje geostrategická pozice, nerostné bohatství, zemědělská půda či její vliv na bezpečnostní politiku západní Afriky. Nigérie taktéž dominuje regionálnímu uskupení ECOWAS. Ovšem sama Nigérie se potýká s četnými vnitrostátními problémy (náboženskými, etnickými, sociálními či mocenskými) a na její vliv na regionální bezpečnostní situaci nelze nahlížet pouze pozitivně, protože tyto problémy se promítají i za nigerijské hranice. Nigérie se sice podílí na mírotvorných aktivitách v regionu, ale postrádá celkové a komplexní zahraničně-bezpečnostní směřování, které je navíc výrazně ovládáno momentální prezidentskou vizí.⁵⁸ Nigérie je tedy jednak „motorem“ regionální integrace, ale zároveň základním destabilizačním prvkem.

Zdrojem konfliktů v regionu je především vnitřní nestabilita daná nedemokratickými vládci, mocenskými boji mezi etnickými a povstaleckými strukturami, často ve spojení s touhou po ziscích z nerostných surovin. Některé země (např. Pobřeží Slonoviny) si s sebou také nesou dědictví občanských válek, jež negativně ovlivňuje i situaci za svými hranicemi. S ohledem na časté klimatické výkyvy se v poslední době k těmto „tradičním“ zdrojům konfliktu v regionu přidává i problém dostupnosti vody a půdy, jako jedněch z hlavních determinantů regionální bezpečnostní situace, a to zvláště v severní části západní Afriky na přechodu mezi Sahelem a Saharou (Musah 2009: 2).

V tabulce v příloze č. 7 si můžeme povšimnout, že na mezistátní úrovni se v nigerské říční pánvi, za námi sledované období, odehráli „pouze“ dva konflikty. Prvním z nich je dlouholetý hraniční spor Nigeru a Beninu. Neshody se týkaly nárokování si řeky Mekrou, která tvoří přítok řeky Niger a konkrétně ostrova Lété. Poté, co čtyři desetiletí nedokázaly oba státy spor vyřešit, jej v roce

⁵⁸ Alli, W. O. (29. 8. 2013): The Role of Nigeria in Regional Security Policy. The International Relations and Security Network. Dostupné na <http://isn.ethz.ch/Digital-Library/Articles/Special-Feature/Detail/?lng=en&id=168298&tabid=1454417376&contextid774=168298&contextid775=168300> (26. 3. 2014).

2002 postoupily Mezinárodnímu soudnímu dvoru (MSD), aby rozhodl. Do doby než soud rozhodl (v roce 2005) byly státy povinny dodržovat mír a zajistit bezpečnost.⁵⁹ Jak můžeme vidět v tabulce, spor se opravdu nevystupňoval výše než na stupeň jedna. Snahu o takovéto mírové řešení podpořila i OSN prostřednictvím Světeneckého fondu, který přispívám chudým státům, které se snaží spor vyřešit prostřednictvím MSD.⁶⁰ Soud rozhodl, že Niger a Benin by se měli vrátit k hranicím z koloniální doby, ostrov Lété připadl Nigeru a tím byl spor vyřešen (Walther – Amadou – Koné 2013: 1).

Druhým konfliktem mezi státy nigerské říční pánve je spor Kamerunu a Nigérie o poloostrov Bakassi, na němž se mají nacházet velké ropné zásoby. Spor trvající od 60. let na počátku 90. let začal gradovat, a proto byl také předložen k vyřešení Mezinárodnímu soudnímu dvoru. Soud v roce 2002 vynesl rozsudek, který poloostrov přisoudil do správy Kamerunu, a Nigérie byla povinna odtud stáhnout své jednotky. Na poklidné vykonání rozhodnutí měla dohlížet Kamerunsko-nigerijská smíšená komise.⁶¹ Ovšem Nigérie nebyla s rozsudkem spokojena a odmítla se stáhnout ve stanoveném termínu, a tak i přes rozhodnutí MSD v roce 2005 spor vygradoval do násilné krize (tedy 3. stupeň dle HIIK), při které zemřel voják (HIIK 2004: 20; HIIK 2005: 26). Následující rok Kofi Annan přivedl oba státy k dohodě, která přiměla Nigérii respektovat rozhodnutí MSD a s podporou smíšené komise došlo k přesnému vytyčení hranice na poloostrově a dokonce k uzavření přeshraniční bezpečnostní dohody.⁶²

Pokud analyzujeme výsledky z tabulky č. 4., tak můžeme vidět, že státy nigerské říční pánve si ve sledovaných ukazatelích *Failed State Indexu* v převážné většině pohoršily ve svém umístění. Ani jeden ze států nevykazuje zlepšení v ukazateli ekonomické kondice i nutnosti externí intervence zároveň.

⁵⁹ Afrol News (nedatováno): Benin-Niger border settlement encouraged. Dostupné na <http://www.afrol.com/articles/13151> (27. 3. 2014).

⁶⁰ tamtéž.

⁶¹ UNOWA. Cameroon/Nigeria Mixed Commission. Dostupné na <http://unowa.unmissions.org/Default.aspx?tabid=804> (27. 3. 2014).

⁶² UN News Centre (24. 4. 2013): UN-backed panel on Cameroon-Nigeria border demarcation concludes latest session. Dostupné na <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=44773&Cr=cameroon&Cr1=nigeria#.UzWtpvl5M2B> (27. 3. 2014).

Benin, Kamerun a Nigérie se dokonce za sledované období umístily hůře v obou ukazatelích.

Tabulka č. 4: Státy nigerské říční pánve a vývoj jejich umístění ve Failed State Indexu (v rámci ukazatele chudoby a ekonomického úpadku a ukazatele nutnosti externí intervence):⁶³

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Změna ⁶⁴
Benin		6, 5 ⁶⁵	7, 1	7, 0	6, 9	7, 4	7, 9	7, 6	↘
		6, 7 ⁶⁶	6, 6	6, 6	6, 7	7, 0	7, 3	7, 0	↘
Burkina Faso		8, 2	8, 2	8, 1	8, 2	8, 0	8, 0	7, 7	↗
		6, 7	7, 0	7, 3	8, 0	7, 9	8, 0	7, 7	↘
Čad	8, 0	7, 9	8, 3	8, 3	8, 3	8, 5	8, 5	8, 3	↘
	8, 0	8, 0	9, 0	9, 5	9, 7	9, 7	9, 1	7, 8	↗
Guinea	4, 5	8, 0	8, 5	8, 6	8, 7	8, 9	8, 6	8, 9	↘
	7, 5	8, 5	8, 5	7, 9	8, 0	7, 8	7, 6	7, 3	↗
Kamerun	4, 2	6, 0	6, 1	6, 1	6, 9	7, 0	7, 0	6, 5	↘
	5, 0	6, 7	7, 0	7, 2	7, 1	7, 0	6, 8	6, 5	↘
Niger		9, 0	9, 2	9, 2	8, 7	9, 2	8, 9	8, 6	↗
		7, 0	8, 0	7, 8	8, 1	8, 2	8, 7	8, 4	↘
Nigérie	5, 8	5, 4	5, 4	5, 9	6, 6	6, 9	7, 3	7, 5	↘
	4, 5	5, 9	5, 7	6, 1	6, 1	6, 2	6, 9	6, 6	↘
Mali		8, 5	8, 7	8, 5	8, 3	8, 1	7, 8	7, 5	↗
		6, 7	6, 9	6, 6	6, 9	7, 0	7, 2	7, 0	↘
Pobřeží Slonoviny	7, 7	9, 0	8, 9	8, 5	8, 3	8, 0	7, 7	8, 9	↘
	10, 0	10, 0	9, 8	9, 7	9, 7	9, 5	9, 7	7, 3	↗

Zdroj: data převzata z FFP. Failed State Index. Dostupné na <http://ffp.statesindex.org/rankings-2005-sortable> (2. 3. 2014).

6.2.3. Dílčí shrnutí situace v nigerské říční pánvi

Spolupráce v oblasti vody má v nigerské říční pánvi dlouholetou tradici a již od 60. let se daří do říční instituce zahrnout všechny státy. Tím zde bylo po desetiletí budováno prostředí, které mělo posílit důvěru mezi státy a naučit je kooperaci. Z případných neúspěchů si státy mohly vzít ponaučení a transformace do nové instituce symbolizovala skutečnou snahu posílit spolupráci a rozvoj správy společného toku. Důvodem proč se zde daří zapojit všech devět říčních

⁶³ U každého ukazatele je desetibodová stupnice, čím vyšší číslo, tím horší umístění v indexu.

⁶⁴ ↗ výsledně lepší umístění v indexu; ↘ výsledně horší umístění v indexu; • po osmi letech na stejném místě v indexu.

⁶⁵ Ukazatel chudoby a ekonomického úpadku.

⁶⁶ Ukazatel nutnosti externí intervence.

států je určitý zvyk spolupracovat v oblasti vody v podstatě již od získání nezávislosti. Dalšími důvody jsou také časté výkyvy počasí a rostoucí populace, které ovlivňují dostupnost vody, a samozřejmě z toho plynoucí závislost na společném zdroji je bezpochyby motivem pro participaci v nadnárodní instituci.

I přes vnitřní slabost některých členských států se v NBA daří budovat poměrně silné a funkční institucionální zázemí. Sdílení informací, které slouží jako základ budování dobrých vztahů je zde na relativně vysoké úrovni. Jako úspěch lze hodnotit i implementaci nástrojů na prevenci konfliktů v rámci „vodní charty“. Ačkoli je tím myšlena především prevence sporů týkajících se řeky Nigeru, lze to pojmout jako způsob jak naučit státy řešit spory mírově i v ostatních případech. Tento trend lze vidět i na konfliktu Nigeru a Beninu o řeku Mekrou, který byl vyřešen mírově pomocí Mezinárodního soudního dvora.

Ovšem s optimismem je třeba šetřit, protože jak ukazuje případ druhého konfliktu mezi Nigérií a Kamerunem, tak ani rozhodnutí MSD nezabránilo eskalaci sporu do násilí. Navíc Kamerun je součástí hned dvou říčních uskupení, konžského CICOS i nigerského NBA, ale rozhodně nelze jej považovat za ukázkový příklad. V rámci obou ukazatelů *Failed State Indexu* vykazuje horší hodnocení a navíc je aktérem výše zmiňovaného konfliktu. Tudiž ani členství Kamerunu ve dvou říčních komisích nepřispělo k jeho lepší bezpečnostní kondici.

Hodnocení, zda environmentální peacebuilding v nigerské říční pánvi funguje, není zcela jednoznačné. Během sledovaného období jsme zaznamenali dva konflikty, přičemž v obou případech se jednalo o dlouholeté spory a žádný zcela nový konflikt mezi říčními státy nevypukl, což lze hodnotit jako úspěch. Úspěšně lze hodnotit i řešení sporu mezi Nigerem a Beninem, který se držel na nízké úrovni (stupeň 1) a byl vyřešen mírově prostřednictvím MSD. Bilanci hodnocení kazí konflikt Nigérie a Kamerunu, který navzdory rozhodnutí MSD vyústil v násilí. Také výsledky *Failed State Indexu* nenaznačují takové zlepšení, jaké by se u tak staré říční instituce dalo očekávat.

Management vodních zdrojů má v nigerské říční pánvi dlouholetou tradici. Společné výzvy a problém dostupnosti vody státy stmelují. Zahraniční partneři tvoří nedílnou součást rozvoje, ovšem na rozdíl od konžské říční pánve nejsou zahraniční partneři tím jediným a hlavním hybatelem. S rostoucí populací a zvyšujícím se tlakem na vodní zdroje a zajištění potravinové bezpečnosti lze do budoucna očekávat zvýšený zájem o intenzivnější spolupráci.

6.3. NILSKÁ ŘÍČNÍ PÁNEV

Řeka Nil je nejdelší řekou světa, její říční pánev zabírá 10 % afrického kontinentu a zasahuje území jedenácti států: Burundi, DR Kongo, Egypt, Etiopie, Eritrea, Keňa, Rwanda, Jižní Súdán, Súdán, Tanzanie a Uganda. Na území nilské říční pánve žije přibližně 160 milionů lidí⁶⁷ a tím se řadí mezi nejhustěji zalidněné říční pánve v Africe. Třetina z této populace žije v Egyptě, který ovšem zabírá pouze 9 % nilské pánve. Oproti tomu Súdán a Jižní Súdán zabírá dvě třetiny plochy nilské říční pánve, přičemž přístup k pitné vodě v těchto zemích je ve městech jen 44 %, na vesnici ještě méně. Chudoba zde postihuje bezmála polovinu populace.⁶⁸ Rozličné přírodní bohatství obou Súdánů a vleklé konflikty sem soustředí také pozornost UNEPu, který se na základě své zprávy o environmentální situaci z roku 2007 snaží pomoci s rekonstrukcí země (resp. zemí). Degradace životního prostředí a sucha způsobená klimatickými změnami jsou totiž jedněmi z determinantů zdejších konfliktů. Jedním z klíčových témat je i zavedení integrované správy vodních zdrojů.⁶⁹ Klimatické změny a z nich plynoucí horší dostupnost vody alarmovaly UNEP do té míry, že od roku 2010 společně s Nilskou říční iniciativou spustil projekt Adaptace na klimatické změny.⁷⁰

Státy sdílející Nil jsou velmi etnicky, nábožensky i kulturně odlišné. Stejně tak ekonomická vyspělost jednotlivých států vykazuje značné rozdíly

⁶⁷ Očekává se, že se zdejší populace do roku 2032 zdvojnásobí (Kameri-Mbote 2007: 1).

⁶⁸ World Bank. Sudan. Dostupné na <http://www.worldbank.org/en/country/sudan/overview> (2. 4. 2014).

⁶⁹ UNEP. Disasters and conflicts. Sudan. Dostupné na <http://www.unep.org/disastersandconflicts/CountryOperations/Sudan/SudanIntegratedEnvironmentProgramme/tabid/54259/Default.aspx> (2. 4. 2014).

⁷⁰ více na UNEP. Climate Change Adaptation. Dostupné na <http://www.unep.org/climatechange/adaptation/EcosystemBasedAdaptation/NileRiverBasin/tabid/29584/Default.aspx> (4. 4. 2014).

(Nicol 2003: 14; UNEP 2010: 72). Takováto tvrzení mohou v Africe znít jako klišé, ale v nilské říční pánvi to platí více než kde jinde. Jako v případě Konga nebo Nigeru, i zde řeka Nil představuje geograficky a klimaticky rozmanitou oblast. A stejně tak Nil vytváří vzájemnou závislost říčních států. Voda z Nilu je totiž zásadním zdrojem pro zemědělství, potažmo potravinovou bezpečnost celého regionu, ale také klíčovým zdrojem elektrické energie. Více než polovina států nilské pánve získává 90 % energie z vodních elektráren.⁷¹⁷² To společně s klimatickými výkyvy a obdobími sucha, opět zvyšuje environmentální závislost a tlak na dostupnost a využitelnost zdroje.

O Nilu se často hovoří v souvislosti s výše zmiňovanými „vodními válkami“.⁷³ Jak si ale ukážeme níže, Nil není ani tak příčinou zdejších konfliktů, jako spíše stmelovacím prvkem. Říční státy se mohou opřít o mnohaleté zkušenosti se správou společného toku, která prozatím vede spíše k prohlubování spolupráce. Vodu z Nilu využívali již starověcí Egypťané. Současnou podobu vodního managementu ovlivnilo období kolonizace i studená válka. Výsledkem jsou smlouvy z let 1929 a 1959 stvrzující dominantní postavení Egypta (a částečně i Súdánu), který si dokázal prosadit nerovné rozdělení zdrojů ze společné řeky ve svůj prospěch.⁷⁴ Tato nerovná distribuce pouze podpořila již tak napjaté vztahy mezi státy z horního a dolního toku Nilu. Státy z horního toku disponují největším objemem vody v řece, ale Egypt zase disponuje největší armádou a je zcela závislý na vodě z Nilu. Nicméně posilování států na horním toku v posledních letech a současné oslabování hegemonie Egypta vede tyto státy k intenzivním snahám o revizi starých smluv a vybudování rovné distribuce mezi říčními státy (Cascao 2012: 230).

⁷¹ Pottinger, Lori (21. 9. 2004): Who Loses in the "Win-Win" Scheme to Dam the Nile Basin? International Rivers. Dostupné na <http://www.internationalrivers.org/resources/who-loses-in-the-win%E2%80%93win-scheme-to-dam-the-nile-basin-1992> (28. 3. 2014).

⁷² Další přehradý s vodními elektrárnami jsou ve výstavbě či v plánu vystavět. Více na Nile Basin. International Waters. Dostupné na <http://www.internationalrivers.org/campaigns/nile-basin> (28. 3. 2014).

⁷³ Toto tvrzení v roce 1979 podpořil svým výrokem tehdejší egyptský prezident Anwar Sadat: „Jedinou věcí, kvůli které by Egypt vstoupil do války, je voda“ (Kameri-Mbote 2007: 1).

⁷⁴ Egypt si nárokuje až 87 % z průtoku Nilu.

6.3.1. Institucionální zázemí nilské říční pánve

Vytvoření Nilské říční iniciativy (Nile Basin Initiative – NBI) v roce 1999 bylo pouze vyústěním předchozích pokusů o společnou správu Nilu. Starší pokusy ztroskotaly zpravidla na neschopnosti zahrnout všechny říční státy či neschopnosti rozšířit agendu i mimo technickou oblast (Cascao 2012: 231). Do NBI se podařilo začlenit všech deset států, přičemž Eritrea má status pozorovatele. Toto mezivládní partnerství vzniklo s cílem rozvíjet spolupráci, sdílet socio-ekonomické výhody a podpořit regionální mír a bezpečnost. Hlavními funkcemi jsou spolupráce, management vodních zdrojů a jejich rozvoj. Jedním z principů nilské přeshraniční správy vodních zdrojů je i mírové řešení sporů, ovšem tento princip již není dále rozveden a státy se tak v případných sporech o vodu raději uchylují k bilaterálnímu řešení, které se ale NBI snaží eliminovat.⁷⁵ Absence nástroje k řešení sporů a současná snaha o regionální mír a bezpečnost je možnou motivací NBI vytvářet tzv. *win-win* řešení, tedy taková z kterých všechny strany budou získávat.

NBI ale byla zamýšlená pouze jako dočasná instituce, která bude nahrazená Rámcovou úmluvou o spolupráci (Cooperative Framework Agreement – CFA), na základě které by vznikla permanentní říční komise. CFA dosud implementovalo šest států a celá tranzice organizace čeká na připojení Egypta a Súdánu, jež je ovšem v nedohlednu.⁷⁶

Hlavním prostředkem říční spolupráce tedy prozatím zůstává NBI, která je založená na mezivládním partnerství a její základní struktura je tvořena:

- Nilskou radou ministrů – nejvyšší rozhodovací orgán, zastoupeny jsou všechny členské státy;
- Technické poradní komise – tvořena dvěma zástupce z každého státu, připravuje podklady pro radu ministrů;

⁷⁵ Nile Basin Initiative. Dostupné na <http://nilebasin.org/index.php/about-us/nile-basin-initiative> (29. 3. 2014).

⁷⁶ Kassa, Zeryhun (13. 6. 2013): Ethiopia Endorses Nile Basin Cooperative Framework Agreement. AllAfrica. Dostupné na <http://allafrica.com/stories/201306141038.html> (29. 3. 2014).

- Sekretariátem – administrativní zázemí pro Nilskou radu ministrů a Technickou poradní komisi.⁷⁷

Od roku 2003 funguje také Svěrenecký fond Nilské pánve, který je řízen Světovou bankou a jehož úkolem je koordinace finančních prostředků od dárců (Cascao 2012: 235).⁷⁸ Spolupráce v rámci NBI je založena na zapojení všech vrstev společnosti, tzv. *multi-stakeholder* přístup. Setkávají se jednak jednotliví vrcholní představitelé států, ale na aktivitách NBI se podílí i sektor občanské společnosti, a to prostřednictvím *Nile Basin Discourse* (NBD). NBD zahrnuje přes 1200 členů a partnerských organizací a jeho úkolem je ovlivňovat NBI, aby její projekty neopomíjely potřeby lokálních komunit. Tento přístup má zajistit zlepšení komunikace, ale také spravedlivé rozdělení benefitů mezi všemi zúčastněnými aktéry.⁷⁹ Ovšem jak jsme si uvedli již dříve, vytvářet projekty z kterých budou profitovat rovnoměrně všechny strany je více než obtížné.

6.3.2. Bezpečnostní situace v nilské říční pánvi

Bezpečnostní situace v nilské říční pánvi je ovlivněna různými faktory. Jednak je zde patrné napětí mezi státy horního a dolního toku (zejména Egypta a Súdánu), jejichž představy o využití Nilu se rozcházejí. Dále je to dominantní postavení Egypta, které ale v současnosti i kvůli jeho vnitřní nestabilitě oslabuje. Dalšími determinanty regionální bezpečnostní situace jsou etnické, náboženské a kulturní štěpení a špatné socio-ekonomické zázemí ve většině států (Nicol 2003: 18). Výsledkem čehož je řada vnitrostátních sporů nejrůznějšího charakteru. V neposlední řadě do bezpečnosti v povodí Nilu zasahují také události v oblasti Velkých jezer. Jak jsme již uvedli v kapitole věnující se konžské říční pánvi, tento region je dlouhodobě typický vysokou konfliktní provázaností a zdejší státy v podstatě neznají mírovou minulost.

⁷⁷ Nile Basin Initiative. Dostupné na <http://nilebasin.org/index.php/about-us/nile-basin-initiative> (29. 3. 2014).

⁷⁸ Ze všech afrických říčních pánví získává Nilská říční pánev nejvíce prostředků od zahraničních partnerů (států či organizací) (Baum – Nierenköther dle Teshombe 2008: 37).

⁷⁹ Nile Basin Discourse. Dostupné na http://www.nilebasindiscourse.org/index.php?option=com_content&view=article&id=129:about-nbd&catid=3:about (29. 3. 2014).

Barevné zvýraznění v tabulce konfliktů v příloze č. 8 symbolizuje, že konflikty se neodehrávají pouze na substátní úrovni, ale probíhá zde i mnoho mezistátních sporů, jež si nyní stručně představíme. Spor Burundi a Rwandy se týká určení společné hranice vytyčené ještě pod koloniální správou Belgie. Problémem je chybějící dokumentace z této doby, která komplikuje vyřešení sporu. Nicméně intenzita se drží na nízké úrovni (stupeň 1), oba státy projevují zájem na zabrání eskalace sporu a snaží se dohodnout na řešení.⁸⁰

Ačkoli je spor mezi DR Kongo a Rwandou evidován jako nový (od roku 2002), ve skutečnosti je pouze pokračováním vleklých regionálních konfliktů a napjatých vztahů mezi těmito státy i po oficiálním skončení druhé konžské války. Konflikt mezi Rwandou a DR Kongo se neustále přelévá a státy se vzájemně obviňují z agrese. Do tohoto mezistátního konfliktu jsou zapojeni substátní aktéři, př. jednotky M23, z jejichž podpory je Rwanda obviňována.⁸¹ Intenzita konfliktu v průběhu času kolísá, ale jak můžeme vidět v tabulce, v roce 2012 dosáhl spor již třetího stupně, tedy násilné krize. Na obdobném principu a na základě spojení s rebelskými skupinami je do konfliktu s DR Kongo zapojena Uganda.⁸²

Podobným „dědictvím“ konžských válek je spor bývalých spojenců Rwandy a Ugandy, jež se proti sobě postavily na konžské půdě během druhé konžské války. Podstata sporu těchto států po roce 2000 tkvěla v obviňování se z podpory a trénování opozičních a rebelských skupin, v odlišných představách o probíhající konžské válce, v regionálních mocenských bojích a v souboji o konžské zdroje.⁸³ Během námi sledovaného časového období se intenzita

⁸⁰ New Times (10. 10. 2009): Rwanda, Burundi capable of defining their own borders. Dostupné na <http://www.newtimes.co.rw/news/index.php?i=14044&a=21024> (29. 3. 2014).

⁸¹ Smith, David (30. 8. 2013): Rwanda accuses Congo of rocket attacks over border. The Guardian. Dostupné na <http://www.theguardian.com/world/2013/aug/30/rwanda-congo-attacks-m23-ceasefire> (29. 3. 2014).

⁸² Více např. na Hellyer, Caroline (24. 12. 2013): Uganda's heart of darkness. Aljazeera. Dostupné na <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2013/12/uganda-heart-darkness-2013121781321510330.html> (30. 3. 2014).

⁸³ International Crisis Group (21. 12. 2001): Rwanda/Uganda: A Dangerous War of Nerves. Dostupné na <http://www.crisisgroup.org/en/regions/africa/central-africa/rwanda/B007-rwanda-uganda-a-dangerous-war-of-nerves.aspx> (2. 4. 2014).

konfliktu snížila z druhého na první stupeň. V posledních letech navíc Rwanda a Uganda činí kroky ke sblížení a posílení obchodní i politické spolupráce.⁸⁴⁸⁵

Dalším konfliktem zaznamenaným HIIK v nilské říční pánvi je spor Egypta a Súdánu o trojúhelníkovité území Halayeb, ležící na společných hranicích u Rudého moře. Území je spravováno Egyptem, ale Súdán si jej také nárokuje. Intenzita tohoto sporu se omezuje většinou na rétorické výpady a drží si první stupeň dle HIIK.⁸⁶ Egypt a Súdán dlouhodobě udržují blízký vztah a oba státy také získávají největší podíl vodních zdrojů z Nilu. I když v poslední době jsou vztahy těchto států zkoušeny kvůli diskuzi ohledně výstavby nové Velké renesanční přehrady v Etiopii. Egypt s výstavbou nesouhlasí, protože se obává omezení zdrojů vody z Nilu a uchyluje se tak k ostrým verbálním útokům vůči státům na horním toku, a Etiopii zejména. Naproti tomu Súdán bude moci díky dané přehradě zlepšit dodávky elektrické energie či lépe regulovat průtok.⁸⁷

Konflikt Etiopie a Eritreji (pozorovatelského státu v NBI) vyústil v roce 1998 ve válku o území na společných hranicích, která následně destabilizovala celou oblast Afrického rohu. Válka byla sice v roce 2000 oficiálně ukončena mírovou dohodou, společně s ustavením Etiopsko-eritrejské hraniční komise a zřízením peacekeepingové mise UNMEE, ale spory přetrvávají (HIIK 2011: 37). V tabulce můžeme vidět, že v roce 2003 spor dokonce vyeskaloval do násilné krize. Poté se sice povedlo konflikty převést do nenásilné krize (druhý stupeň), ale napětí mezi státy zůstává v podstatě zakonzervováno a válka probíhá prostřednictvím podpory rebelských skupin v regionu.⁸⁸ Eritrea nemá dobré vztahy ani se svým dalším sousedem, Súdánem. Jejich konflikt spočívá

⁸⁴ Voice of America (11. 12. 2011): Uganda, Rwanda Move to Mend Troubled Relations. Dostupné na <http://www.voanews.com/content/uganda-and-rwanda-move-to-mend-troubled-relations-135437603/149440.html> (3. 4. 2014).

⁸⁵ Maboja, Wilhelmina (18. 10. 2013): Rwanda and Uganda moves to strengthen relations. Dostupné na <http://www.cnbcfrica.com/news/east-africa/2013/10/14/rwanda-and-uganda-relations-to-be-strengthened/> (3. 4. 2014).

⁸⁶ Aman, Ayah (3. 2. 2014): Egypt, Sudan rhetoric escalates over disputed region. Al-Monitor. Dostupné na <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/02/egypt-sudan-halayeb-shalateen-border-region.html> (30. 3. 2014).

⁸⁷ Amin, Mohammed (6. 6. 2013): Sudan and Egypt clash over Ethiopia's Nile dam. Africa Review. Dostupné na <http://www.africareview.com/News/Sudan-and-Egypt-clash-over-Ethiopia-dam/-/979180/1874356/-/k2bqs7z/-/index.html> (30. 3. 2014).

⁸⁸ Gebrelue, Goitom; Tronvoll, Kjetil (8. 12. 2013): Ethiopia and Eritrea: Brothers at war no more. Aljazeera. Dostupné na <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2013/12/ethiopia-eritrea-brothers-at-war-no-more-201312111228604587.html> (2. 4. 2014).

ve střídavém obviňování se z podpory teroristických a rebelských skupin. Navzdory mírové dohodě z roku 1999, ve které se Súdán i Eritrea zavazují k nepodporování rebelských skupin, k občasným slovním potyčkám dochází.⁸⁹⁹⁰ Spor se prozatím stále drží na úrovni jedna.

Skutečnost, že přátelské vztahy mezi státy jsou v nilské říční pánvi spíše výjimkou, potvrzuje i spor Súdánu a Ugandy. Uganda v roce 1994 ukončila diplomatické vztahy se Súdánem kvůli údajné podpoře rebelů Armády božího odporu (LRA), které velel Joseph Kony.⁹¹ Súdán zase obviňoval Ugandu z podpory Lidové osvobozené armády aktivní na jihu Súdánu. Navázání dobrých vztahů mezi státy se neúspěšně pokoušel zprostředkovat i bývalý americký prezident Jimmy Carter.⁹² Chladné vztahy mezi Súdánem a Ugandou se v posledních letech snaží oživit pomocí společného výboru, prostřednictvím kterého budou řešit sporné otázky.⁹³

Osamostatnění Jižního Súdánu v roce 2011 bylo podporované ugandskou stranou především kvůli ugandským ekonomickým zájmům a dominanci na jihosúdánském trhu. Jižní Súdán je největším zahraničním odbytištěm ugandského zboží. Spory mezi Ugandou a Súdánem tím ale neskončily, ale pouze se transformovaly na nově vzniklý Jižní Súdán, což můžeme vidět v tabulce v příloze č. 8.⁹⁴ V té také můžeme vidět, že mezi Súdánem a Jižním Súdánem probíhá válka (stupeň 5). Rozdělení Súdánu regionální situaci v žádném případě neulevilo, spíše naopak, vnitřní nestabilita obou je stále vysoká. Vnitrostátní události v Jižním Súdánu naznačují počínající občanskou

⁸⁹ BBC News (3. 5. 1999): World: Africa Sudan, Eritrea sign peace accord. Dostupné na <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/333974.stm> (2. 4. 2014).

⁹⁰ BBC News (15. 1. 2004): Eritrea-Sudan relations plummet. Dostupné na <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/3400575.stm> (2. 4. 2014).

⁹¹ Vůdce LRA Josepha Konyho stíhaného Mezinárodním trestním soudem, se ani s pomocí USA dosud nepodařilo dopadnout. Izama, Angelo (26. 3. 2014): Obama's Kony 2014 hunt totally forgets a bigger conflict in Uganda and blond. The Guardian. Dostupné na <http://www.theguardian.com/commentisfree/2014/mar/26/obama-kony-2014-troops-bigger-conflict-uganda> (3. 4. 2014).

⁹² BBC News (8. 12. 1999): Sudan and Uganda to tackle rebels. Dostupné na <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/555602.stm> (3. 4. 2014).

⁹³ Sudan Tribune (10. 10. 2012): Sudan and Uganda to resume talks over strained relations. Dostupné na <http://www.sudantribune.com/spip.php?article44175> (3. 4. 2014).

⁹⁴ Schlindwein, Simone (11. 1. 2014): Uganda sends troops into South Sudan. DW. Dostupné na <http://www.dw.de/uganda-sends-troops-into-south-sudan/a-17355394> (3. 4. 2014).

válku.⁹⁵ Humanitární krize a velké počty uprchlíků působí negativně na okolní země, zejména Ugandu, kam tisíce uprchlíků míří.⁹⁶

Jako poslední si uvedeme konflikt Ugandy a DR Konga o jezero Albert, které prochází společnými hranicemi a ve kterém se nachází ropná ložiska. Jak jsme již naznačili výše, vztahy obou států jsou poznamenány konžskými válkami a jezero Albert je jedním ze zásadních determinantů bezpečnostních vztahů mezi DR Kongo a Ugandou. Jak můžeme vidět v tabulce v příloze č. 8, konflikt začal v roce 2007 rovnou třetím stupněm intenzity konfliktu, tedy násilnou krizí. Od dalšího roku se jej daří na nenásilné úrovni, což je možná i výsledkem snah o aplikaci environmentálního peacebuildingu na oblast jezera Albert. Navzdory environmentálním problémům a soutěžení o zdroje v blízkosti jezera, mohou zdejší populace stavět na společných etnických základech, způsobu života i vzájemném obchodu (Westerkamp – Houdret 2010: 10). Environmentální peacebuilding je zde založen na spolupráci lokálních aktérů, protože jak se ukazuje, tato lokální úroveň je schopna efektivně spolupracovat i přes jinak chladné vztahy mezi státy samými. Přeshraniční spolupráci podporuje prostřednictvím *Nile Basin Discourse* i Nilská říční iniciativa. Vzájemná environmentální závislost a mj. tristní stav kvality i kvantity vody vede komunity k vytváření úzkých vazeb a neformálních dohod upravujících sdílené vody, díky kterým se již daří zabraňovat eskalaci násilí alespoň na lokální úrovni (Westerkamp – Houdret 2010: 16).

Závěrem ještě zhodnotíme sledovaná data ve *Failed State Indexu* v tabulce č. 5. V rámci ukazatele ekonomické kondice si většina států ve výsledku pohoršila, zejména u Egypta můžeme vidět dramatické zhoršení, naopak Rwanda vykazuje zlepšující se tendenci. Druhý ukazatel mapující schopnost států dostát svým mezinárodním i vnitrostátním závazkům (např. zda je stát schopen zajistit mír a základní služby) také ve výsledku nabízí negativní hodnocení. Egypt si v tomto ukazateli opět významně pohoršil, ale větší zhoršení vykazují i další

⁹⁵ The Economist (27. 12. 2013): The descent into civil war. Dostupné na <http://www.economist.com/blogs/baobab/2013/12/south-sudan> (3. 4. 2014).

⁹⁶ Schlindwein, Simone (11. 1. 2014): Uganda sends troops into South Sudan. DW. Dostupné na <http://www.dw.de/uganda-sends-troops-into-south-sudan/a-17355394> (3. 4. 2014).

státy nilské říční pánve. Nejvyšších hodnot v nutnosti externí intervence dosahuje Súdán a Jižní Súdán, přičemž Súdán se tradičně umísťuje na předních (tedy nejhorších) příčkách *Failed State Indexu* celkově. Dosavadní údaje naznačují, že nově vzniklý Jižní Súdán jej bude pravděpodobně následovat.

Tabulka č. 5: Státy nilské říční pánve a vývoj jejich umístění ve Failed State Indexu (v rámci ukazatele chudoby a ekonomického úpadku a ukazatele nutnosti externí intervence):⁹⁷

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Změna ⁹⁸
Burundi	7, 8 ⁹⁹	7, 8	8, 2	8, 0	8, 0	8, 2	8, 5	8, 8	↘
	10, 0 ¹⁰⁰	10, 0	9, 0	8, 6	8, 9	8, 7	9, 0	9, 0	↗
DR Kongo	8, 0	8, 1	8, 0	8, 3	8, 3	8, 7	8, 7	8, 8	↘
	10, 0	10, 0	9, 6	9, 4	9, 6	9, 7	9, 5	9, 6	↗
Egypt	3, 8	7, 0	7, 0	6, 9	7, 0	6, 8	6, 5	7, 1	↘
	5, 0	7, 5	7, 6	8, 0	8, 0	7, 8	7, 8	8, 0	↘
Etiopie	8, 5	8, 0	8, 0	8, 2	8, 3	8, 0	7, 7	7, 4	↗
	6, 0	6, 3	6, 7	7, 3	7, 6	7, 9	8, 1	8, 2	↘
Eritrea	8, 8	8, 0	8, 4	8, 5	8, 6	8, 6	8, 3	8, 6	↗
	5, 0	6, 5	6, 5	7, 3	7, 6	8, 1	8, 5	8, 5	↘
Keňa	6, 3	6, 8	7, 0	6, 9	7, 5	7, 4	7, 0	7, 3	↘
	4, 0	7, 0	7, 2	7, 3	8, 2	8, 4	8, 5	8, 4	↘
Rwanda	9, 2	8, 0	7, 5	7, 3	7, 5	7, 0	7, 0	6, 8	↗
	8, 2	6, 8	6, 6	6, 5	7, 0	7, 5	8, 0	7, 7	↗
Jižní Súdán								7, 3	
								10, 0	
Súdán	8, 5	7, 5	7, 7	7, 3	7, 0	6, 7	6, 4	7, 3	↗
	7, 3	9, 8	9, 8	9, 9	9, 8	9, 6	9, 5	9, 5	↘
Tanzanie	4, 5	7, 0	7, 4	7, 2	7, 5	7, 2	7, 4	6, 9	↘
	7, 1	7, 0	7, 0	7, 0	6, 8	7, 0	7, 4	7, 4	↘
Uganda	6, 0	7, 5	7, 5	7, 6	7, 6	7, 2	7, 7	7, 5	↘
	7, 3	7, 5	7, 4	7, 7	8, 0	7, 9	8, 1	7, 9	↘

Zdroj: data převzata z FFP. Failed State Index. Dostupné na <http://ffp.statesindex.org/rankings-2005-sortable> (2. 3. 2014).

⁹⁷ U každého ukazatele je desetibodová stupnice, čím vyšší číslo, tím horší umístění v indexu.

⁹⁸ ↗ výsledné lepší umístění v indexu; ↘ výsledné horší umístění v indexu; • po osmi letech na stejném místě v indexu.

⁹⁹ Ukazatel chudoby a ekonomického úpadku.

¹⁰⁰ Ukazatel nutnosti externí intervence.

6.3.3. Dílčí shrnutí situace v nilské říční pánvi

Ačkoli má nilská říční spolupráce dlouholetou tradici, první komplexní instituce vznikla až v roce 1999. Různé predikce o „vodních válkách“ se zde navzdory vysoké závislosti států na Nilu a občasné válečné rétorice nikdy nenaplnily. Nil tedy působí spíše jako stmelovací prvek, protože díky institucionalizaci správy vodních zdrojů skrze NBI dochází k setkávání států a dalších zúčastněných aktérů a tím k posilování důvěry. Setkávání také vede k eliminaci rizik plynoucích z odlišných představ o využití a správě řeky. Ovšem kvůli neochotě Egypta (a Súdánu) činit ústupky, se nedaří Nilskou říční iniciativu transformovat do efektivnější organizace (říční komise). Jak ale ukazuje výstavba Velké renesanční přehrady v Etiopii, která je stavěna i přes egyptský odpor, moc Egypta evidentně slábne a ani dřívější jednota se Súdánem dnes již není tak neotřesitelná.

Pravidelná setkávání ovšem bezpečnostní situaci na mezistátní úrovni příliš pozitivně neovlivňují, počet mezistátních konfliktů je vysoký. V tabulce můžeme vidět, že pouze Keňa a Tanzanie nejsou zapleteny do nějakého mezistátního sporu. Celkově je region charakteristický politickou nestabilitou a konfliktní provázaností, zejména skrze lokální a regionální ozbrojené skupiny. Obviňování z podpory takovýchto skupin státy navzájem je velmi častá záležitost. Také se zde nachází velmi chudé státy, ve kterých environmentální problémy ještě zhoršují již tak špatnou bezpečnostní situaci. Např. v obou Súdánech se aktivně angažuje UNEP, a přesto jsou tyto státy ve válečném stavu.

Vysoká konfliktní provázanost států nilské říční pánve, společně s environmentální závislostí a kooperativním managementem (sdílení informací) tvoří výborné podmínky pro rozvoj environmentálního peacebuildingu založeného na principu spolupráce v oblasti vody. Nicméně prozatím se ukazuje, že se daří zabraňovat pouze konfliktům o Nil samotný, ale konfliktů jiného charakteru zde probíhá celá řada (viz tabulka v příloze č. 8). Během námi sledovaného období (2002-2012) vznikly tři nové konflikty, přičemž u každého se objevila alespoň jednou násilná fáze. DR Kongo je členem hned dvou říčních uskupení CICOS a NBI, ale jak můžeme vidět, na jeho bezpečnostní

a ekonomické situaci se to příliš pozitivně neprojevílo. Příznivě nevychází ani evaluace výsledných dat z *Failed State Indexu*. V obou sledovaných faktorech si většina států pohoršila, vzájemná spolupráce tedy nevyšla ani ve zlepšení ekonomické kondice, ani nepomohla uklidnit nestabilitu uvnitř říčních států.

Ze zjištěných informací můžeme dojít k závěru, že přeshraniční spolupráce a management vodních zdrojů v případě nilské říční pánve pozitivně neovlivnily vývoj mezistátních konfliktů. Nicméně Nil se nabízí jako katalyzátor, který nastartuje mírotvorné procesy. Environmentální degradace je jedním ze základních faktorů ovlivňujících zdejší potravinovou bezpečnost. Jakmile státy dokážou zajistit, aby jejich obyvatelé nebyli nuceni každý den bojovat o své přežití, lze předpokládat přenesení tohoto *spill-over* efektu i na další úrovně. Je nutné hledat komplexní řešení, protože státy nejsou schopny řešit environmentální problémy a rozvoj samostatně. Případ Súdánu, ale v podstatě celá nilská říční pánev potvrzuje předpoklad, že trvalý mír není možné udržet ve špatných environmentálních podmínkách.

6.4. ZAMBEZSKÁ ŘÍČNÍ PÁNEV

Říční pánev řeky Zambezi je čtvrtou největší africkou říční pánví a největší pánví jižní Afriky. Její území zasahuje osm států: Angolu, Botswanu, Malawi, Mozambik, Namibii, Tanzanii, Zambii a Zimbabwe. Všechny státy jsou součástí Jihoafrického rozvojového společenství – SADC. Největší plochu zambezské říční pánve zabírá se 42 % Zambie, jejíž území je tak říční pánví pokryto ze tří čtvrtin. Angola a Tanzanie zabírají jen malou část říční pánve, zato významně přispívají svými srážkovými úhrny. Území říční pánve Zambezi obývá více než 40 milionů obyvatel (UNEP 2010: 101). Až 75 % povrchu říční pánve Zambezi je pokryto lesem a křovinami a podobně jako v konžské říční pánvi i zde najdeme bohatou biodiverzitu.¹⁰¹

Region jižní Afriky patří mezi sušší africké oblasti a zejména zambezská říční pánev podléhá velkým klimatickým výkyvům, které způsobují cyklicky se opakující záplavy či sucha. Pro tuto oblast jsou typické také urbanizační

¹⁰¹ Pramen řeky Zambezi patří světové památce UNESCO (UNESCO dle Swain a kol. 2011: 36).

trendy, které s sebou přinášejí rozvoj průmyslu. Kvalita vody je tak ovlivněna hned několika faktory, jednak klimatickými změnami a zmíněnou rychlou urbanizací, těžbou, ale také erozí půdy a neekologickými metodami zemědělství. Zemědělství je kvůli klimatickým změnám a výkyvům počasí stále více odkázané na zavlažování a je tak jedním z největších spotřebitelů vody v regionu (SARDC a kol. 2012: 26-27).

Rozmanitý geografický terén, rozdílné srážkové úhrny mezi jednotlivými státy zambezské říční pánve a rozdílné rozvojové strategie nově nezávislých zemí odstartovaly tradici unilaterálního rozvoje a správy řeky. Podobně jako v předchozích říčních pánvích, i zde v průběhu let roste tlak na dostupnost kvalitních vodních zdrojů a jako většina takto velkých řek, i Zambezi nabízí hydroenergetické příležitosti. Přestože Zambezi patří k nejvíce přehrazeným řekám v Africe, využita je zhruba jen čtvrtina hydroenergetického potenciálu (SARDC 2012: 72). Navíc neuvážená výstavba přehrad v minulosti vedla k environmentálním škodám i neschopnosti regulovat tok a zabránit tak záplavám.¹⁰² Státy zambezské říční pánve čelí obdobným problémům, v jejichž čele stojí zajištění přístupu k pitné vodě (jako jeden z Rozvojových cílů tisíciletí).¹⁰³ Společné problémy obvykle vyžadují společná řešení a efektivní management řeky Zambezi může být způsob jak zajistit základní potřeby obyvatel a zároveň to může vytvořit potencionální „odrazový můstek“ pro regionální ekonomický rozvoj a stabilitu v rámci celého SADC (World Bank 2010: 1, 4)

6.4.1. Institucionální zázemí zambezské říční pánve

První pokusy o společnou správu řeky Zambezi se datují na konec 40. let, kdy kolonizátoři uspořádali Konferenci o využívání a kontrole řeky Zambezi. Během vlády apartheidu v JAR (1948-1994) byl sice celý jihoafrický region rozštěpen, nicméně v 70. a 80. letech zde vznikly první úmluvy o říčních tocích.

¹⁰² International Rivers. Zambezi, River of Life (nedatováno). Dostupné na <http://www.internationalrivers.org/campaigns/zambezi-river-of-life> (5. 4. 2014).

¹⁰³ Více než polovina populace zambezská říční pánve nemá přístup k nezávadné pitné vodě (SARDC 2012: 123).

Státům se sice podařilo spustit Zambezský akční plán (ZACPLAN), jehož cílem byl společný management vodních zdrojů, ale vodní management se více rozpochyboval až v polovině 90. let, kdy vzniklo SADC (Petersen-Perlman a kol. 2012: 8-9).

JAR dlouhodobě platí za hegemonu celé oblasti a až s jejím přechodem k demokratickému zřízení na začátku 90. let se začala rozvíjet regionální integrace. V té době také vznikla nejkomplexnější regionální organizace jižní Afriky SADC.¹⁰⁴ Spolupráce v oblasti vody byla pomyslným odrazovým můstkem regionální integrace. SADC bylo první organizací, které sdružilo všechny dotčené státy, a která upravilo správu řeky Zambezi prostřednictvím přijetí Protokolu o sdílených vodních systémech v roce 1998. Přepracovaná verze byla následně podepsána v roce 2000. Cílem SADC v oblasti vody je podpora spolupráce a rovného rozvoje, správného využívání a integrované správy vodních zdrojů. Ve své činnosti se řídí principy Konvence Organizace spojených národů o právech a nenavigačním využití mezinárodních vodních toků a také Agendou 21 (viz kapitola Management vodních zdrojů).¹⁰⁵

Výše zmíněný přepracovaný Protokol také stanovuje základní organizační strukturu SADC, kterou tvoří:

- Rada ministrů spravujících vodní zdroje – dohlíží na implementaci Protokolu a řeší politické neshody týkající se vody;
- Rada vyšších úředníků – činí doporučení Radě ministrů;
- Koordinační kancelář – zajišťuje administrativu, připravuje setkání
- Technická komise – poskytuje odborné zázemí a konzultace (SADC 2000: 11-12).

Protokol v sobě obsahuje i zmínku o řešení sporů mezi členskými státy. V Protokolu stojí, že státy by se měly chovat přátelsky a v souladu s tímto dokumentem. Pokud se nedaří spory vyřešit mírově, mohou strany požádat o nezávislé stanovisko či spor může být postoupen soudu (SADC 2000: 14).

¹⁰⁴ Členy SADC jsou: Angola, Botswana, DR Kongo, Lesotho, Madagaskar, Malawi, Mauricius, Mozambik, Namibie, Seychely, JAR, Svazijsko, Tanzanie, Zambie a Zimbabwe. SADC. Member states. Dostupné na <http://www.sadc.int/member-states/> (3. 4. 2014).

¹⁰⁵ SADC. Water sector. Dostupné na <http://www.sadc.int/sadc-secretariat/directorates/office-deputy-executive-secretary-regional-integration/infrastructure-services/sadc-water-sector/> (4. 4. 2014).

Správu říční pánve Zambezi má kromě SADC zajišťovat ještě Zambezská říční komise (ZAMCOM). Evoluce této organizace trvala více než dvě desetiletí a až v roce 2004 vyústila v oficiální vznik komise. Ovšem výsledkem tohoto dlouhého procesu nebyl vznik efektivní komise, protože trvalo bezmála další desetiletí, než komise začala alespoň nějakým způsobem fungovat. Smlouva komise ZAMCOM je podobná výše zmíněnému Protokolu SADC a podepsaly ji všechny státy říční pánve s výjimkou Zambie, která požadovala více benefitů. Ratifikovaná byla ale pouze šesti státy (SARDC a kol. 2012: 117). Smlouva fakticky vstoupila v platnost až v roce 2011, i přes neratifikování zambijskou vládou. Tehdy byl také zřízen stálý Sekretariát jako první funkční těleso a až v loňském roce (2013) se podařilo zřídit Radu ministrů a Zambie přislíbila, že je připravená do ZAMCOMu vstoupit.¹⁰⁶

Jako poslední instituci, jejíž činnost ovlivňuje na řeku Zambezi, můžeme ještě zmínit Zambezský říční úřad (Zambezi River Authority – ZRI), který od roku 1987 funguje jako mezivládní korporace Zambie a Zimbabwe. Úkolem ZRI je dohled nad správou přehrady Kariba, druhou největší přehradou na Zambezi.¹⁰⁷

V SADC jsou začleněny všechny státy jižní Afriky, kdežto ZAZCOM sdružuje pouze státy zambezské říční pánve. Je nutné si uvědomit, že SADC spravuje více než desítku různých říčních pánví (mj. např. i konžskou říční pánve), které se na jihu Afriky nacházejí. Z toho důvodu je obtížné reflektovat specifika a potřeby každé jednotlivé říční pánve. ZAZCOM prozatím rozhodně nemůžeme vnímat jako vyspělou a účinnou instituci, která se aktivně podílí na rozvoji. Vytvoření efektivní organizace uvízlo na nedostatečné důvěře mezi státy a na neochotě činit kompromisy. Na slabé institucionální zázemí zambezské říční pánve poukazují i někteří autoři (Beck – Bernauer 2011 či Swain a kol. 2011). Beck a Bernauer upozorňují, že i pokud se ZAZCOM stane plně funkční, její

¹⁰⁶ ZAZCOM (31. 5. 2013): Press release. Dostupné na http://www.zambezicommission.org/index.php?option=com_content&view=article&id=42:press-release&catid=14&Itemid=118 (5. 4. 2014).

¹⁰⁷ Zambezi River Authority. Dostupné na <http://www.zaraho.org.zm/index.html> (5. 4. 2014).

schopnost ovlivňovat jednotlivé národní politiky členských států bude minimální (Beck – Bernauer 2011: 1071).

Špatné institucionální zázemí, nedostatečná komunikace a často neslučitelné zájmy tvoří významné překážky vytvoření integrované správy vodních zdrojů. To jsou také mj. důvody, proč se ani jihoafrická oblast neobejde bez pomoci zahraničních partnerů. Ve výčtu institucí spolupracujících se SADC nechybí Světová banka, německá rozvojová agentura GIZ, Švédská agentura pro rozvoj – SIDA a další.¹⁰⁸

6.4.2. Bezpečnostní situace v zambezské říční pánvi

Státy spadající do zambezské říční pánve jsou až na výjimky relativně stabilní. Za hlavní destabilizační prvek lze považovat Zimbabwe v čele s autoritářským Robertem Mugabem. Na druhou stranu se dle afrických měřítek v tomto regionu nachází i státy stabilní a demokratické, např. Botswana, Namibie či JAR. Jak již bylo zmíněno, JAR je dominantním aktérem a zároveň „motorem“ regionální integrace skrze SADC. SADC je organizací s velmi širokým záběrem, která do své činnosti zahrnuje kromě spolupráce v oblasti vody i bezpečnostní agendu (včetně peacekeepingových jednotek).¹⁰⁹

Jediný spor mezi státy zambezské říční pánve, který je v tabulce zachycen je spor Namibie a Botswany týkající se územních nároků v Capriviho výběžku. Spor byl vyřešen v roce 1999 Mezinárodním soudním dvorem a ještě pár let trvalo, než obě strany rozhodnutí akceptovaly.¹¹⁰ Jak můžeme vidět, spor byl ukončen na stupni jedna.

Tabulka v příloze č. 9 nám nabízí zajímavý pohled, protože zde ve sledovaném období není zaznamenán žádný významný konflikt mezi státy zambezské říční pánve (spor Namibie a Botswany byl jen na stupni jedna a byl

¹⁰⁸ ICP Collaboration Portal. SADC Water Sector. Dostupné na <http://www.icp-confluence-sadc.org/category/river-basin-organization/sadc-wd> (5. 4. 2014).

¹⁰⁹ SADC. Organ for Politics, Defence and Security. Dostupné na <http://www.sadc.int/sadc-secretariat/directorates/office-executive-secretary/organ-politics-defense-and-security/> (6. 4. 2014).

¹¹⁰ Le Roux, C. B. J. (1999): The Botswana-Namibian Boundary Dispute in the Caprivi: To what extent does Botswana's Arms Procurement Program represent a drift towards Military Confrontation in the Region? *Scientia Militaria. South African Journal of Military Studies*. Dostupné na <http://sciamilitaria.journals.ac.za/pub/article/view/188> (6. 4. 2014).

ukončen). Spor Angoly a DR Kongo jsme již zmiňovali v konžské říční pánvi, nicméně DR Kongo není součástí zambezské říční pánve, pouze SADC.

Data z *Failed State Indexu* již tak optimistická nejsou. Kromě Malawi si v ukazateli ekonomické kondice všechny státy pohoršily a v ukazateli nutnosti externí intervence většina států také vykazuje horší výsledky. I když v souhrnu vycházejí státy zambezské říční pánve z hodnocení negativně, zpravidla se nejedná o žádné dramatické propady (jako tomu bylo např. u Egypta). Zimbabwe se tradičně drží v první desítce mezi nejhůře hodnocenými státy světa.

Tabulka č. 5: Státy zambezské říční pánve a vývoj jejich umístění ve Failed State Indexu (v rámci ukazatele chudoby a ekonomického úpadku a ukazatele nutnosti externí intervence):¹¹¹

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Změna ¹¹²
Angola	4, 4 ¹¹³	4, 9	4, 2	4, 0	4, 5	5, 0	4, 5	4, 8	↘
	8, 8 ¹¹⁴	7, 6	7, 6	7, 2	7, 2	6, 7	6, 7	6, 4	↗
Botswana		5, 0	5, 6	5, 3	5, 6	6, 1	6, 3	6, 5	↘
		6, 0	6, 0	6, 0	5, 8	5, 8	5, 4	5, 1	↗
Malawi		8, 8	9, 2	9, 1	9, 1	9, 2	8, 8	8, 5	↗
		7, 0	7, 4	7, 8	8, 4	8, 6	8, 7	8, 4	↘
Mozambik	7, 8	7, 0	7, 5	7, 4	8, 0	7, 8	8, 2	7, 9	↘
	5, 0	6, 0	5, 9	6, 0	6, 0	6, 2	6, 7	6, 5	↘
Namibie		5, 5	5, 9	6, 0	6, 1	6, 5	6, 3	6, 4	↘
		6, 0	6, 0	6, 3	6, 2	6, 0	6, 2	6, 3	↘
Tanzanie	4, 5	7, 0	7, 4	7, 2	7, 5	7, 2	7, 4	6, 9	↘
	7, 1	7, 0	7, 0	7, 0	6, 8	7, 0	7, 4	7, 4	↘
Zambie		7, 6	7, 9	8, 1	8, 5	8, 0	7, 7	8, 1	↘
		6, 1	6, 1	6, 5	7, 5	7, 3	7, 3	7, 0	↘
Zimbabwe	7, 3	9, 8	10, 0	10, 0	10, 0	9, 6	9, 0	8, 9	↘
	6, 7	8, 0	7, 0	7, 0	7, 6	7, 5	7, 8	7, 5	↘

Zdroj: data převzata z FFP. Failed State Index. Dostupné na <http://ffp.statesindex.org/rankings-2005-sortable> (2. 3. 2014).

¹¹¹ U každého ukazatele je desetibodová stupnice, čím vyšší číslo, tím horší umístění v indexu.

¹¹² ↗ výsledně lepší umístění v indexu; ↘ výsledně horší umístění v indexu; • po osmi letech na stejném místě v indexu.

¹¹³ Ukazatel chudoby a ekonomického úpadku.

¹¹⁴ Ukazatel nutnosti externí intervence.

6.4.3. Dílčí shrnutí situace v zambezské říční pánvi

Shrnutí situace v zambezské říční pánvi je trochu překvapivé. Ačkoli je intenzita environmentální spolupráce v oblasti vody poměrně nízká, v regionu nezaznamenáváme mezistátní spory. V průběhu 90. let se objevují první pokusy dát spolupráci a správě jasnou podobu, ale sledování vlastních zájmů nedovolilo státům posunout management vodních zdrojů na vyšší úroveň. V posledních letech se sice objevují náznaky větší ochoty, ovšem jak jsme měli možnost se přesvědčit i v minulých případových studiích, v africkém prostředí prosazení jakékoli institucionální změny vyžaduje velmi dlouhou dobu.

SADC na africké poměry můžeme hodnotit jako úspěšné integrační uskupení, zejména např. v ekonomické oblasti, ovšem životní prostředí patří k oblastem s nejsilnějším managementem a navíc spravuje mnoho vodních toků (Petersen-Perlman a kol. 2012: 9). V tomto případě spolupráce v oblasti vody funguje jako odrazový můstek pro celé SADC, nikoli přímo pro státy zambezské říční pánve. Do budoucna můžeme očekávat, že agenda vody získá větší pozornost, a to z důvodu zvyšujícího se tlaku na dostupnost vodních zdrojů. Otázka chronického nedostatku vody je zejména v JAR palčivým problémem, i záležitostí ekonomické bezpečnosti státu.¹¹⁵ Jelikož JAR není sama schopna tento problém vyřešit a současně dominuje SADC, lze předpokládat, že bude chtít „vodní agendu“ řešit i s ostatními státy v regionu.

Fungování konceptu environmentálního peacebuildingu v případě zambezské říční pánve nemůžeme potvrdit. Hodnocení států ve *Failed State Indexu* vychází spíše negativně a přeshraniční spolupráce v této říční pánvi prozatím není na takové úrovni, aby byla základem budování důvěry mezi státy. Ve sledovaném období (2002-2012) sice nebyl zaznamenán významný mezistátní spor, ale tuto bilanci nemůžeme přičítat spolupráci v oblasti vody. Důvody je třeba hledat jinde, např. v regionální integraci. JAR se snaží si po pádu apartheidu napravit reputaci, budovat v regionu dobré vztahy a prohlubovat integrační procesy.

¹¹⁵ Odendaal, Natasha (22. 3. 2013): Water security critical to SA's economy. Engineering News. Dostupné na <http://www.engineeringnews.co.za/article/water-security-critical-to-sas-economy-2013-03-22> (6. 4. 2014).

7. ZÁVĚR

Proměna mezinárodního společenství na počátku 90. let s sebou přinesla nové perspektivy, koncepty a přístupy ke zkoumání mezinárodních vztahů, bezpečnosti a životního prostředí. Události tohoto období daly nový impuls mezinárodnímu společenství v jeho snaze o vybudování mírového prostředí. Tyto snahy byly ovlivněny vypuknutím konfliktů „zakonzervovaných“ studenou válkou a velmi brzo bylo jasné, že je potřeba reflektovat dosavadní přístupy k řešení konfliktů. Zejména máme na mysli ošetření situace po ukončení konfliktu, protože mírové vztahy nejsou samozřejmostí a na jejich udržení je nutné intenzivně pracovat. Právě 90. léta jsou obdobím, kdy do struktur OSN začal pronikat koncept budování míru. Ukázalo se, že v prostředí křehké stability, kam Afriku bezesporu můžeme zařadit, je vhodné činit taková opatření a aktivity, které vytvoří podmínky pro spolupráci a důvěru, a ty následně eliminují možnost vypuknutí dalšího konfliktu (dosažení tzv. pozitivního míru).

Environmentální peacebuilding, jenž byl tématem této práce, se vyvinul z praxe. Evoluce tohoto konceptu odráží nezbytnost zahrnout otázky životního prostředí do procesu budování míru. Peacebuilding je náročný, komplexní a dlouhodobý proces. Jeho komplexita spočívá ve schopnosti zapojit do budování míru všechny vrstvy společnosti (od lokálních po státní) a zároveň neopomíjet žádnou z oblastí spolupráce (tzv. multi-track diplomacy). Životní prostředí bylo v rámci mírotvorných aktivit dlouho opomíjeno a přednost byla dávana např. vojensko-politické oblasti či socio-ekonomické obnově. O vztahu životního prostředí a konfliktu se v mezinárodních vztazích diskutovalo již delší čas, ovšem až na přelomu tisíciletí teoretici začali více zdůrazňovat roli životního prostředí při budování míru.

Ukázalo se, že zanedbání vyřešení otázek spojených se životním prostředím a přírodními zdroji při budování míru může významným způsobem přispět k obnovení konfliktu. Přírodní zdroje a životní prostředí nerespektují politické hranice, což znamená, že jeden přírodní zdroj je zpravidla sdílen mezi několika státy. Zvláště jsou-li dotčené státy na tomto společném zdroji závislé, je nutné hledat akceptovatelné (často kompromisní) řešení pro všechny. Spolupráce

při řešení společných environmentálních problémů je také způsob, jak lze přivést k jednání i jinak znesvářené strany. Dohody v afrických říčních pánvích ale ukázaly, že velkým problémem je už samotné vytvoření a implementace rámce přijatelného pro všechny strany. Na případu Nilské říční pánve můžeme vidět, jak je nesmírně obtížné prosadit revizi smluv z koloniálního období. Neochota činit kompromisy a ustoupit z unilaterální správy byly zase příčinou zdlouhavé implementace Zambezské říční komise.

Environmentální závislost je v případě vody umocněna výjimečností této komodity. Voda je naprosto nepostradatelný přírodní zdroj, který je velmi citlivý na výkyvy počasí a klimatické změny. V Africe se nejčastěji mluví o výkyvech plynoucích z globálního oteplování. Rozložení vodních zdrojů na africkém kontinentu je značně nerovnoměrné a jejich kvalita i kvantita se trvale zhoršuje. V ekonomické oblasti je dostatek vody základem pro zemědělskou produkci, průmyslovou výrobu a celkovou ekonomickou stabilitu. Zemědělství, na které připadá největší podíl spotřeby, je současně klíčem k potravinové bezpečnosti většiny afrických zemí. Afrika je druhým nejsušším kontinentem a celosvětově patří k oblastem s nejhorší dostupností pitné vody, a to i v regionech jinak bohatých na vodní zdroje a srážkové úhrny (př. konžská říční pánve).

Demografické trendy ve všech zkoumaných říčních pánvích (konžská, nilská, nigerská a zambezská) vykazují populační nárůst, což zvyšuje tlak na již tak omezené vodní zdroje. Ač to v Africe, kontinentu tradičně spojovanému s mizivou kooperací, může působit překvapivě, tak i zde můžeme najít velmi staré příklady pokusů o určitou úpravu společných řek. Způsob využívání Nilu řešili již starověcí Egypťané, ale první hmatatelné stopy vodního managementu lze zpravidla hledat v období koloniální správy, jako v případě nilské říční pánve, či těsně po získání nezávislosti, jako v případě nigerské pánve (v roce 1964). V Zambezské říční pánvi lze první novodobé úmluvy o říčních tocích hledat v 70. letech minulého století, za vlády apartheidu v JAR, jehož politika negativně ovlivňovala celý region jižní Afriky. Konžská říční pánve v tomto smyslu představuje výjimku, protože zde se první instituce zrodila až na konci 90. let.

Přičítat to lze dlouholeté politické nestabilitě a trvajícím konfliktům v této oblasti.

Aby environmentální peacebuilding mohl fungovat, vyžaduje silné institucionální zázemí a efektivní vládní politiku v oblasti vody. Nicméně úroveň institucionalizace ve zkoumaných říčních pánvích vykazuje značné rozdíly. Rozhodně nejslabší institucionální zázemí jsme mohli zaznamenat v konžské říční pánvi. Dlouhodobě špatné vztahy mezi státy v regionu, rozpadající se státní struktury a v podstatě permanentní přítomnost války znemožňují vytvoření efektivního orgánu. Mezinárodní říční komise (CICOS), dokázala v největší africké říční pánvi sdružit pouze čtyři státy: DR Kongo, Středoafriickou republiku, Kamerun a Republiku Kongo (plus pozorovatelskou Angolu). DR Kongo a Středoafriická republika se pravidelně umisťují na předních (nejhorších) příčkách *Failed State Indexu*, což vypovídá o katastrofálním stavu jejich státních institucí. O silné vládní politice, která by byla oporou pro mezinárodní říční instituci, nemůže být řeč.

V nigerské a nilské říční pánvi je institucionální zázemí o poznání silnější. Zde se i přes slabost některých členských států podařilo vybudovat instituci, která státy v oblasti správy vody stmeluje a funguje jako platforma pro sdílení informací. Intenzivní sběr dat a jejich sdílení je nástrojem budování důvěry. Na setkáních států nigerské říční pánve můžeme vidět skutečné projevy důvěry, státy zde hovoří o jednotě a bratrství a řeka pro ně má i velkou symbolickou hodnotu. Nahlíženo africkou optikou, je Nigerský říční úřad relativně silnou institucí, která v sobě obsahuje nástroje na prevenci a řešení konfliktů týkajících se společného toku. Novým konfliktům se daří zabraňovat, ovšem celkové hodnocení environmentálního peacebuildingu je i s ohledem na spíše negativní výsledky *Failed State Indexu* rozpačité.

Nilská říční pánev patří mezi nejznámější a nezmapovanější africké říční pánve a je oblíbeným objektem v rámci teorií „vodních válek“, přitom o Nil samotný se nikdy neválčilo. Správa Nilu je pro říční státy politicky citlivou záležitostí. Zejména u Egypta můžeme vidět vysoké zpolitizování či dokonce sekuritizaci problému nedostatku vody. Nilská říční iniciativa je pouze

mezivládním partnerstvím, které se mělo transformovat do permanentní říční komise. Ale opět zde narážíme na neochotu států činit ústupky, která brání vytvoření lepšího institucionálního zázemí. Nutné je kvitovat spolupráci na multi-track principu, díky kterému jsou do správy Nilu zapojeni všichni zainteresovaní aktéři, včetně občanské společnosti.

Ačkoli nilská říční pánev splňuje hned několik podmínek pro environmentální peacebuilding (závislost na společném zdroji, spolupráce na různých úrovních společnosti, sdílení informací či neschopnost vyřešit environmentální otázky samostatně), tento koncept zde prozatím nefunguje. Ze všech analyzovaných říčních pánví se nejvíce konfliktů nacházelo právě v nilské pánvi. Vysoký počet konfliktů a jejich regionální provázanost představuje výzvu pro celou nilskou říční pánev, protože vyřešení těchto sporů se neobejde bez mezinárodní spolupráce. Záležit bude mj. na vývoji vnitřní nestability v Egyptě, jenž obrušuje egyptskou regionální dominanci, ale také na vyřešení války mezi Súdánem a Jižním Súdánem, které je úzce spjata s přírodními zdroji.

Zambežská říční pánev představovala mezi analyzovanými říčními pánvemi určité specifikum. Institucionální spolupráce v oblasti vody zde funguje především prostřednictvím Jihoafrického rozvojového společenství (SADC), v rámci kterého se ale nachází více než desítka dalších říčních pánví a z tohoto důvodu je velmi obtížné zvládnout reflektovat specifika každé říční pánve. Vytvoření instituce zaměřené pouze na povodí řeky Zambezi vážně na neochotě států ke kompromisům. Události poslední doby a příslib Zambie k implementaci Zambezské říční komise sice naznačují posun, ovšem reálný pokrok může opět trvat roky. Zajímavostí zambezské říční pánve také je, že zde jako v jediné ze zkoumaných říčních pánví neprobíhá mezistátní konflikt. Jediný spor Namibie a Botswany byl nenásilně ukončen již v roce 2003. Analýza situace v zambezské říční pánvi naznačila, že bezkonfliktní vztahy mezi státy velmi pravděpodobně nejsou výsledkem pouze environmentálního peacebuildingu a spoluprací v oblasti vody, ale pravděpodobněji výsledkem úspěšné širší regionální integrace v rámci SADC.

Závěrem tedy můžeme říci, že první část úvodní teze, že přeshraniční spolupráce a management vodních zdrojů posilují spolupráci mezi zúčastněnými státy, se potvrdila jen částečně. Druhá část teze, že tato kooperace pozitivně ovlivňuje vývoj počtu mezistátních konfliktů, se nepotvrdila, protože počet konfliktů ve vybraných říčních pánvích se nesnížil a naopak jsme zaznameli spory nové. Kooperativní management vodních zdrojů posiluje spolupráci ve vybraných říčních pánvích nerovnoměrně. Ve všech říčních pánvích existuje instituce pro správu dané řeky, ale mezi jednotlivými regiony existují velké rozdíly. Zatímco v konžské pánvi se nepodařilo ani sdružit všechny dotčené státy, v nigerské pánvi vznikla poměrně úspěšná instituce. Environmentální peacebuilding staví na premise, že instituce spravující životní prostředí vytvořené, i mezi jinak znesvářenými stranami, se mohou ukázat jako velmi stabilní. Ovšem v africkém prostředí se ukazuje velmi problematické samotné ustavení těchto institucí. Výsledkem toho jsou i takové paradoxy, kdy na vodu nejbohatší region střední Afriky, patří k oblastem s nejhůře dostupnými vodními zdroji.

Křehkost mnohých afrických zemí a jejich státních aparátů brání implementaci environmentální agendy do širšího politického a ekonomického rámce a tím znemožňuje posílení slabého managementu vodních zdrojů. Zároveň jsme se ve všech říčních pánvích setkali s nutností zahraniční podpory (Světové banky, Německé společnosti pro mezinárodní spolupráci atd.). Bez zahraniční asistence, ať již finanční či technické, by mnoho projektů nemohlo být vůbec uskutečněno. Na druhou stranu životní prostředí je jen z jedné oblasti, kam v Africe putuje pomoc ze zahraničí. Investice plynou jednak do vytváření informačních systémů, ale v poslední době také do hydroenergetických projektů, které lákají zahraniční investory. Celkové hodnocení dat získaných z *Failed State Indexu* vychází nepříznivě, tzn., že během sledovaných osmi let (2005-2012) se ukazatele ekonomické kondice států a nutnosti externí intervence u většiny států nezlepšily. Ekonomická situace afrických států mohla být pochopitelně ovlivněna také světovou ekonomickou krizí.

Environmentální spolupráce, zejména v konžské a nilské říční pánvi, nedokázala mezi státy vybudovat takové vztahy důvěry, které by zabránily vypuknutí nových konfliktů. Nicméně potenciál životního prostředí v rámci budování míru není přeceňován, protože konflikt mezi Súdánem a Jižním Súdánem pravděpodobně nebude moci být trvale vyřešen bez reflexe stavu životního prostředí a jeho degradace. Životní prostředí jako efektivní nástroj jak přivést zneprátené strany k dialogu se ukazuje např. na lokální úrovni u jezera Albert. Toto jezero je předmětem sporu států DR Kongo a Ugandy, ale na lokální úrovni se daří vytvářet přeshraniční vazby, neformální úmluvy a budovat spolupráci.

I přes limity, které tato práce měla, a nepotvrzení teze o snížení počtu konfliktů, můžeme předpoklad, že trvalý mír není možné udržet ve špatných environmentálních podmínkách považovat stále za platný. Environmentální peacebuilding v Africe čelí mnoha překážkám, zejména politického a ekonomického rázu. K častým nedostatkům environmentálních iniciativ patří absence vynucovacích mechanismů či nástrojů na prevenci a řešení konfliktů, na kterých má podíl neochota afrických států zasahovat do vnitrostátních záležitostí. Přistoupit ke generalizaci získaných výsledků je složité, protože náznaky intenzivnější spolupráce v oblasti vody vidět můžeme (na lokální i mezinárodní úrovni), ale sledovaná data naznačují, že environmentální peacebuilding má na tomto kontinentu ještě velký prostor pro zlepšení. S ohledem na rostoucí tlak na dostupnost vodních zdrojů v Africe a vysokou konfliktní přeshraniční provázanost, je třeba dát konceptu environmentálního peacebuildingu a spolupráci v oblasti správy vody ještě šanci.

8. SEZNAM LITERATURY

8.1. Literatura

Ali, Saleem H. (2003): Environmental Planning and Cooperative Behavior Catalyzing Sustainable Consensus. *Journal of Planning Education and Research*. Vol. 23, No. 2, s. 165-176.

An Agenda for Peace: Preventive diplomacy, peacemaking and peacekeeping 1992, čl. 1-86. *UN*. Dostupné na http://www.unrol.org/files/A_47_277.pdf (18. 1. 2014).

Barnett, Jon (2001): *The Meaning of Environmental Security: Ecological Politics and Policy in the New Security Era*. Zed Books Ltd. London, New York.

Barnett, Michael; Kim, Hunjoon; Madalene O'Donnell; Sitea, Laura (2007): Peacebuilding: What Is in a Name? *Global Governance*. Vol. 13, No. 1, s. 35-58.

Beck, Lucas; Bernauer, Thomas (2011): How will combined changes in water demand and climate affect water availability in the Zambezi river basin? *Global Environmental Change*. Vol. 21, No. 3, s. 1061-1072.

Bellamy, Alex J. (2010): The institutionalisation of peacebuilding: what role for the Un Peacebuilding Commission? In: Richmond, Oliver P. ed.: *Palgrave Advances in Peacebuilding: Critical Developments and Approaches*. Palgrave Macmillan. Hampshire.

Berdal, Mats (2008): The UN Peacebuilding Commission: The Rise and Fall of a Good Idea. In: Pugh, Michael; Cooper, Neil; Turner, Mandy (eds.): *Whose Peace? Critical Perspectives on the Political Economy of Peacebuilding*. Palgrave Macmillan. Hampshire.

Biswas, Asit K. (2008): Management of Transboundary Waters. An Overview. In: Varis, Olli; Tortajada, Cecilia; Biswas, Asit K. (eds.): *Management of Transboundary Rivers and Lakes*. Springer-Verlag Berlin Heidelberg. Berlin.

- Bruch, Carl; Boulicault, Marion; Talati, Shuchi; Jensen, David (2012): International Law, Natural Resources and Post-conflict Peacebuilding: From Rio to Rio+20 and Beyond. *Review of European Community & International Environmental Law*. Vol. 21, No. 1, s. 44-62.
- Buzan, Barry; de Wilde, Jaap; Waever, Ole. (1998): *Bezpečnost. Nový rámec pro analýzu*. Centrum strategických studií. Brno.
- Call, Charles T; Cousens, Elizabeth M. (2008): Ending Wars and Building Peace: International Responses to War-Torn Societies. *International Studies Perspective*. No. 9, s. 1-21.
- Carius, Alexander (2007): Environmental Peacebuilding: Conditions for Success. Special Report. *Wilson Center*, s. 59-75. Dostupné na <http://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/CariusEP12.pdf> (28. 1. 2014).
- Carius, Alexander; Dabelko, Geoffrey D. (2004): Institutionalizing responses to environment, conflict, and cooperation. In: United Nations Environment Programme. *Understanding environment, conflict, and cooperation*. Nairobi, s. 21-33.
- Cascao, Ana Elisa (2012): Nile water governance. In: Awulachew, Seleshi Bekele a kol. (eds.): *The Nile River Basin. Water, Agriculture, Governance and Livelihoods*. Routledge. Abingdon.
- Comprehensive review of the whole question of peacekeeping operations in all their aspects (2000). No. A/55/305–S/2000/809, s. 1-58. *UN*. Dostupné na <http://www.un.org/documents/ga/docs/55/a55305.pdf> (20. 1. 2014).
- Conca, Ken; Dabelko, Geoffrey D. (2002): *Environmental peacemaking*. Woodrow Wilson International Center for Scholars. Washington D. C.
- Conca, Ken; Wallace, Jennifer (2009): Environment and Peacebuilding in War-torn Societies: Lessons from the UN Environment Programme's Experience with Postconflict Assessment. *Global Governance*. Vol. 15, No. 4, s. 485-504.

- Cooley a kol. (2014): Global Water Governance in the Twenty-First Century. In: Peter Gleick ed.: *The World's Water Vol. 8*. Pacific Institute. Dostupné na <http://worldwater.org/water-data/> (12. 2. 2014).
- Dabelko, Geoffrey D. (2006): From Threat to Opportunity: Exploiting Environmental Pathways to Peace. *Paper for "Environment, Peace and the Dialogue Among Civilizations and Cultures"*. Květen 2006. Teherán.
- Donkor, S.M.K.; Wolde, Yilma (1999): Integrated water resources management: issues and options in selected African countries. *United Nations Economic Commission for Africa (ECA)*. Addis Abeba, s. 1-20. Dostupné na <http://www.gdrc.org/uem/water/iwrm/iwrm-africa.pdf> (1. 2. 2014).
- Doyle, Michael W.; Sambanis, Nicholas (2006): *Making war and building peace United Nations peace operations*. Princeton University Press. Woodstock.
- Fischer, Ronald J. (1993): The potential for peacebuilding. Forging a Bridge from Peacekeeping to Peacemaking. *Peace & Change*. Vol. 18, No. 3, s. 247-266.
- Galtung, Johan (1985): Twenty five years of peace research. Ten Challenges, and some responses. *Journal of Peace Research*. Vol. 22, No. 2, s. 141-158.
- Giordano, Meredith A.; Wolf, Aaron T. (2003): Sharing waters: Post-Rio international management. *Natural Resources Forum*. Vol. 27, No. 2, s. 163–17.
- Gleick, Peter H. (1993): Water and Conflict: Fresh Water Resources and International Security. *International Security*. Vol. 18, No. 1, s. 79-112.
- Goulden, Marisa; Few, Roger (2011): *Climate Change, Water and Conflict in the Niger River Basin*. U.S. Agency for International Development. Washington D. C.
- Halle, Silja ed. (2009): From conflict to peacebuilding. The role of natural resources and the environment. *UNEP*. Nairobi.

HIIK (2002): *Conflict barometer 2002*. Heidelberg Institute on International Conflict Research.

HIIK (2003): *Conflict barometer 2003*. Heidelberg Institute on International Conflict Research.

HIIK (2004): *Conflict barometer 2004*. Heidelberg Institute on International Conflict Research.

HIIK (2005): *Conflict barometer 2005*. Heidelberg Institute on International Conflict Research.

HIIK (2006): *Conflict barometer 2006*. Heidelberg Institute on International Conflict Research.

HIIK (2007): *Conflict barometer 2007*. Heidelberg Institute on International Conflict Research.

HIIK (2008): *Conflict barometer 2008*. Heidelberg Institute on International Conflict Research.

HIIK (2009): *Conflict barometer 2009*. Heidelberg Institute on International Conflict Research.

HIIK (2010): *Conflict barometer 2010*. Heidelberg Institute on International Conflict Research.

HIIK (2011): *Conflict barometer 2011*. Heidelberg Institute on International Conflict Research.

HIIK (2012): *Conflict barometer 2012*. Heidelberg Institute on International Conflict Research.

Homer-Dixon, Thomas (1994): Environmental Scarcities and Violent Conflict: Evidence from Cases. *International Security*. Vol. 19, No. 1, s. 5-40.

Homer-Dixon, Thomas (1999): *Environment, Scarcity and Violence*. Princeton University Press. Princeton, New Jersey.

- Kameri-Mbote, Patricia (2007): Water, Conflict, and Cooperation: Lessons From the Nile River Basin. *Environmental Change and Security Program (ECSP)*. Leden, No. 4, s. 1-6.
- Kaplan, Robert D. (1994): The Coming Anarchy. *Atlantic Monthly*. únor.
- Le Billon, Philippe (2009): Natural Resource Types and Conflict Termination Initiatives. *Colombia Internacional*. Vol. 70, červenec až prosinec, s. 9-34.
- Lederach, John Paul (1997): *Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies*. U.S. Institute of Peace Press. Washington D.C.
- Lemay-Hébert, Nicolas (2013): Critical Debates on Liberal Peacebuilding. *Civil Wars*. Vol. 15, No. 2, s. 242-252.
- Miall, Hugh (2001): Conflict transformation: a multidimensional task. In: Austin, A., & Ropers, N. (eds.): *Berghof handbook for conflict transformation*. Berghof Research Center for Constructive Conflict Management. Berlin.
- Musah, Abdel-Fatau (2009): West Africa: Governance and Security in a Changing Region. Únor 2009. *International Peace Institute*, s. 1-24.
- Myers, Norman (2004): Environmental Security: What's New and Different? Conference Papers. *The Hague Conference on Environment, Security and Sustainable Development*, s. 1-14. Dostupné na <http://www.envirosecurity.org/conference/working/newanddifferent.pdf> (22. 1. 2014).
- Nicol, Alan (2003): The Nile: Moving Beyond Cooperation. *UNESCO*, s. 1-33.
- Odenwälder, Nina ed. (2010): *The Water Security Nexus. Challenges and Opportunities for Development Cooperation*. Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit (GTZ). Eschborn.

- Paffenholz, Tania (2013): International peacebuilding goes local: analysing Lederach's conflict transformation theory and its ambivalent encounter with 20 years of practice. *Peacebuilding*. Vol. 2, No. 1, s. 1-17.
- Palaniappan, Meena; Gleick, Peter H. (2008 – 2009): Peak Water. *The World's Water Select Content*. *Pacific Institute*. Dostupné na <http://worldwater.org/water-data/> (13. 2. 2014).
- Petersen-Perlman a kol. (2012): Case Studies on Water Security: Analysis of System Complexity and the Role of Institutions. *Journal of Contemporary Water research & Education*. Vol. 149, No. 1, s. 4-12.
- Rahaman, Muhammad Mizanur; Varis, Olli (2005): Integrated water resources management: evolution, prospects and future challenges. *Sustainability: Science, Practice, & Policy*. Vol. 1, No. 1, s. 15-21.
- Report of the Secretary-General (2012): Peacebuilding in the aftermath of conflict. No. A/67/499–S/2012/746, s. 1-18. Dostupné na <http://www.un.org/en/peacebuilding/pbso/pdf/SG%20report%20PB%202012.pdf> (28. 1. 2014).
- Richmond, Oliver P. (2010): Resistance and the Post-liberal Peace. *Millennium - Journal of International Studies*. Vol. 38, No. 3, s. 665-692.
- Ross, Michael L. (2004): How Do Natural Resources Influence Civil War? Evidence from Thirteen Cases. *International Organizations*. Vol. 58, No. 1, s. 35-67.
- SADC (2000): Revised Protocol on Shared Watercourses, s. 1-16. *SADC*. Dostupné na http://www.sadc.int/files/3413/6698/6218/Revised_Protocol_on_Shared_Watercourses_-_2000_-_English.pdf (4. 4. 2014).

SARDC a kol. (2012): *Zambezi river basin. Atlas of the changing environment*. SARDC, SADC, ZAMCOM, GRID-Arendal, UNEP. Gaborone, Harare a Arendal.

Scribner, Megan; Nepo, Mark; Dabelko, Geoffrey D.; Wolf, Aaron; Herzer, Lauren (2010): *Our Shared Future: Environmental Pathways to Peace*. Wilson Center and the Fetzer Institute. Washington.

Stave, Svein Erik (2011): Measuring peacebuilding: challenges, tools, actions. *Norwegian Peacebuilding Resource Centre*. Květen, No. 2, s. 1-8.

Supplement to an Agenda for peace: Position paper of the Secretary-general on the occasion of the fiftieth anniversary of the United Nations 1995. Čl. 47-53. *UN*. Dostupné na <http://www.un.org/documents/ga/docs/50/plenary/a50-60.htm> (18. 1. 2014.)

Swain, Ashok a kol. (2011): *Climate Change and the Risk of Violent Conflicts in Southern Africa*. Global Crisis Solutions. Pretorie.

Teshombe B., Wondwosen (2008): Transboundary Water Cooperation in Africa: The Case of the Nile Basin Initiative (NBI). *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*. Vol. 7, No. 4, s. 34-43.

Ullman, Richard H. (1983): Redefining Security. *International Security*. Vol. 8, No. 1, s. 129-153.

UNEP (2010): *Africa Water Atlas*. Division of Early Warning and Assessment (DEWA). United Nations Environment Programme (UNEP). Nairobi.

UNEP (2011): *Water Issues in the Democratic Republic of the Congo*. Challenges and Opportunities. United Nations Environment Programme (UNEP). Nairobi.

UNESCO (2009): *Inland Waterborne Transport: Connecting Countries*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). Paris.

Waisová, Šárka (2013): Od hrozby k příležitosti: Vede nedostatek environmentálních zdrojů ke spolupráci? *Mezinárodní vztahy*. Vol. 48, No. 3, s. 32-61.

Walther O., Amadou B., Koné M. (2013): Niger-Benin: The territorial dispute over the Niger and Mekrou rivers and the Lété Island. In: Brunet-Jailly E (ed.): *Encyclopedia of Border Conflicts. ABC-CLIO*. Santa Barbara.

Westerkamp, Meike; Houdret, Annabelle (2010): *Peacebuilding across Lake Albert. Reinforcing environmental cooperation between Uganda and the Democratic Republic of Congo*. Initiative for Peacebuilding. Brusel.

Wolf, Aaron T.; Kramer, Annika; Carius, Alexander; Dabelko, Geoffrey D. (2006): Water Can Be a Pathway to Peace, Not War. *Wilson Center*, s. 1-6.
Dostupné na
<http://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/NavigatingPeaceIssue1.pdf> (1. 2. 2014).

World Bank (1993): *Water resources management*. International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank. Washington D. C.

World Bank (2005): *The Niger River Basin. A Vision for Sustainable Management*. The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. Washington D. C.

World Bank (2010): *The Zambezi River Basin. A Multi-Sector Investment Opportunities Analysis*. The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank. Washington.

8.2. Prameny

Afrol News (nedatováno). Benin-Niger border settlement encouraged. Dostupné na <http://www.afrol.com/articles/13151> (27. 3. 2014).

Akpe, Ameto (31. 3. 2012): Nigeria: President Promises Water, Slashes Budget. *Pulitzer Center on Crisis Reporting*. Dostupné na <http://pulitzercenter.org/reporting/nigeria-water-sanitation-millennium-development-goals-budget-cuts-president-goodluck-jonathan> (20. 3. 2014).

Alli, W. O. (29. 8. 2013): The Role of Nigeria in Regional Security Policy. *The Internatinal Relations and Security Network*. Dostupné na <http://isn.ethz.ch/Digital-Library/Articles/Special-Feature/Detail/?lng=en&id=168298&tabid=1454417376&contextid774=168298&contextid775=168300> (26. 3. 2014).

Aman, Ayah (3. 2. 2014): Egypt, Sudan rhetoric escalates over disputed region. *Al-Monitor*. Dostupné na <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/02/egypt-sudan-halayeb-shalateen-border-region.html> (30. 3. 2014).

Amin, Mohammed (6. 6. 2013): Sudan and Egypt clash over Ethiopia's Nile dam. *Africa Review*. Dostupné na <http://www.africareview.com/News/Sudan-and-Egypt-clash-over-Ethiopia-dam/-/979180/1874356/-/k2bqs7z/-/index.html> (30. 3. 2014).

Autorité du Bassin du Niger. Dostupné na http://www.abn.ne/index.php?option=com_content&view=frontpage&Itemid=1&lang=en (19. 3. 2014).

BBC News (3. 5. 1999): World: Africa Sudan, Eritrea sign peace accord. Dostupné na <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/333974.stm> (2. 4. 2014).

BBC News (8. 12. 1999): Sudan and Uganda to tackle rebels. Dostupné na <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/555602.stm> (3. 4. 2014).

BBC News (15. 1. 2004): Eritrea-Sudan relations plummet. Dostupné na <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/3400575.stm> (2. 4. 2014).

BBC (11. 3. 2014): Democratic Republic of Congo profile. Dostupné na <http://www.bbc.com/news/world-africa-13283212> (14. 3. 2014).

CICOS. Commission Internationale du Bassin Congo-Oubangui-Sangha. Dostupné na <http://www.cicos.info/siteweb/index.php?id=461> (3. 3. 2014).

CICOS. Dostupné na <http://www.cicos.info/siteweb/index.php?id=183&L=kdiyaajvla> (4. 3. 2014).

CICOS. GETRACO. Dostupné na http://www.cicos.info/typo3/fileadmin/documents/GTZ/080121_TS_TBWM_CO_NGOBASE_RZ.pdf (3. 3. 2014).

Environmental Peacebuilding. Dostupné na <http://www.environmentalpeacebuilding.org/publications/books/> (27. 1. 2014).

FFP. Failed State Index. Dostupné na <http://ffp.statesindex.org/rankings-2005-sortable> (2. 3. 2014).

FFP. Failed State Index. Indicators. Dostupné na <http://ffp.statesindex.org/indicators> (3. 3. 2014).

Fiksel, Joseph; Hecht, Alan (2012): Environment and Security. *Environment and Security*. Dostupné na <http://www.environmentandsecurity.org/view/article/167611/> (20. 1. 2014).

Gebrelue, Goitom; Tronvoll, Kjetil (8. 12. 2013): Ethiopia and Eritrea: Brothers at war no more. *Aljazeera*. Dostupné na <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2013/12/ethiopia-eritrea-brothers-at-war-no-more-201312111228604587.html> (2. 4. 2014).

GIZ. Supporting the Niger Basin Authority. Dostupné na <http://www.giz.de/en/worldwide/14938.html> (20. 3. 2014).

Hellyer, Caroline (24. 12. 2013): Uganda's heart of darkness. *Aljazeera*.
Dostupné na <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2013/12/uganda-heart-darkness-2013121781321510330.html> (30. 3. 2014).

HIK. Metodological Approach. Dostupné na
<http://www.hik.de/en/methodik/index.html> (1. 3. 2014).

Hydropolitical Vulnerability and Resilience in International River Basins. Africa.
UNEP. Dostupné na
http://www.transboundarywaters.orst.edu/research/UNEP_Atlas/Hydropolitical_Vulnerability_%20Resilience_Africa.pdf, 17. 11. 2013.

ICP Collaboration Portal. SADC Water Sector. Dostupné na <http://www.icp-confluence-sadc.org/category/river-basin-organization/sadc-wd> (5. 4. 2014).

Institute for Multi-Track Diplomacy. Dostupné na
<http://www.imtd.org/index.php/about/84-about/84-conflict-resolution-terminology> (20. 2. 2014).

International Crisis Group (21. 12. 2001): Rwanda/Uganda: A Dangerous War of Nerves. Dostupné na <http://www.crisisgroup.org/en/regions/africa/central-africa/rwanda/B007-rwanda-uganda-a-dangerous-war-of-nerve.aspx> (2. 4. 2014).

International Rivers (9. 9. 2010): Hydrodependency in Africa: Risky Business. Dostupné na <http://www.internationalrivers.org/resources/hydrodependency-in-africa-risky-business-3447> (2. 2. 2014).

International Rivers. Zambezi, River of Life (nedatováno). Dostupné na
<http://www.internationalrivers.org/campaigns/zambezi-river-of-life> (5. 4. 2014).

International Waters Governance. Niger Basin (nedatováno). Dostupné na
<http://www.internationalwatersgovernance.com/niger-basin.html> (20. 3. 2014).

IRIN News (15. 3. 2006): CENTRAL AFRICA: Desertification threat in the Congo River Basin. Dostupné na <http://www.irinnews.org/report/58429/central-africa-desertification-threat-in-the-congo-river-basin> (2. 3. 2014).

Ismail Serageldin. Dostupné na <http://www.serageldin.com/Water.htm> (29. 1. 2014).

Izama, Angelo (26. 3. 2014): Obama's Kony 2014 hunt totally forgets a bigger conflict in Uganda and blond. *The Guardian*. Dostupné na <http://www.theguardian.com/commentisfree/2014/mar/26/obama-kony-2014-troops-bigger-conflict-uganda> (3. 4. 2014).

Jiménez-Cisneros, Blanca; Demuth, Siegfried; Mishra, Anil (23. 4. 2013): Water Cooperation to Cope with Twenty-First Century Challenges. *UN Chronicle*. Dostupné na <http://www.update.un.org/wcm/content/site/chronicle/home/archive/issues2013/water/watercooperationtocopewithtwentyfirstcenturychallenges> (12. 2. 2014).

Kassa, Zeryhun (13. 6. 2013): Ethiopia Endorses Nile Basin Cooperative Framework Agreement. *AllAfrica*. Dostupné na <http://allafrica.com/stories/201306141038.html> (29. 3. 2014).

Le Roux, C. B. J. (1999): The Botswana-Namibian Boundary Dispute in the Caprivi: To what extent does Botswana's Arms Procurement Program represent a drift towards Military Confrontation in the Region? *Scientia Militaria. South African Journal of Military Studies*. Dostupné na <http://scientiamilitaria.journals.ac.za/pub/article/view/188> (6. 4. 2014).

Maboja, Wilhelmina (18. 10. 2013): Rwanda and Uganda moves to strengthen relations. *CNBC Africa*. Dostupné na <http://www.cnbc africa.com/news/east-africa/2013/10/14/rwanda-and-uganda-relations-to-be-strengthened/> (3. 4. 2014).

Montenegro, Maywa (14. 5. 2009): Seven experts debate the past and present existence of water wars, consider the difficulty of owning a fluid resource, and examine the hot spot of future conflict. *Seedmagazine*. Dostupné na

http://seedmagazine.com/content/article/the_truth_about_water_wars/ (22. 2. 2014).

NBA (nedatováno): Draft Niger Basin Water Charter. Dostupné na http://www.abn.ne/images/documents/textes/water_charter.pdf (20. 3. 2014).

New Times (10. 10. 2009): Rwanda, Burundi capable of defining their own borders. Dostupné na <http://www.newtimes.co.rw/news/index.php?i=14044&a=21024> (29. 3. 2014).

Nile Basin Discourse. Dostupné na http://www.nilebasindiscourse.org/index.php?option=com_content&view=article&id=129:about-nbd&catid=3:about (29. 3. 2014).

Nile Basin Initiative. Dostupné na <http://nilebasin.org/index.php/about-us/nile-basin-initiative> (29. 3. 2014).

Nile Basin. International Waters. Dostupné na <http://www.internationalrivers.org/campaigns/nile-basin> (28. 3. 2014).

Notter, James; Diamond, Louise (1996): Building peace and transforming conflict: multi-track diplomacy in practice. *Institute for Multi-Track Diplomacy*. Dostupné na <http://www.imtd.org/index.php/publications/papers-and-articles/81-publications/144-occasional-paper-building-peace-and-transforming-conflict-multi-track-diplomacy-in-practice> (22. 2. 2014).

Odendaal, Natasha (22. 3. 2013): Water security critical to SA's economy. *Engineering News*. Dostupné na <http://www.engineeringnews.co.za/article/water-security-critical-to-sas-economy-2013-03-22> (6. 4. 2014).

Oregon State University. Institute for Water and Watershed. Dostupné na http://www.transboundarywaters.orst.edu/research/map_gallery/index.html (2. 2. 2014).

Peacebuilding Initiative. Debates. Dostupné na <http://www.peacebuildinginitiative.org/index.cfm?pageId=1766#two> (22. 2. 2014).

Peacebuilding Initiative. Operationalizing Peacebuilding. Dostupné na <http://www.peacebuildinginitiative.org/index.cfm?pageId=1765> (8. 2. 2014).

Pottinger, Lori (21. 9. 2004): Who Loses in the "Win–Win" Scheme to Dam the Nile Basin? *International Rivers*. Dostupné na <http://www.internationalrivers.org/resources/who-loses-in-the-win%E2%80%93win-scheme-to-dam-the-nile-basin-1992> (28. 3. 2014).

Prendergast, John; Lezhnev, Sasha (1. 11. 2013): Rwanda the key to Congo's peace. *CNN*. Dostupné na <http://edition.cnn.com/2013/11/01/opinion/lezhnev-prendergast-congo-rwanda/> (12. 3. 2014).

SADC. Member states. Dostupné na <http://www.sadc.int/member-states/> (3. 4. 2014).

SADC. Organ for Politics, Defence and Security. Dostupné na <http://www.sadc.int/sadc-secretariat/directorates/office-executive-secretary/organ-politics-defense-and-security/> (6. 4. 2014).

SADC. Water sector. Dostupné na <http://www.sadc.int/sadc-secretariat/directorates/office-deputy-executive-secretary-regional-integration/infrastructure-services/sadc-water-sector/> (4. 4. 2014).

Schlindwein, Simone (11. 1. 2014): Uganda sends troops into South Sudan. *DW*. Dostupné na <http://www.dw.de/uganda-sends-troops-into-south-sudan/a-17355394> (3. 4. 2014).

SIWI. Transboundary Water Management Database. Dostupné na <http://www.swedishwaterhouse.se/transboundarywaters/?basin=136> (2. 3. 2014)

Smith, David (30. 8. 2013): Rwanda accuses Congo of rocket attacks over border. *The Guardian*. Dostupné na

<http://www.theguardian.com/world/2013/aug/30/rwanda-congo-attacks-m23-ceasefire> (29. 3. 2014).

Sudan Tribune (10. 10. 2012): Sudan and Uganda to resume talks over strained relations. Dostupné na <http://www.sudantribune.com/spip.php?article44175> (3. 4. 2014).

Talbi, Amal (20. 3. 2013): 1 River Basin, 9 Countries, 1 Vision. *The Water Blog*. Dostupné na <https://blogs.worldbank.org/water/1-river-basin-9-countries-1-vision> (27. 3. 2014).

Tampa, Vava (28. 8. 2013): Congo, beyond the conflict: Six reasons why it matters. *CNN*. Dostupné na <http://edition.cnn.com/2013/08/28/opinion/congo-beyond-the-conflict/> (10. 3. 2014).

The Economist (27. 12. 2013): The descent into civil war. Dostupné na <http://www.economist.com/blogs/baobab/2013/12/south-sudan> (3. 4. 2014).

The Economist (6. 9. 2011): Angola and Congo. Bad neighbours. Dostupné na <http://www.economist.com/node/21525451> (12. 3. 2014).

UN News Centre (24. 4. 2013): UN-backed panel on Cameroon-Nigeria border demarcation concludes latest session. Dostupné na <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=44773&Cr=cameroon&Cr1=nigeria#.UzWtpv15M2B> (27. 3. 2014).

UN. Right to water. Dostupné na <http://www.un.org/events/water/TheRighttoWater.pdf> (29. 1. 2013).

UNEP Vital Water Graphics. Dostupné na <http://www.unep.org/dewa/vitalwater/index.html> (1. 2. 2014).

UNEP. Climate Change Adaptation. Dostupné na <http://www.unep.org/climatechange/adaptation/EcosystemBasedAdaptation/NileRiverBasin/tabid/29584/Default.aspx> (4. 4. 2014).

UNEP. Disasters and Conflict. Dostupné na <http://www.unep.org/disastersandconflicts/Introduction/EnvironmentalCooperationforPeacebuilding/OtherECPActivities/tabid/54647/Default.aspx> (25. 1. 2014).

UNEP. Disasters and conflicts. Sudan. Dostupné na <http://www.unep.org/disastersandconflicts/CountryOperations/Sudan/SudanIntegratedEnvironmentProgramme/tabid/54259/Default.aspx> (2. 4. 2014).

UNEP. DR Congo. Dostupné na <http://www.unep.org/drcongo/> (13. 3. 2014).

UNEP (nedatováno): UNEP launches pioneering water initiative in DRC to protect the supply of safe water to Kinshasa. Dostupné na <http://www.unep.org/disastersandconflicts/CountryOperations/DR Congo/News/DRCWaterProject/tabid/105709/Default.aspx> (12. 3. 2014).

United Nations Environment Programme. Conflict Prevention, Peacebuilding and Natural Resources. Dostupné na <http://www.unep.org/disastersandconflicts/Introduction/ECP/ConflictPrevention/tabid/105989/Default.aspx> (25. 1. 2014).

UNOWA. Cameroon/Nigeria Mixed Commission. Dostupné na <http://unowa.unmissions.org/Default.aspx?tabid=804> (27. 3. 2014).

Vision of Humanity. Global Peace Index. Dostupné na <http://www.visionofhumanity.org/#/page/indexes/global-peace-index> (30. 3. 2014).

Voice of America (11. 12. 2011): Uganda, Rwanda Move to Mend Troubled Relations. Dostupné na <http://www.voanews.com/content/uganda-and-rwanda-move-to-mend-troubled-relations-135437603/149440.html> (3. 4. 2014).

Welcome to the United Nations. Millenium Development Goals. Dostupné na <http://www.un.org/millenniumgoals/environ.shtml> (25. 1. 2014).

World Bank. Sudan. Dostupné na <http://www.worldbank.org/en/country/sudan/overview> (2. 4. 2014).

Zambezi River Authority. Dostupné na <http://www.zaraho.org.zm/index.html> (5. 4. 2014).

ZAZCOM (31. 5. 2013): Press release. Dostupné na http://www.zambezicommission.org/index.php?option=com_content&view=article&id=42:press-release&catid=14&Itemid=118 (5. 4. 2014).

9. RESUMÉ

The link between conflicts and environment is not new in international relations, but during 1990s new international threats have come and the discussion about environment and peace intensified. Natural resources can play diverse role in conflict and peacebuilding activities (from fuelling conflict, undermining peacebuilding to contributing to relapse in conflict). The concept of environmental peacebuilding has evolved in the beginning of the new millennium from real experience after years of efforts to build peace. The main idea of the concept is that cooperation on natural resources can significantly contribute to peace process. Nowadays it is a dynamic field in theoretical and political scene.

Asset of environmental cooperation lies in a fact, that nature does not respect political boundaries and it is necessary to find resolution even among adversaries. The way how natural resources are managed during peacebuilding activities influences the persistence of peace in the future. This work focuses on building peace through cooperation on water. Water is a critical resource for human livelihood, but also for industry, food security and economy of all states. While demands for water continue to increase, availability is dwindling. Water is a commodity which is not easy tradable, nor transferable for long distances. Nevertheless, predictions of “water wars” have not come true and more likely water offers indisputable peaceful potential.

The first part of this work includes theoretical background of environmental security and concept of peacebuilding. The attitude to build peaceful relations has changed over time and management of natural resources has become integral part of many peacebuilding projects. We suppose that sustainable peace cannot thrive in bad environmental conditions, especially in case of water management.

The second part deals with testing environmental peacebuilding in four case studies of African river basins, Congo, Nile, Niger and Zambezi. Appropriate management of water resources in Africa is crucial because water stress on this continent is persistently worsening. Ability of environmental

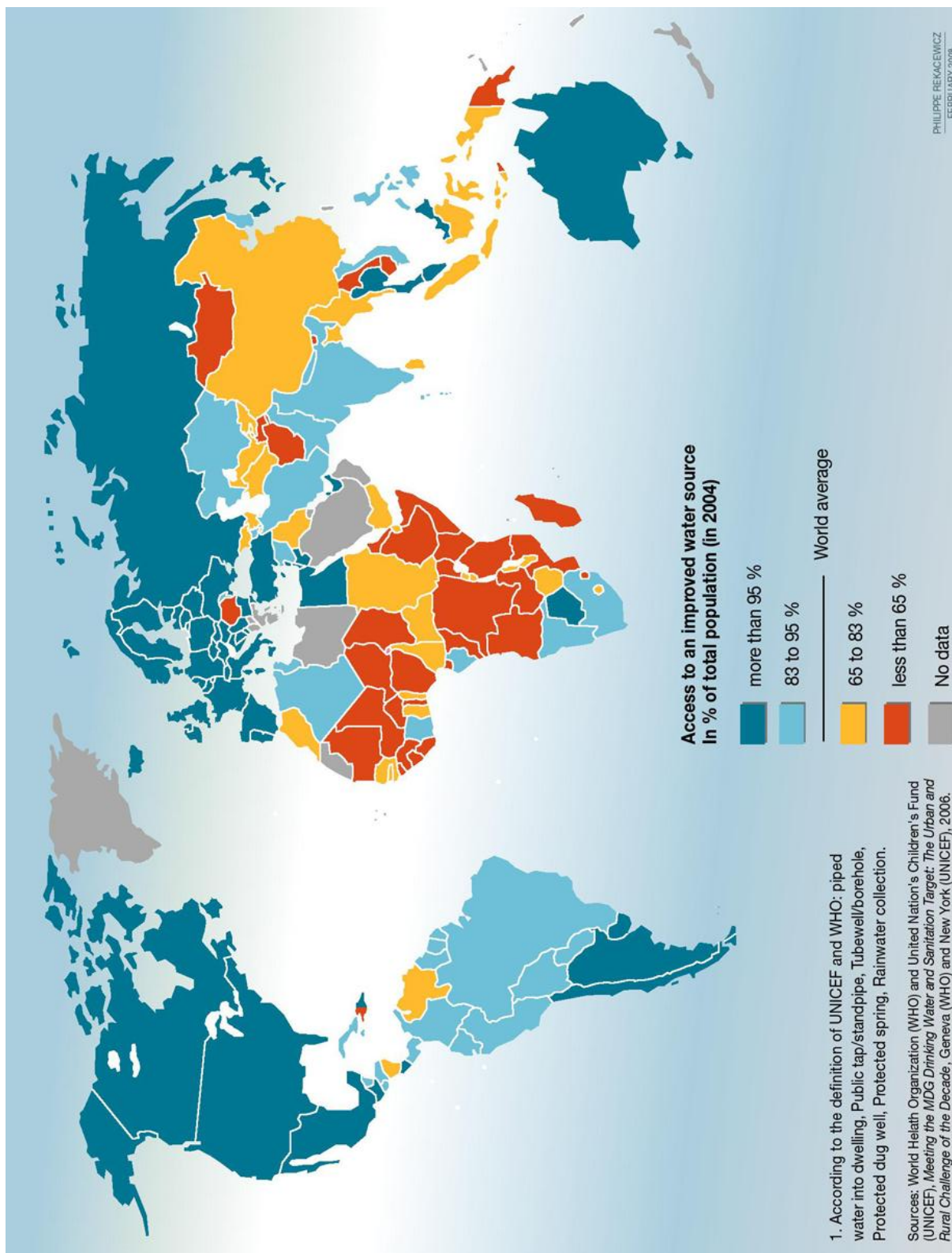
peacebuilding to mitigate conflicts among states is measured by indicators of the Failed State Index (FSI) and Conflict Barometer published by Heidelberg Institute for International Conflict Research. Analysis is aimed at ten-year time period (2002-2012) and is built on the precondition that transboundary cooperation on water resources strengthen trust between states and that leads to decreasing number of interstate conflicts.

Through all case studies we can follow high diversity in institutionalization which is associated with fragility of member states and willingness to agree on multilateral solutions. Congo River basin has the weakest river institution which is able assemble only four states, on the other hand Niger River basin has relatively strong authority. The formation of permanent river commission in Nile River basin is blocked by Egyptian and Sudanese fear of lower flow rate in their countries. Zambezi River is primarily administered by South African Development Community (SADC) and evolution of institution concentrated only on Zambezi got into arrears.

In conclusion we can summarize that environmental peacebuilding works in African river basins unevenly. Even though basin states meet and communicate through basin institutions, number of interstate conflicts remains high, especially in Nile river basin. It would not be wise to condemn the concept at all because everything in Africa spend a lot of time and cooperation on water could become corner stone for peace on this continent.

10. PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Celosvětová mapa dostupnosti vody.

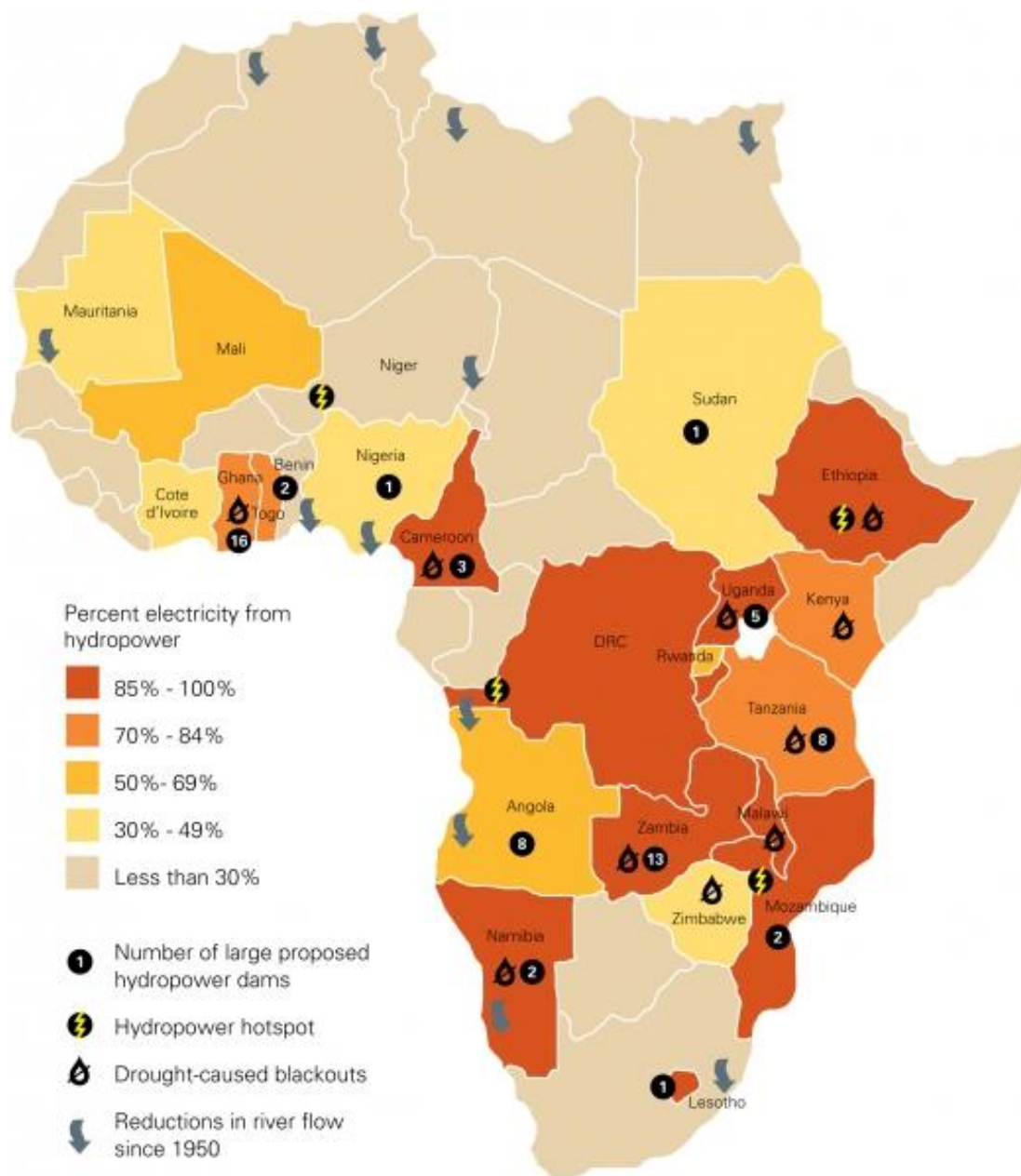
Zdroj: WHO; UNICEF (2006) dle UNEP Vital Water Graphics. Dostupné na <http://www.unep.org/dewa/vitalwater/index.html> (1. 2. 2014).

Příloha č. 3: Mapa největších afrických říčních pánví

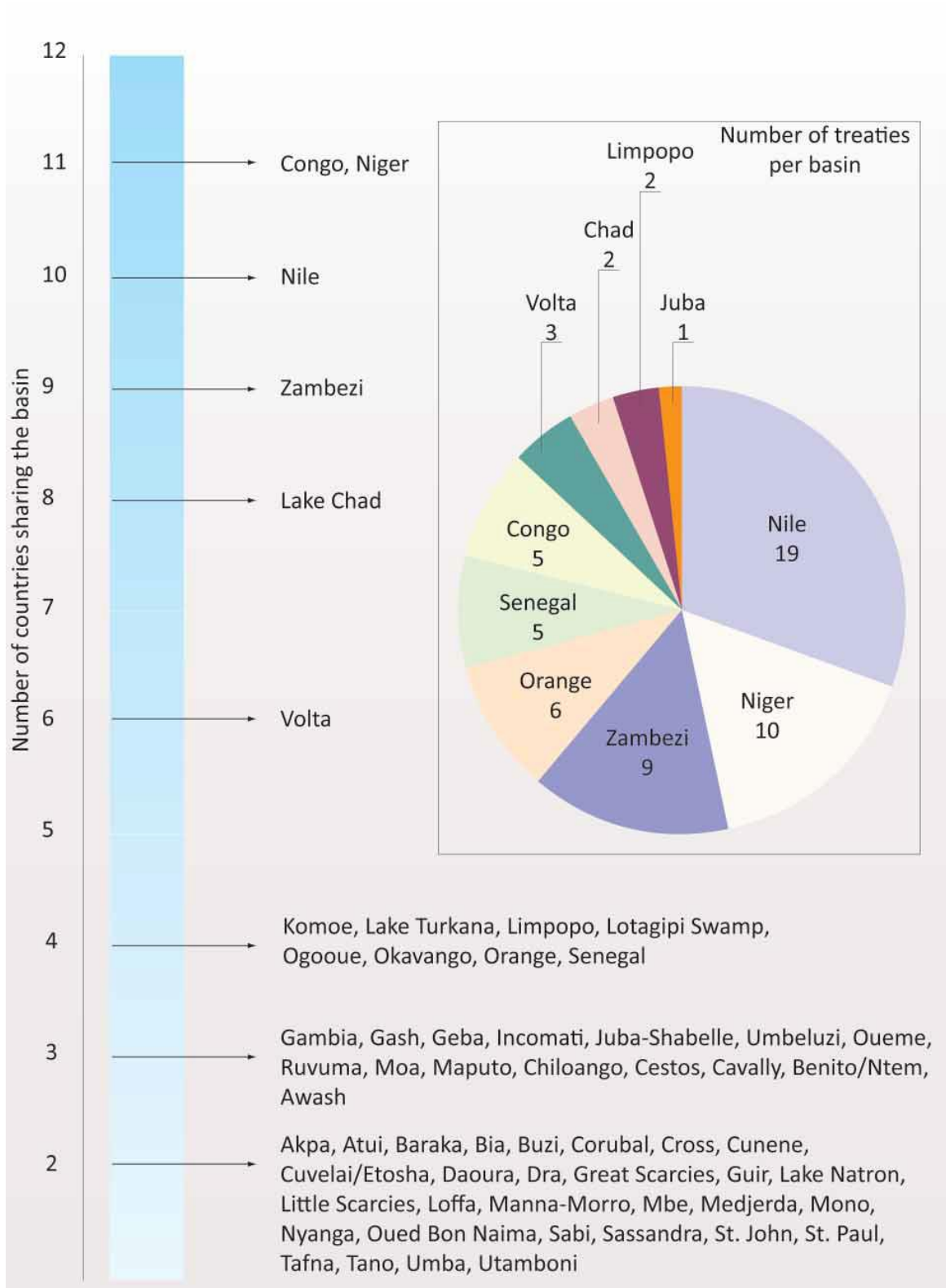
Zdroj: Oregon State University. Institute for Water and Watershed. Dostupné na http://www.transboundarywaters.orst.edu/research/map_gallery/index.html (2. 2. 2014).

Příloha č. 4: Mapa závislosti na hydroenergetice

Zdroj: International Rivers (9. 9. 2010): Hydrodependency in Africa: Risky Business. Dostupné na <http://www.internationalrivers.org/resources/hydrodependency-in-africa-risky-business-3447> (2. 2. 2014).

Příloha č. 5: Počet afrických zemí podílejících se na správě říční pánve a počet úmluv ve vybraných pánvích.

Zdroj: Wolf a kol (2005), OSU (2007), UNEP (2002, 2006) dle UNEP 2010: 134.

Příloha č. 6: Přehled vývoje konfliktů ve státech konžské říční pánve v období 2002 – 2012.¹¹⁶

	Typ konfliktu (start konfliktu)	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Změna
Angola	vs. DR Kongo (2009)								2	2	2	1	NOVÝ ↘
	vs. Zambie (2000)	1											
Burundi	Burundi vs. Rwanda (1960)					2	1	1	1	1	1	1	↘
DR Kongo	vs. Rwanda (2002)			2	2	2	2	2	1	1	1	3	NOVÝ ↗
	vs. Uganda (1999)			1	2	2	2	2	1				
Kamerun	<i>vnitrostátní spor</i>												
Republika Kongo	<i>vnitrostátní spor</i>												
Středoafriická republika	vs. Čad (2002)	2	2 (konec)										
Rwanda	vs. Uganda (2000)	1		2	2	2	2	2	1	1	1	1	•
	vs. Francie (2004)					2	1	2	2	1	1	1	↘
Tanzanie	<i>vnitrostátní spor</i>												
Zambie	<i>žádné spory zaznamenané HIIK</i>												

Zdroj: Data převzata z HIIK 2002-2012.

¹¹⁶ Tučně zvýrazněné jsou státy sdružené v rámci CICOS. Barevné stínování symbolizuje jediný konflikt mezi sdruženými státy, resp. členským a pozorovatelským státem. Intenzita konfliktů: 1= spor; 2 = nenásilná krize; 3 = násilná krize; 4 = omezená válka; 5 = válka. NOVÝ – konflikt, který se objevil nově během sledovaného období 2002-2012. ↗ výsledná vyšší intenzita konfliktu v rámci sledovaného období, ↘ výsledná nižší intenzita konfliktu v rámci sledovaného období, • konflikt setrval či se vrátil na stejnou úroveň intenzity jako na počátku.

Příloha č. 7: Přehled vývoje konfliktů ve státech nigerské říční pánve v období 2002 – 2012: ¹¹⁷

	Typ konfliktu (start konfliktu)	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Změna
Benin	<i>žádné spory zaznamenané HIIK</i>												
Burkina Faso	<i>žádné spory zaznamenané HIIK</i>												
Čad	vs. Súdán (2003)					3	3	3	3	2			NOVÝ ↘
Guinea	vs. DR Kongo (1998)			1									
Kamerun	<i>vnitrostátní spor</i>												
Niger	vs. Benin (1960)	1	1	1	1								
Nigérie	vs. Rovnicková Guinea vs. Kamerun (1999)	1 (konec)											
	vs. Kamerun (1961, 1993)	1	1	1	3	2	2	1	1	1	1	1	•
Mali	<i>vnitrostátní spor</i>												
Pobřeží Slonoviny	<i>vnitrostátní spor</i>												

Zdroj: Data převzata z HIIK 2002-2012.

¹¹⁷Barevné stínování symbolizuje konflikty mezi státy sdruženými v NBA. Intenzita konfliktů: 1= spor; 2 = nenásilná krize; 3 = násilná krize; 4 = omezená válka; 5 = válka. NOVÝ – konflikt, který se objevil nově během sledovaného období 2002-2012. ↗ výsledná vyšší intenzita konfliktu v rámci sledovaného období, ↘ výsledná nižší intenzita konfliktu v rámci sledovaného období, • konflikt setrval či se vrátil na stejnou úroveň intenzity jako na počátku.

Příloha č. 8: Přehled vývoje konfliktů ve státech nilské říční pánve v období 2002 – 2012: ¹¹⁸

	Typ konfliktu (start konfliktu)	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Změna
Burundi	vs. Rwanda (1960)					2	1	1	1	1	1	1	↘
DR Kongo	vs. Rwanda (2002)			2	2	2	2	2	1	1	1	3	NOVÝ ↗
	vs. Uganda (1999)			1	2	2	2	2	1				
Egypt	vs. Súdán (1958)	1	1	1	1	1			1	2	1	1	•
Etiopie	vs. Eritrea (1998)	1	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	↗
Keňa	<i>vnitrostátní spor</i>												
Rwanda	vs. Uganda (2000)			2	2	2	2	2	1	1	1	1	↘
Jižní Súdán	vs. Uganda (1994)											2	•
Súdán	vs. Uganda (1994)			2		1	1	1	1	1	2		
	vs. Jižní Súdán (2011)										4	5	NOVÝ ↗
	vs. Eritrea (1994)										1	1	•
Tanzanie	<i>vnitrostátní spor</i>												
Uganda	vs. Rwanda (2000)		2										
	vs. DR Kongo (jezero Albert) (2007)						3	2	2	2	2	2	NOVÝ ↘

Zdroj: Data převzata z HIIK 2002-2012.

¹¹⁸Barevné stínování symbolizuje konflikty mezi státy sdruženými v NBI. Intenzita konfliktů: 1= spor; 2 = nenásilná krize; 3 = násilná krize; 4 = omezená válka; 5 = válka. NOVÝ – konflikt, který se objevil nově během sledovaného období 2002-2012. ↗ výsledná vyšší intenzita konfliktu v rámci sledovaného období, ↘ výsledná nižší intenzita konfliktu v rámci sledovaného období, • konflikt setrval či se vrátil na stejnou úroveň intenzity jako na počátku.

Příloha č. 9: Přehled vývoje konfliktů ve státech zambezské říční pánve v období 2002 – 2012: ¹¹⁹

	Typ konfliktu (start konfliktu)	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Změna
Angola	vs. Zambie (2000)	1											
	vs. DR Kongo (2009)								2	2	2	1	↘
Botswana	<i>vnitrostátní spor</i>												
Malawi	<i>vnitrostátní spor</i>												
Mozambik	<i>žádný spor zaznamenaný HIIK</i>												
Namibie	vs. Botswana (1997)	1	1 (konec)										
Tanzanie	<i>vnitrostátní spor</i>												
Zambie	<i>žádný spor zaznamenaný HIIK</i>												
Zimbabwe	<i>vnitrostátní spor</i>												

Zdroj: Data převzata z HIIK 2002-2012.

¹¹⁹ Intenzita konfliktů: 1 = spor; 2 = nenásilná krize; 3 = násilná krize; 4 = omezená válka; 5 = válka. NOVÝ – konflikt, který se objevil nově během sledovaného období 2002-2012. ↗ výsledná vyšší intenzita konfliktu v rámci sledovaného období, ↘ výsledná nižší intenzita konfliktu v rámci sledovaného období, • konflikt setrval či se vrátil na stejnou úroveň intenzity jako na počátku.